

TITU DINUȚ

COMANDIRUL

EDITURA ALBATROS

BUCUREȘTI ● 1981

TUDORE, MĂRIA TA...

*Sceptrul ți-a rămas
de pravili orfan.*

*Trei surori
în urmă-ți,*

*Doamne,
s-au cernit.*

*Te căuta calul,
de luptă gătit.*

Așteptau pandurii...

Dar n-ai mai venit.

Soarele încins sfîrîia în apele asfințitului. Pinzele corturilor păreau a fi vetre sîngerii. Numai deasupra iurtei beiului flutura sangeacul cu flamură verde și jumătate de lună argintie.

— *Allah selemetir... Allah selemetir...*

Hogea se ruga. Cu frunțile în țărîină, oglanii îl ascultau. Își înălțau în răstimpuri fața spre cer, cerșind mila lui Allah care încuiase porțile albastre, slobozind pe boltă luna și stelele.

— *Allah selemetir... Allah selemetir...*

Cînd a tăcut hogea, beiul a făcut semn. Oglanii s-au ridicat. S-au închinat lui Olug-bei, îndreptîndu-se către corturi.

Curînd, afară nu s-au mai deslușit decît pașii străjilor ori sforăitul neliniștit al vreunui cal ce nu-și găsisese culcușul sub sălcii. Răsuflarea ierbii încetoșase lunca.

Selim se foia sub țol. N-avea somn.

— Ce-i cu tine, Selim ? îl întrebă Halil.

— Visează cadîne, rise Firuz cel chior.

— Tăceți, ticăloșilor ! mîriise din colțul său Iusuf, somnorosul.

— Ciîne ! O să te scrîntești la cap de-atîta somn ! îl repezise Firuz.

Selim tăcea. Printr-o găurice a cortului, privi afară. Zări umbrele mișcătoare și chipurile pămîntii ale pîndarilor sub pîlpîiri de foc. Poruncise Olug-bei să fie ars lemn de sălcii, care scotea fum și alunga țîntarii. În zare se deslușeau spinări negre de dealuri, deasupra cărora vâlureau apele cerului. Undeva cînta o privighetoare. Și fără încetare, se deslușea forfota gîngăniilor

prin finării. Prin fața ochilor lui Selim se perindară amintiri...

O văzu pe mama sa — Ana valaha —, roaba lui Mehmed-Timar. Înaltă, frumoasă ; dar cu ochii plinși. Văzu apoi șiruri lungi de copii purtați prin pustiurile Anato-
liei, chinuiți de ieniceri, zile întregi răbdînd de foame și de sete, să capete meșteșugul armelor și tăria paliilor. Mulți pieriseră. Erau tîrîți cu caii în largul pustiei. Pe stîrvurile lor se-ncăierau sălbăticiunile. După cinci ani, cei rămași erau vrednici *adjemî-oglanî*¹ și luau parte la lupte. Ortalele lor se puseseră în mișcare către ținuturile muscălești pe care le trecuseră prin foc și sabie, luînd robi și pradă. Mulți oglanî căzuseră în bătăliile cu muscalii... Străbătuseră apoi pustiuri, trecuseră ape și munți, de se războiseră cu nogaii cei fioroși, care mîncau carne crudă, bătută sub șeile cailor. Și se-ntorseseră biruitori în împărăția cea mare. Era vremea lui *djemazi-ul-evvel*, a lunii mai, cînd beiful le poruncise să se gătească de drum lung și cu primejdii, către ținuturile Eflak-ului² și ale lui Kara-Bogdan³. Se bucurase mult Selim. Avea să vadă țara sa și a părinților săi. Abia trei ani avea cînd fusese luat rob. Era prea mic ca să poată ține minte meleagurile valahe. Dar auzise atîtea lucruri minunate despre acele locuri — de la Ana și de la alții — încît ardea de nerăbdare să le vadă. Și le găsise așa cum și le închipuise întotdeauna : cîmpii și lunci cu iarbă mătăsoasă, riuri viclene, munți înveșmîntați în vii și păduri. Numai că Ana îi spusese că valahii sînt oameni buni și foarte primitori. Peste tot însă, pe unde trecuseră, valahii fugeau ca de ciumă. Satele erau pustii, fîntîinile astupate, punțile rupte. Deseori, din păduri erau slobozite săgeți asupra oglanilor. Plumbi ucigători. Năluci blestemate le tulburau somnul în fiecare noapte. Locurile erau frumoase — dar neprimitoare.

...Miros dulceag de lemn ars pătrunse în cort.

¹ Ostași din Vatra Străinilor, corp de oaste de rezervă pentru ieniceri.

² Nume dat de turci Țării Românești.

³ Denumirea turcească a Moldovei.

— Dormi, Selim ? șopti Halil, atingându-l pe întuneric cu brațul.

— Nu...

— Nici eu nu pot dormi. Ai auzit vestea ?

— Ce veste ?

— Mi-a spus Ali-Mesih că beiful a pus la cale prinderea unui ghiaur răzvrătit.

— Cînd ?

— Chiar mîine... Cîinele acela sălășluiește în munții cei mari, cu alți ghiauri, cu care coboară deseori la cîmpie și lovește olacurile noastre. El este căpetenia. Îl cheamă Bogdan...

— Și cum îl vom prinde ?

— Îl va aduce în mîinile noastre, cu vicleșug, un popă ghiaur, plătit de Olug-bei...

Iusuf se întoarse într-o rînă, gemînd prin somn. Afară, pașii străjerilor scurmară o vreme țărîna. Țiuitul unui țințar se roti înlăuntrul cortului. Apoi nu se mai auziră decît broaștele din luncă și buciumul privighetorilor.

În zori, oglanii își strînseră calabalicul și porniră pe firul apei, în sus. Aerul era tare, îmbălsămat de mireasma finăriilor. Smocuri de ceață ascundeau zările. Către prînz, beiful a făcut semn. Au descălecat cu toții și, leghîndu-și caii într-un zăvoi, s-au risipit printre tufișuri.

Către miazăzi s-au arătat bordeiele unui cătun. Într-o margine, o bisericuță de lemn era străjuită de salcîmi uriași. Pe măgura dealului pășteau ciopoare de oi.

Oglanii s-au furișat către lăcaș, ascunzîndu-se după salcîmi. Pindeau poteca șerpuitoare ce cobora dinspre munte. Selim nu-și mai putea desprinde ochii de pe bordeie. Împrejurul lor forfoteau vite, cîini și orătenii. Oamenii în veșmînt alb trebăluiau prin ogrăzi. În scoica urechii, Selim prinse și un glas de fată care cînta. Nu deslușea cuvintele, dar cîntecul îi aduse dinaintea ochilor icoana mamei sale, de care nu mai știa nimic. Toată noaptea nu pusese geană pe geană. În zori, capul îi atîrna greu pe umeri. Ochii-i erau roșii. Mîntea răvășită. Se gîndise mereu la omul pe care beiful voia să-l piardă. Se gîndise la sine. Împunsese în luptă mulți vrăjmași,

cu sulița, cu sabia ori cu jungherul. Prăvălise mulți dușmani în țărână, cu iataganul. Dar acum... De mult, pe cînd era copil, Ana îi spusese că și tatăl lui fusese oștean. Căpitan în oastea domnească. Îl omoriseră într-o luptă oamenii lui Mehmed-Timar; căci acel Vodă ghiaur pe care-l slujea ridicase țara asupra împărăției celei mari.

...Tresări la un tropot venit dinspre codri. Pe o colină din apropiere se iviseră doi călăreți. Unul purta veșmînt negru și călărea înainte. Selim înțelese că acela era preotul plătit de bei. Privirile sale se opriră asupra celui alt. Înalt, îmbrăcat în straie albe, venea nepăsător, legănîndu-se în șa, tăcut și fioros în felul lui.

Ajuns lingă biserică, popa descălecă, intrînd înăuntru, strigîndu-i ceva celui alt. Acesta rîse și se-nălță în scări, să descălece. Atunci, năvăliră oganii asupră-i. Armăsarul sforăi speriat. Simțise primejdia. Călărețul îl struni, voind a se întoarce către codri. Ali-Mesih își scoase pistoalele, slobozindu-le asupra ghiaurului. Omul tresări dureros. Rămase țeapăn în șa. Pe cămașa-i albă se iviră pete roșii. Scăpă friul. Firuz îl ajunsese primul. Ridică iataganul și-l pâlă cu atîta strășnicie, încît capul aceuia zbură de pe umeri, rostogolindu-se în țărână. Selim văzu ochii mari clipind des, gura deschisă tremurînd neputincioasă.

Un strigăt neașteptat spintecă valea :

— Bogdaneeee... Te mîncară fript...

În galop nebun, se apropia un cal în șaua căruia sălta o fată. Mai înainte ca oganii să se fi dezmeticit, ea se apropie și, descălecînd, se repezi hohotînd asupra trupului din care viața începuse să se scurgă.

Beiul dădu o poruncă. Doi oșteni se repeziră asupra femeii. O prinseră de mîini. Ea se smuci, desprinzîndu-se. Aruncîndu-se iarăși asupră-i, o trîntiră la pămînt. Îi zgîrie cu unghiile și-i îmbrînci, aruncîndu-i cît colo. Înfuriați, oganii își scoaseră iataganele.

Atunci pocniră două pistoale. Cei doi se frînseră de mijloc. Căzură gemînd, zvîrcolindu-se în iarbă însîngerată. În clipa următoare, Selim era cu sabia ridicată asupra celor din preajma mortului. Înfiptă tăișul în grumazul lui Firuz și-l împunse în piept pe Iusuf, strigîndu-i fetei :

— Fugi !

Ea înțelese, încăleacă și porni fără zăbavă către pădure. Selim se repezi, desfăcu friul calului popii, sări în șa, dându-i pintenii pe urmele străineii.

Oglanii se zăpăciseră, beiful răcnea porunci care le treceau pe lângă urechi, pistoalele trosniră, slobozindu-și umplele asupra fugarilor. În cătun, lumea țipa și blestema.

Caii fură aduși în zăvoi. Încălecînd, oglanii se repeziră pe urma celor doi care se apropiaseră de codru. Halil gonea primul. Se ridicase în scări și — aplecat pe coama calului — îi ținea friul cu stînga, îndemnîndu-l. Își scoase pistolul, luîndu-l în cătare-i pe Selim. Plumbii mușcară umărul lui stîng. Selim icni, se chirci, dar nu căzu.

Halil gonea ca vîntul. Se apropiase la cîțiva pași. Își pregătise iataganul, îndoindu-și trupul ca un arc. Selim îi văzu ochii măriți de încordare. Intraseră în pădure. Goneau printr-o rariște de fag. Crengile șfichiuiiau fețele, ca niște bice. Fata dispăruse.

Într-o poiană, Halil îl ajunse. Ridică iataganul. Tăișul luci în soarele amiezii, despicînd aerul.

Selim văzu că lovitura întîrzie și-și întoarse capul. Auzise o detunătură. Văzu tufișuri mișcîndu-se. Halil căzuse de pe cal și se zvîrcolea în frunzișul uscat. În clipa următoare, Selim simți o izbitură năprasnică în piept. Sub el se căscă golul.

...Cînd deschise ochii, o durere ascuțită îi săgeta umărul. Gemu. Cătă cu luare aminte împrejur. Se afla într-un pat cu așternut curat, cu țol aspru, de lînă. Auzi pași ușori în apropiere. Simți o mînă pipăindu-i fruntea înfierbîntată. Ca prin ceață, desluși chipul unei bătrîne, aplecat asupra-i :

— Sărmanul de tine...

Selim tresări. Așa-i spunea în graiul ei Ana, pe cînd era mic și se îmbolnăvea. Și ca atunci, ochii lui se umplură de lacrimi, murmurînd :

— Mamă...

Femeia tresări. Se depărtă și luînd o oală de pe o poliță, o apropie de buzele bolnavului :

— Bea, maică ! I-o fiertură de buruieni. O să-ți facă bine...

Se miră Selim cît de bine înțelegea limba aceea, pe care o vorbise numai cu Ana, demult, pe cînd era copil.

— Unde... sînt ? îngăimă el, încordîndu-se să vadă dacă ea îl înțelege.

Și un fior de ușurare, nemaiîncercat pînă atunci, îi străbătu trupul, cînd ea îi răspunse :

— La oameni buni. Să n-aibi teamă... Începu a-i povesti ceva. Selim înțelese că era mama lui Bogdan. Pă-rul ei cărunt îi aminti de Ana care, într-un colț de lume, îl chema, așteptîndu-l.

Ușa se deschise. Înăuntru se strecură o fată. Selim își pironi privirile asupra-i, recunoscînd-o. O scăpase din mîinile oglanilor.

— Mamă, zise ea, te cheamă uina Calistița.

Bătrîna ieși. Codana se apropie de Selim, dar văzînd că e treaz, se sfii.

— Cine ești ? o întrebă dînsul.

Ea se miră :

— Cunoști graiul nost' ?

— Da.

Îl privi cu neîncredere, dar îi răspunse :

— Sînt Maria, soră lui Bogdan.

Și își feri fața.

— Tu vitează... Popa vîndut.

— Știu, șopti Maria, ocolindu-i privirea.

— Eu cum aici ?

Odaia se luminează de zîmbetul ei :

— Îți mulțănesc că m-ai scăpat din mîinile turcilor ! În pădure așteptau însă oamenii noștri. I-am oprit de la măcel pentru că mă scăpasei tu. Ei l-au omorît pe turcul care era gata să te taie cu iataganul. În goana calului, te-ai izbit de o creangă de fag și-ai căzut din șa. Te-am luat noi și te-am adus aici.

Se aplecă și-i schimbă ștergarul de pe frunte. Îi cercetă oblojelile.

— Zaci de trei zile. Am crezut că ești mort. Dar o să te vindecî. Și o să pleci înapoi, la ei...

O licărire se ivise în ochii-i mari :

— De unde știi românește, turcule ?

Vru să ridice mîna către ea, dar o durere ascuțită îl săgetă, încrîncenîndu-i trupul. Simți neguri învăluindu-i privirile.

— Eu român... Nu mai plec la ei.

Și își pierdu cunoștința.

Le auzea pașii prin odaie. Le știa trebăluind prim-prejuru-i și le înțelegea șoaptele. Simțea mîinile lor ștergîndu-i fruntea ori oblojîndu-i rana. Odată simțise buzele cuiva înfiorîndu-i obrazul. Dar pleoapele-i erau ca de plumb și graiul îi pierise. Avea fierbințeli mari și se zvîrcolea într-una. Cîteodată, șoapta bătrinei :

— Sărmanul de tine...

Într-o dimineată, cînd soarele îi arse obrazul galben de suferință, deschise ochii. În odaie nu era nimeni. Se ridică din pat și sprijinîndu-se de pereți, ieși afară. Aerul tare îl ameți. Clătinîndu-se, stătu pe o piatră și cătă cu luare aminte împrejurii. Înțelese că era undeva în munții valahi și se minună de frumusețea acelor ținuturi. Dintr-un desiș se ivi un pui de căprioară. Simțînd om, sălbăticiunea se opri descumpănită, sfredelîndu-l cu mărgelele ochilor negri. Apoi, scuturîndu-și inciudată capul, zvîcni către adîncurile codrilor.

Soarele-i frigea ceafa. O toropeală plăcută îi gîdila mădularele. Din veșmîntul pajiștei, simțea intrîndu-i în piept crudul adîncurilor. Pe cer, vîntul clătea năframele norilor în apele limpezi ale depărtărilor. În trupul chinuit de boală, curgea iar viața. Și o mulțumire nemaiîncercată îi lumină sufletul.

— Sînt acasă...

Zvon de pași. Se întoarse. Era Maria.

— A-nviat turcul ?

— Maria, zise el, vreau să-ți spun povestea turcului.

Se așeză lingă dînsul și-l privi mirată. Vîntul pătrunsese în poiană, aducînd mireasma florilor de munte, stîrnind smocurile de iarbă și smucînd pulpanele mantiei frunzișului.

...Noaptea se prelingea de pe creste în văi. Picile neguroase învăluiră munții. Poteca era tot mai anevoioasă și Selim simțea că-l părăsesc puterile. Călăreau fără popas, de la amiază.

Îi destăinuise Mariei povestea vieții sale. Ea-l ascultase și la urmă plînsese. Plînsese pentru el. Pentru chinurile omenești.

— Vreau să rămîn cu voi ! se rugase dînsul. Sînt român și vreau să trăiesc cu ai mei ! Am s-o caut pe mama, s-o aduc acasă...

Maria plecase. Se sfătuisese cu muntenii. În zori, venise un bătrîn și-i grăise :

— Fie-ți gîndul și inima precum ți-s faptele și vorba, omule ! Iar de voiești a udi la noi, să te duci la schivnicul Ioan, în munții Dîlbociței. Acolo să-l cauți la monastirea Crivelnicului și lui să-ți deschizi sufletul. Să urmezi întocmai poruncile sale și lui să te supui. Va să te ducă la dînsul un om de-al nostru, cînd o să te mai întremezi.

Pornise la drum într-o dimineată, la ceasul cîntătorilor, cînd plesneau la răsărit mugurii zorilor. Călăuza, un om tăcut, era un muntean uriaș, sub care se îndoaia calul. Mergea în față, aruncînd mereu priviri bănuitoare împrejur, pipăindu-și deseori durda atîrnată de șa. La prînz făcuseră popas pe firul unei văi, lîngă un crov cu apă rece.

— Care ți-i numele ? îl iscodise Selim.

Omul îl măsurase, bănuitor, apoi răspunsese, ursuz :

— Tîrlan.

Scosese dintr-o desagă azimă, brînză și ceapă și-și îndemnase din priviri tovarășul de drum la masă. Apoi, stîmpărindu-și setea în apa unui izvor, în vreme ce caii rupeau smocurile de ierburi crescute împrejur, se trăsaseră și dinșii la poalele pădurii întinzîndu-se în frunzișul uscat, pentru hodină. Tîrlan își pusese flinta sub cap. După un ceas, o porniseră către munții cei albi care împungeau bolta cu coarne pietroase.

...Cînd întunericul căzu peste munți, drumul se făcu și mai anevoios, din pricina bolovănișurilor. Caii se poticneau la tot pasul. Tăiaseră firul unui rîu, por-

nind-o pe mal, printre pîlcuri de pluți cu genunchi noduroși și brațe răschirate. În nări stăruia mirosul amărui al mugurilor. Mișunau împrejur duhurile nopții.

Într-o vreme, apele prinseră a spumega printre pietre. Furnicare de vîrtejuri gîlgiau pe sub mîncături de maluri, printre degetele ticărișurilor spînzurate de stînci. Flori de stele țîșneau neastîmpărate din arcul unui susur fără hodină.

— Am ajuns, spuse munteanul.

Au descălecat. Nuiaua unei cărări șerpuia pe creasta unui pinten stîncos, pierzîndu-se în întuneric. Au mers cu caii de friu pe calea pietroasă. S-au trezit în fața unui zid negru, înalt, în pieptul urcușului. Călăuza a bătut cu strășnicie în poartă. Ecoul a răscolit sihăstriile, tulburînd liniștea nopții. A tunat o voce de dincolo de ziduri :

— Cine-i ?

— Trămisul lui Bogdan ! a strigat românul.

Pași grei au răscolit tihna muntelui. Poarta de lemn s-a deschis și în prag s-a ivit o matahală de om în straie negre. A ridicat sfeșnicul aprins ce-l purta în mîna dreaptă, să vadă fețele străinilor și cunoscîndu-l pe muntean, le-a făcut loc să treacă.

— Frate Juncule, voim a ne înfățișa sfinției sale, grăi Tîrlan, pe cînd trecea pragul lăcașului.

— La ceas așa tîrziu, sfinția sa nu voiește a i se înfățișa nimenea. Dară pentru trămisul lui Bogdan va să mă-ncumet a-i turbura hodina.

S-a mistuit în dosul unui zid. Rămași singuri, cei doi au ascultat țîpătul păsărilor de noapte. Trecerea vîntului peste codri. Mireasma florilor de tei împodobeau curtea lăcașului. Pereți de piatră îngrădeau un petic de cer spuzit de stele.

Omul în straie cernite s-a întors, făcînd semn munteanului să-l urmeze. Selim s-a așezat pe o lespede de piatră, dînd friu liber gîndurilor.

Într-un tîrziu, s-a ivit munteanul.

— Sfinția sa te așteaptă.

A pătruns într-o încăpere rîncedă, cu mai multe ieșiri. În fața uneia dintre ele, stătea un călugăr cu torța aprinsă. I-a făcut semn să intre într-o anume chilie.

Mai întîi l-a izbit în ochi lumina orbitoare. Miros de rășină arsă i-a tăiat răsufarea. A rămas mut în fața icoanelor și a strălucirii candelabrelor. S-a arătat deasupra altarului luciul tremurat al unei cruci de aur. Și un glas domol i-a înfiorat auzul :

— Fiule, fii binevenit în casa noastră. Căci gîndul bun ți-a călăuzit pașii rătăciți pe calea cea dreaptă. Știu cîte ai îndurat, cunosc povestea vieții tale și voiesc a te ajuta.

O umbră uriașă se mișca pe pereții altarului. Purta pe cap mitră de voievod, iar în mîini ținea o cruce și o carte. Și deodată, ușile s-au deschis și-n haine strălucitoare s-a arătat Sfinția sa. Selim nu cutează a-și salta privirile asupra-i.

— Ești născut și botezat în lege creștinească, iară noi nu te mai botezăm a doua oară. Ci gîndul curat să-ți lumineze calea, căci creștin din părinți creștini ești și binecuvîntat să fii tu și neamul tău. Tatăl tău a fost un viteaz. Eu l-am cunoscut. Tu lui să-i semeeni...

Oșteanul își plecă fruntea și simți cum lacrimi de ușurare îi scaldă fața.

— Iară pre limba noastră strămoșească, purta-vei numele ce ți l-au dăruit părinții tăi : Mircea. Și vrednic să fii de neamul tău...

Starețul dispăruse în altar. Împrejur se lăsase o liniște mare. Numai în candelabrele de lemn s-auzea sfîrîind lumina.

Auzi pași în spate. Era munteanul :

— Să mergem, spuse.

Afară așteptau caii. La ceas tîrziu de noapte s-au lăsat la vale, cînd răsărea luna, iar vîntul sufla în tăciunii aprinși ai stelelor.

Frunzișul pădurii n-avea hodină. Se vînzolea și se zvîrcolea sub așternutul nopții, asemeni apei care orbecăia fără ostoire printre pietre. Au tăiat apa și-au suit o coastă pietroasă. Într-o poiană îngădită de copaci uriași, munteanul a descălecat. A legat caii de un alun

și a pornit să caute vreascuri pentru foc. S-a întors cu brațul plin și, dînd frunzișul la o parte, le-a orînduit într-un anume fel. Apoi, a făcut un șomoilog de ierburi uscate și, scoțîndu-și iasca și amnarul, le-a aprins. Flăcările s-au prelins spre cer, luminînd poalele copacilor. S-au ospătat cu merinde din trăiști și au băut apă din trocile prinse la chingile șeilor. Apoi, Tirlan a adunat un morman de frunze lingă foc și așternînd deasupra o cergă, i-a făcut semn tovarășului său să se întindă. El s-a așezat în apropierea cailor, rezemat cu spatele de un gorun, cu durda între genunchi.

În zori, Mircea a fost trezit de urlete de fiară. A sărit în picioare. Un urs uriaș se năpustise asupra lui Tirlan. Acesta aruncase flinta și scosese de la cingătoare un cuțit lung, cu prăsele de lemn, cu care împunsese de cîteva ori trupul sălbăticiunii care, întăritată, se îndreptă asupra cailor. Îndată, Mircea și-a scos pistoalele.

— Nu ! i-a șuierat munteanul.

Și fulgerător, s-a aruncat asupra dihaniei, dintr-o parte, doborînd-o. O vreme, s-au tăvălit prin poiană, stîrnind frunzișul. Fiara mormăia înfricoșător. Căii parcă turbaseră. Se smuceau și nechezau, gata să rupă frîiele.

Deodată, urletul ursului se lăsă într-un horcăit prelung. Ghearele i se zbăteau. Ochii mici înotau în ape tulburi. Căscă îndelung, arătîndu-și colții gălbejiți, între care se iviseră spume roșii. Cuțitul omului era înfipt pînă-n prăsele, deasupra șoldului stîng, în inima fiarei. Trupul uriaș se mai zvîrcoli, o vreme, prin frunziș, apoi rămase nemișcat.

Tirlan se ridică. Nădragii și cămașa-i erau sfișiate și pătate cu sînge. Pe obraz și pe piept îi rămăseseră săpate sîngeriu ghearele animalului. Nici un mușchi nu se clinti pe obrazul învingătorului. Numai suflarea-i era aspră, ochii-i ardeau în găvane. El smulse cuțitul din blana sălbăticiunii și-l șterse de ea, punîndu-l la cingătoare. Sîngele-i șiroia pe față, pe piept, pe veșminte.

Rupse mincile cămășii, oblojîndu-și rana de pe piept. Numai pe obraz mai șiroia sîngele. Se aplecă, dădu frunzișul într-o parte și, luînd un pumn de țărînă, îl apăsă

pe rană. O vreme, stătu așa, nemișcat. Cînd se ridică, sîngele se oprișe.

— L-a stîrnit careva. Altfel n-ar fi cutezat să se apropie...

Au încălecat. S-a încrețit, de o pală de vînt, poala codrilor. Pe cînd se lăsau pe un povîrniș spre vale, munteanul și-a strunit calul. S-a ridicat în șa, adulmecînd :

— Fum... Arde pe undeva...

Vorba i-a curmat-o un țipăt. Pe vale se auziră pistoale slobozite. Valuri negre de fum împînziră cerul cătunului din vale.

— Turcii ! șuieră munteanul, pipăindu-și armele la cingătoare.

Se mișcase ceva în colțul unei vii. Tîrlan îi făcu semn lui Mircea să se ascundă cu cal cu tot, după o tufă. Se iviră cîțiva țărani și mai multe muieri cu copii. Erau primii fugari. Li s-a arătat Tîrlan. Au dat să fugă de dînsul, dar văzînd că nu-i turc, s-au apropiat.

— Ce năcazuri aveți, oameni buni ? i-a întrebat.

— Năprătiră turcii pe noi, mînca-i-ar para focului ! răspunse unul dintre români.

— Sînt mulți ?

— V'o douăzeci...

— Luați-vă topoarele și veniți cu noi. Muierile și copiii să intre-n codru...

Cînd au intrat în cătun, s-a bulucit peste dinșii alt pîlc de gospodari.

— Unde-s ? i-a-ntrebat scurt, munteanul.

— Au venit ca lupii, pe furiș, prin pădurea Cornetului... Mai întîi au pălit casa lui Vasile-al lu' Ciocu, care era mai de margine. I-au pus foc... Pe urmă, au năprătit pe Ilie Bilă Gorun. Au dat năvală și peste Gheorghe Stamate. Și peste Costică Iosu... Nește muieri, cu copiii, deteră fuga și se pitulară su' scocurile morii. Dară blăstămații puseră foc morii și-acuma așteaptă să iese muierile și copiii de-acolo, să-i taie...

— Și turcii unde-s ?

— Iote-i colo-șa, se dospiră pe su' gardurile lu' Nae Cucunegru. Nici nu suflă...

Deodată, un duruit greu de copite s-a lăsat dinspre culme. Era o ceată de călăreți în straie muntenești.

— Bogdan ! strigară oamenii. Vine Bogdan cu voinicii lui !

Munteanul a dat un chiot prelung. Călăreții s-au lăsat la vale. Tîrlan i-a așteptat într-o poiană. Le-a strigat ceva. Unii s-au repezit asupra morii. Alții — asupra caselor din cealaltă parte a văii.

Mircea galopa alături de Tîrlan. De după mărăcinișul unui gard, se iviră turcii. Însăpămîntați de neașteptata năvală, dădură dos, croind-o peste grădini. Muntenii îi trecură prin sabie, intrînd în cătun.

Dintr-un bordei, Mircea auzi țipete. Descălecă, repezindu-se înlăuntru. O namilă de turc se lupta cu o femeie tînră, într-un cotlon. Nu izbutea s-o înfrîngă ; ea se zvîrcolea sub el și-l zgîria cu unghiile. Veșmintele-i erau sfișiate, trupul aproape gol, părul vîlvoi, fața plină de sînge și sudoare. Pe jos, un copil țipa. Mircea își scoase jungherul. Fierul scrișni, pătrunzînd adînc. Paliul icni. Căzu într-o parte. Își holbă ochii, gemu, se zbătu pe jos, apoi rămase nemișcat.

Ochii-i scînteiau. Încălecînd, smuci friul și o porni în goana calului peste grădini, către capătul văii. Ajunse acolo înaintea turcilor care se apropiau în galop. Încercau să-și scape pielea fugind prin această viroagă, prin care n-aveau loc să treacă alături doi călăreți...

Turcul din față își scoase pistolul și-l slobozi asupra lui Mircea, dar armăsarul se sperie de ivirea neașteptată a străinului și-și clătină în șa stăpînul. Mircea îl pări fulgerător în cap, prăvălindu-l printre bolovănișuri, în hău.

În clipa aceea, năvăliră și muntenii. Îi împinseră pe pîgîni în ripă. Încăierarea fu sîngeroasă.

Iar cînd în viroagă ajunseră cetele de țărani, lupta se isprăvisese, muntenii își oblojeau rănile și-și ștergeau armele, culegeau pe cele ale turcilor. Norocul le zîmbise : nu căzuse nici unul dintr-înșii. Cătunenii se buluciră asupra lor, ajutîndu-i să-și înnoade fașele, îmbrățișîndu-i, strîngîndu-le mîinile.

— Să-ți trăiască voinicii, Bogdane !

— Să ne trăiești ani mulți, că de mare năcaz ne scăpași, Bogdane !

Mircea trase cu urechea. „Cum, își zise dînsul, doar eu l-am văzut pe Firuz zburîndu-î capul lui Bogdan !” Apoi își spuse : „Pesemne ei nu știu că Bogdan a murit...”

Dar lumea se-mbulzea mai ales asupra unui om. Din pricina îmbrîncelilor și-a forfotei gloatei, Mircea nu izbutea să-i vadă chipul. Femeile aduseră cîteva ulcioare cu băuturi tari. Aduseră azimă și flori. Mircea bău, apoi se trezi luat în brațe, îmbrîncit și iar sărutat. Cîineva îi pusese o floare în piept. Și iarăși cîineva îi întinse un ulcior. Pe buzele tuturor, un singur nume, același : Bogdan.

Deodată, s-a auzit un şuierat prelung. Ca la o comandă, muntenii încălecară. Croindu-și loc prin mulțimea veselă, ei porniră prin dosul morii, spre creasta muntelui. Doi dintr-înșii începură un cîntec. Și ochii lui Mircea se aburiră, aducîndu-și aminte de Ana, care i-l cîntase, cînd era copil :

*Fîți-ai dracu' de dușmani,
M-oi ține de voi cinci ani
Cu iască și cu amnar,
Cu pistolul la șerpar...*

Asculta îngîndurat cîntecul, legănîndu-se în pasul calului, cînd unul dintre călăreți se apropie de dînsul :

— Bogdan voiește să-ți vorbească...

Mircea tresări. Îl întrebă cu neîncredere pe celălalt :

— Bogdan ? Unde este Bogdan ?

Omul se încruntă :

— Cum adică un'e-i ? Nu-l vezi colo-ș-a-n frunte, că doar îi mare și fălos ca brazii din munții Cernii...

Mircea dădu pîtenii calului. Se strecură printre șirurile călări. Nu-i venea să-și creadă ochilor : în fața tuturor, călărea... Tîrlan ! Dînd cu ochii de Mircea, munteanul surîse :

— Hai, omule, e vremea să-ți facem și ție lumină acum, cînd știm în ce ape te scalzi ! Că ești viteaz fără pereche, iar azi de mare folos ne-ai fost... Eu sînt Bog-

dan cel adevărat. Acela pe care l-au tăiat oglanii era un ticălos și-un vânzător de neam pe care noi îl prinsesem și-l țineam în munți, de cîtăva vreme. Și-a primit răs-plata, așa cum i se cuvenea. Am trimis-o pe soru-mea să-l jelească, să creadă turcii că m-au omorît pe mine. Iar asta-i un lucru bun : o vreme, o să avem tihnă din partea lor. Și-am mai cîștigat un lucru osăbit : un oș-tean tînăr și viteaz care nădăjduim să fie cu credință nouă și neamului său...

Soarele arzător se ridicase de-o suliță pe cer. Strălu-ceau prin ierburi boabe de rouă prinse-n păienjenișuri. Trei vulturi se legănav în văzduh. Simțiseră prada.

— Cînd o să vină vremea, o să ne repezim împreună în împărăția turcului, să-ți cauți mama și s-o aduci aca-să. Să v-așezați iară lingă ai voștri, că multe-ați mai îndurat și voi...

În depărtare s-au arătat crestele munților străjuind curgerea domoală a norilor. Ceata intrase într-un desiș. Frunzele uscate pîrîiau înfundat sub copitele cailor. Voi-nicii chioteau și cîntau. Iar cîntecul lor înfiora înălți-mile :

*Foaie verde trei alune,
Ce mi-i drag mie pe lume —
Poteceaua de pe culme,
Ea ce vede, nu mai spune...*

— Îi bine să fie omul om în viața lui, grăi Tilă Robete, trăgînd cu coasa ultimul oțcoș de fin.

Asfințise soarele și printre fînețele dealului se iviră petele sîngerii ale slogurilor cu rugi și mărăcinișuri. În zare șerpuiiau apele Coșuștii și fremătau de umbre pădurile Racovei. De cealaltă parte, către răsărit și miază-noapte, cerul se întuneca de căciula codrilor Nicoglavei, de care nici ziua-n amiaza mare oamenii locului nu cutezau să se apropie. Forfoteau acolo fiare. Sălășuiau hoți de codru. Nicoglava, cetate verde pentru năpăstuiți...

— Acu' vreo cinci ani în urmă, într-o primăvară, mă trezesc la poartă cu Tilică Făget — eram în bătătură, dregeam obada la roata căruții — și-mi zice : „Bă, nea' Tilă, te știu om de omenie, dă-mi un bănicior, două, de boabe, că ți l-oi da eu cînd oi face rost, că mi-i în preget acuma cu pusu-n luncă și n-am de unde lua“. M-am gîndit la el. Avea patru copii acasă, muierea cam cebăluită, o cocioabă de curgea ploaia pe ei înlăuntru. Și mi-am rupt eu de la gură vreo trei băniciori de i le-am dat, să le samene și el ca draga de lume. Că anu' ăla fusese cam săcetos și nu făcusem mai nimica roadă. Ei, și du-te vreme, vino vreme, iaca și culesul viilor ! Se culeseră porumbii, se culeseră viile, veni și Crăciunul, da' Tilic-al meu, nici taină-n pomană să mai zică ochii ți-s negri ! S-a dus muierea mea la el și i-a zis, dară el s-a rugat să-l mai păsuim pînă-n anul care vine, că n-are cu ce scoate copiii din iarnă. „Lasă-l, muiere, zic și eu, o avea și el năcazurile lui. Ni-i dă el, dă-i încolo de porumbi, că n-au intrat zilele-n sac !“ Mai trăcu un an și-aud că pe Tilică Făget l-a luat boieru — ăl din Ilovăț — mare logofăt pe moșia lui. „Norocu 'lui, săracul, zic eu

muierii, scapă și el de hangarale, că prea s-au ținut de el ca purecii de cătea !” Și mai trăce-un an. Și încă unul, iar Tilică-al meu, nici dor să-și mai aduc-aminte de datorie. Da’ nici eu nu m-am pălit. „Lasă, zic muierii, tracă și asta de la mine ! Noi să fim sănătoși !” Și mi-am luat gândul de la băncioare. Anul ăsta, mai pe primăvară, trimet pe fiu-miu-ăl mic cu boii-n lunca Borcăneștilor, să-i pască. Și se dă el la joacă cu copiii și intră boii-n lucerna boierului. Dă Tilică Făget peste ei și-i ia la curte, să-i închidă. Al meu, al mic, după el. Plîngea și se ruga de logofăt să-i lase boii. Tilică — surd ! Ba mai ia și toporișca și-l prinde pe fiu-miu de-i dă o mamă de bătaie soră cu moartea, că vine-ăl mic plin tot de singe-acasă și-mi spune ce-a pățit. Mă, frate, odată mi s-a-ntors mațele-n burtă și mi s-a-ntunecat înaintea ochilor, de năcaz. Că vorba aia, sfîntă, din bătrîni : pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești. Căiești pe dracul, îi porți traista... Mă duc eu la curtea boierului și dau de Făget. „Bine, mă, Tilică, așa ne fu vorba ? Boii-i luași, că-ți mîncară lucerna, dară cu copilu-ți prinzi tu mințile ?” zic eu. „Nici un Tilică și nici un copil ! mă trezesc cu el că-ncepe să țipe la mine. Să stea cu boii, nu să caște gura, fi-v-ar muma a dracului de sărăntoci !” M-am gândit : să dau în el, intru la belea ; să-l las, mi-era năcaz. Da’ pîn’ la urm-am înghițit eu în mine, am plătit paguba cu trei zile de coasă la boier și-am tăcut. Da’ i-am zis-o-ntre patru ochi ticălosului : „Mă, tu să ții minte că pe mine mă cheamă Robete și de nici-unul din neamul meu n-a rîs nima pîn-acuma ! O să-ți iese ție pe nas băncioarele alea ale mele și zilele astea de coasă, mă, Tilică ! Că-n gaură de șerpe să intri, tot te găsesc eu, numa’ să n-ai norocul să mori mai înainte !” Ei, da’ văd că-i gata și postata asta și iaca, isprăvirăm și cu cositul !

— Dete sfîntul de isprăvirăm, cumnate ! zise Ilie Mau, curățîndu-și chetorile coasei cu un șomoilog de fin și înfigîndu-i coada într-un mușuroi de cîrțiță.

Tilă se duse către un cireș din slog și scoase dintr-o traistă o ploscă neagră. Noroci și bău cu sete :

— Să fie-ntr-un ceas bun ! Să stăpînim finul sănătoși !

— Noroc și pace-ntră-mpărați ! închină și Mau care, primind plosca, supse cu ghiorțăituri rare dintr-însa.

— Apăi, mă, Ilie, de mîncat eu zic să nu mai mîncăm acuma. Ne prinde noaptea, ne stricăm pofta la cină. Mai bine mergem acasă, cinăm ca lumea, mai tăifăsuim oleacă lăng-o ulciacă de răchiu.

— Îi drept, cumnate. C-acușica se-nnoptează, și-i noapte mică, nu te prea alege cu două guri de somn. Iară mîne trăbuie să plecăm în Pădurea Tamașului, cum s-o crăpa de ziuă.

Ilie Mau se duse să-și dezlege caprele priponite de un lăstar pe care-l roseseră de coajă, lăsîndu-l alb colilie.

— Tilă ! strigă el deodată. Ia uite, mă, vine unu-n spre noi !

Robete își întoarse mirat privirile într-acolo și zări un om fugind. Tăiase răzoarele de-a curmezișul și, lăsînd în urmă zăvoiuil Coșuștei, ocoli slogurile, apropiindu-se de dînșii. Cînd îi văzu, se opri descumpănit, cătînd speriat cînd la unul, cînd la celălalt. Apoi trecu în goană pe sub nasul lor, fără grai, suind coasta. Îi auziră suflarea repezită. În nări simțiră mirosul sudorii. Îl văzură intrînd în hățîșurile întunecate ale Nicoglavei, care-l înghițiră într-o clipă.

— Asta nu-i a bună, cumnate ! șopti Mau, tirînd după sine caprele speriate de ivirea fugarului.

— Stăi, că asta nu-i tot ! zise Tilă Robete, arătîndu-i cu mîna un pîlc de călăreți iviți pe drumul Borcăneștilor.

Au coborît și dînșii la acel drum, apucînd-o către Șișești, sat ale cărui bordeie se deslușeau în depărtarea răsăritului. Într-o vreme, i-au ajuns din urmă opt călăreți.

— Nu văzurăți un fugar, mă ? le strigă unul dintre ei, care părea să fie căpetenia.

Tilă se uită la Mau. Mau se uită la Tilă. Și amîndoi îl priviră pe călăreț de parcă nu-i înțeleseseră graiul. Acesta se zdropși la ei :

— N-auzirăți, mă ? Vă dete de ochi vreun fugar ?

Îi răspunse Tilă Robete :

— Ba văzurăm unu' ...Ne-am uitat la el cum lasă drumu' și-o croiește peste cîmp așa, pantahui. Noi crezurăm că și-o fi uitat nescăiva lucruri pe undeva și se grăbește, să nu i le fure alții...

— Și-ncotro a luat-o ? îi curmă celălalt vorba.

— Păi noi n-am prea luat în samă la ce face ăla, c-aveam și noi trebile noastre. Fînul nu știe s-aștepte și nici nu se cosește singur. Da' parce a croit-o-nspre zăvoiul Coșuștii... Ha, mă, Ilie, tu nu văzuși tot așa ?

— Așa-i, cumnate ! răspunse Mau. Ța, afurisitelor ! Ce v-apucă, rîioaselor, c-acuși iau un retevei și vă scar-măn pielea, s-aveți barem de ce vă mișcra ! Parce-ați văzut pe dracu' ! se răsti el la caprele care parcă turba-seră la ivirea cailor, trăgîndu-și stăpînul în toate părțile... O luă către Valea Racovei. Da' tare zorit mai era !...

— Pe unde, mă ?

— Iote, cam pe scurtătura aia ! arătă Ilie Mau, ridi-cînd brațul stîng către o rariște de pluți din marginea zăvoifului. Nu-i așa, cumnate ?

— Aha ! adeveri Robete, stîlpindu-și ochii într-aco-lo, parcă spre a-l arăta pe fugar.

Călăreții părăură mulțumiți. Își întoarseră caii, în-demnîndu-i către apa Coșuștii.

— Hai după el, că-i pierdem urma ! Acuși se-ntune-că ! zise căpetenia.

Îi întrebă Tilă Robete :

— Da' ce făcu omu' ăla, de-l hăituiți așa, ca pe-o fiară ?

I-a aruncat răspuns peste umăr un bărbos, lat în spe-te, dînd pîteni calului, căci rămăsese de soți :

— Fiara asta de om i-a rupt coastele logofătului Fă-get !

Robete tresări ca trăsnit. Chipul i se luminează deodată. Nu mai avea astîmpăr. Cînd călăreții nu s-au mai zărit din pricina răchitășurilor din zăvoi, el se întoarse către cumnatul său :

— Ilie, du-te-acasă și spune-i soră-ti să pună masa, că vin și eu. Iar la masă, să mai pun-o lingură, că-n noaptea asta am de gînd să hrănesc o fiară hăituită...

Și porni hotărît către hățișurile Nicoglavei.

Muiate-n izvoarele zorilor, aripile nopții se strîngeau. Aburii dimineții încercăneau pădurea. Smocuri de brumă argintie înăspriseră iarba coaptă și tufele de alun ciuruite de rugina toamnei. Salcîmi învăluți în tăcere se înfiorară de troncînitul roților unei căruțe.

Din ceață s-au ivit mai întii doi cai negri. Apoi, căciula și baibaracul căruțașului, tronînd deasupra harabalei.

— La bîlci plecași, voinicule ?

— La bîlci, neică...

— Hai, sui-te lângă mine ! Acușica ajungem...

Flăcăul se sprijini de loitră și se așeză alături, pe capra căruței. Omul smuci hățurile. Vîntură biciușca pe deasupra cailor care porniră la trap mărunt. Harabaua se zgîlția din toate încheieturile prin hîrtoapele drumului. „Ce-o fi avînd așa de greu în căruță ?” se întrebă flăcăul.

O vreme au mers în tăcere, cătînd la mersul cailor. Prin bălțile cerului înotau cioare speriate. Cu gheare țepoase, salcîmii din margine zgîriau tălpile văzduhului. Treceau din cînd în cînd pe lîngă cete de țărani porniți de cu noapte la tîrg.

— De unde ești de fel, băiete ? îl întrebă căruțașul.

— Din Peri.

— Apăi, dacă ești din Peri, de ce n-o luași pe scurtătură ? Trăceai prin Huznicioara și ieșeai pe la Rîpa Galbină-n Cerneți. Că prin Prunișori îi cale lungă și cu ostăneală...

— Era bine pe-acolo, prin Huznicioara, dară matale n-ai auzit că bîntuie lotrii la Rîpa Galbină ? Săptămîna trecută l-au tăiat pe vechilul boierului Cerbulescu din

Peri. Bucățele l-au făcut. Și i-au luat toate paralele, cu chimir cu tot...

— 'uz acuma na. Și nu i-a prins potera ?

— He-he. Păi prinde orbul, scoate-i ochii. Ăștia bîntuie pe unde nici nu gîndești. Așa l-au pălit într-o noapte pe-un bogătan din Zegaia. Ori pe popa Hoborocitu din Fintîna Domnească...

— Ai ciorilor oameni.

— Da... Și zice c-ar fi mină bună și cu hoții de cai. Că-i și la Ciovrînășani unul, Papagheriu, țigan potcovar. Și-ăsta-i hoț de cai vestit, pretin la cataramă cu Murgea din Stăic, dac-ai auzit netale...

— N-am auzit...

— Ăștia fură caii, îi duc de-i ard cu păsat încintat, să le cadă părul, să nu-i mai cunoască stăpîinii. Pe urmă-i vînd în bilci...

Petice de ceață se destrămau la poalele pădurii. Dintr-un sat se auzeau cîinii lătrînd.

— Și care ți-i numele, băiete ?

— Răurean... Răurean Bobăiceanu.

— Aha ! Da' pe Ion Coricovac îl cunoști ?

— Da' cum să nu ! Îi vecin cu noi...

— Da' pe Gheorghe Brezoi ?

— Aha !... Da' matale de unde ești, de cunoști așa, prin Peri ?

— Eu îs din Valea Ursului. Lumea-mi zice Gheorghe-al lu' Bocanc. Mă duc la bilci să cat niscai porumb. C-am fost și la Strehaia, dară era scumpete mare...

Într-o vreme, cerul s-a luminat. Către apus luceau apele Dunării lîngă Ostrovul Șimienilor. Soarele s-a desprins dintre codrii Stîrminii, arătîndu-se-n tării, neliniștit.

Cînd au ajuns la apa Topolniței, căruțașul a tras căruța într-o margine de drum și-a deshămat caii. A coborît cu ei, să-i adape. Bobăiceanu s-a dat și el jos, să-și mai dezmoștească oasele. Și-n vreme ce grăia cu căruțașul, ochii-i căzură pe o bucată de lemn încrustat, întărit pe margini cu prăsele de fier, care se iveau de sub paiele din căruță. Cu băgare de seamă, dădu paiele-ntr-o parte și-și holbă ochii : pe fundul căruței zăceau o mulțime

de flinte și pistoale. Acoperi înfricoșat armele și se depărta de loitră.

Bocanc veni cu caii. Îl sfredeli cu priviri bănuitoare, dar cum celălalt părea nepăsător, își văzu de ale sale. Mai trebălui o vreme pe la o hulubă, potrivea hăturile și-i făcu semn lui Bobăiceanu să urce alături, pornind cu grăbire către Cerneți.

Cînd au dat să intre în tîrg, Bobăiceanu îi zise :

— Oprește, neică Gheorghe, la casa asta, că aci stă un frate de-al tatii, cu care am o vorbă...

— Bine, băiete...

— Apăi, eu îți mulțămesc pentru că m-adusăși păn-aici, iară dacă ne-om 'tîlni la bilci, ți-oi face cînstă...

— Să fii sănătos ! îi strigă Bocanc, vînturîndu-și bi-ciuşca pe deasupra cailor care se urniră pe ulițele strîmte ale tîrgului.

Răurean Bobăiceanu mințise. În Cerneți n-avea nici o rudă, dar i se făcuse frică de căruțașul acela care ținea sub paiele harabalei atîtea arme. Și frica lui spori cînd se gîndi că trecuse cu acela codrii Balotei.

Se-ntoarse din drum și, ieșind din tîrg, coti către un pîlc de goruni uriași de pe deal. Se cătără într-unul. De aici se vedeau Cerneții ca-n palmă. Maghernițe și bordeie, case arătoase și prăvălii de negustori se grămădeau de o parte și de alta a bisericii, de-a lungul văii Topolniței. Pe uliți forfotea multă lume. Se zărea și furnicarul bilciuului.

Bobăiceanu căta cu băgare de seamă și văzu doi cai negri trăgînd o căruță către bilci.

— Doar n-o fi nebun să vîndă flinte-n bilci !

Dar căruța ocoli forfota mulțimii și o porni către răsărit. Suia alene dealul. Trecînd printre vii, se opri în fața unei case mari, cu cerdac. Îi ieșiră-nainte doi oameni care duseră căruța lîngă beciul casei. O vreme se foiră pe lîngă căruță, apoi începură să care din ea în beci.

— Duc armele-n casă ! murmură Bobăiceanu.

Cînd terminară, străinii deshămară caii și le așternură dinainte fîn. Intrară cu toții înlăuntru. Răurean se slobozi jos din gorun și intră și dinsul în Cerneți. Oa-

menii curgeau din toate părțile. Unii duceau vite, să le vîndă. Alții veneau călări, ori în căruțe. Bobăiceanu abia avu timp să se ferească — o căruță cu coviltir trecu fulger pe lângă dinsul.

— Țștia-s lingurarii din capătul Hinovii, îi spuse un bătrîn care stătea aplecat peste un gard de uluci, privind furnicarul uliței.

— Moșule, îl întrebă Bobăiceanu, a cui îi casa boierească de pe dealul ăla cu vii ?

Bătrînul tuși, scupă într-o parte și-i răspunse cu voce domoală :

— A fost a unui boier mare, care-a plecat la Craiova. A vîndut-o unui sluger din Gorj...

„Va să zică slugerul ăsta cumpăra armele aduse de Bocanc ?“ își zise Bobăiceanu. „Da' ce-mi bag eu nasul unde nu-mi fierbe oala ?“ și, scupînd înciudat, iuți, pasul, luînd aminte la viermuiala din juru-i.

Bîlciul era în toi. Într-o întinsă dumbravă, pe malul stîng al Topolniței, într-o margine a Cernetilor, negustorii își ridicaseră prăvălii și tarabe pline cu mărfuri. Alții le întinseseră pe jos, ori în căruțe. Copii pe jumătate goi se hîrjoneau, neastîmpărați, printre picioarele oamenilor. Mulțimea zumzăia ca un stup. Peste tot mișunau țărani, neguțatori și geambași, dornici de marfă ieftină și bună.

Într-o parte, hora încinsă se rupsesese. Începuse gîlceava.

— Zi-i, mă, anafura și soarbetul tău de cioroi.

— Apăi, boiarule, mîncă-te-aș, nu ne mai lasă băiatu' ăsta ! Zice că-i din Bobaița și vrea să-i zicem una lungă...

— Care-i ăla, mă ?

— Eu îs, mă ! Pătru Lungu din Bobaița...

— De ce-mi rupsăși hora, mă, blăstămatule ? Auziși tu de Gheorghe Bolbură din Malovăț ? Grijania și anafura...

— Țșla-i nume de buruiană, mă. Dară dacă tu ești viteaz, hai încoa' să ne batem !

Cuțitele sclipiră în soare. Muierile țipară, ferindu-se. Lumea fugea, iar în jurul celor doi se căscă un gol. Dar într-o vreme, în picioare nu mai era decît Pătru Lungu.

Bolbură zăcea pe jos și gemea. Lungu își șterse cuțitul de pulpana baibaracului și se răsti la țigani :

— Ziceți-i, mă !

Arcușurile bijbiiră o vreme pe strune, apoi lăutarii începură a trăgăna :

*Frunzuliță mărăcine,
teamă mi-i că mor ca mine
și mă-ngroapă ca pe-un cîne,
plîng mîndrile după mine
că le-am făcut numai bine.
Și-n pămînt cu pietricele
putrezăsc oasele mele —
în pămînt cu iarbă neagră,
trăce mîndra, nu mă-ntreabă :
„Putrezit-ai, neică dragă ?“...*

Lungu își ridică brațul drept deasupra capului și chioti prelung. Apoi strigă :

— Bă, care-mi ții o sîrbă ?

— Eu, mă ! se găsi unul.

Lăutarii o schimbară-ntr-o bătută și hora se-ncinse iar. Cîțiva prieteni îl luară pe cel tăiat pe brațe și-l duseră în marginea Topolnicei, să-i spele rana. Să-l oblojească.

— Lungule, răcnea Bolbură, vui de steua mumii tăle o să fie, mă ! Nu-mi scăpi tu mie nici în gaură de șerpe !

Lungu n-avea însă habar. Învîrtea hora cu turbare, aplecîndu-se mereu către o fată măruntă care se prinsese lîngă dînsul.

Cînd țiganii-și răsuciră scurt arcușurile, cobza zbîrnîi prelung. Atunci se-nălță iar glasul țigăncii :

*Bate vîntul prin pădure
și despică lemne bune —
despică goruni și fagi
și desparte oameni dragi...*

Deodată, dinspre uliți se ridică strigare înaltă. Se iviră oamenii isprăvniciei, călări, croindu-și drum prin

mulțime. În urma lor venea un car tras de doi plăvani. În car, legați în funii, stăteau neputincioși un om și o femeie. Un arnăuț îi șficea din cînd în cînd cu biciul. Atunci, ei strigau :

— Cine-o face ca mine, ca mine să petracă !

De gîtul omului atirna un cap însîngerat de bivoli. Clătîndu-se sub loviturile arnăuțului, femeia începuse a se văita și-a țipa amarnic, dar slujitorul isprăvniceii își înteti loviturile.

— Omul ăsta, cu muierea lui, a furat un bou. L-au tăiat, să dea de mîncare la copii și i-a prins potera, zise unul.

— Păi ăsta-i Ilie Grămadă din Pitulașii noștri, zise alt țaran. Vui de capul lui, năărăocitul, că lăsă pe drumuri opt copii ! Nici bordei n-are ca lumea ! Îl bagă ispravnicul la ocnă, să-i putrezască oasele ! Or să moară copiii de foame...

Răurean Bobăiceanu se amestecase cu volbura aceea de oameni care privea cu milă osînda celor doi năpăstuiți. Deodată cineva îi puse mîna pe umăr. Se întoarse. Era căruțașul din Valea Ursului.

— Ei, băiete, cum rămîne cu răchiul ? Faci tu cînstă, sau fac eu ?

— Fac eu, neică Gheorghe !

Au intrat sub o polată acoperită cu coceni de porumb. Aici, oameni și femei la un loc, beau vin ori răchiu și mestecau pastramă, tăifăsuind. Într-un colț, ardeau cărbuni de prun pe care un neguțător gras pîrporea ciosvirte din carne de berbec. Pentru cîtiva firfirici, Bobăiceanu primi două cîni cu răchiu și-o fleică de pastramă.

S-au tras într-o parte și-au norocit.

— Bună zamîrca ! glăsui Bocanc ștergîndu-și muștațile cu mîneca baibaracului.

— Bună, adeveri Bobăiceanu.

— L-ai văzut pe ăl care-l duceau arnăuții-n funii ?

— Îhi.

— De opt ori a scăpat de la ocnă, cu muiere cu tot...

— Păi cum face ?

— Se zice că are iarba fiarelor.

— Am auzit și eu de iarba asta.

— Cu ea descui orice lacăt și desfaci orice lanț. Pun rămașag că Grămadă ăsta scapă la noapte, cu muiere cu tot...

— Dară el de unde are iarba aia ?

— Ehei ! Tare greu se mai face rost de ea ! Că de-ar fi oriunde, n-ar mai sta oamenii-nchiși în temniți și ocne. Trebuie să dai de-un arici care are pui. Iei puii și-i încui într-un coteț, cu lacăt. Pe urmă, te pui la pîndă zi și noapte, că vine ariciul cînd nici nu te-astepti. El vede unde i-s puii și-aleargă peste tot, să caute iarba fiarelor. Că numai el-între toate vietățile pămîntului — poate s-o găsească. Iară cînd o găsește, o ia-n gură și vine cu ea, să-și sloboadă puii. Și-atuncea, te poți duce să i-o iei...

— Dară unde să găsești pui de arici, că eu unul, n-am văzut niciodată ! Și nici pe alții nu i-am auzit să fi avut norocu' ăsta !

— Păi tocmai asta-i buba ! Că nima n-are norocul ăsta. Dară se mai nimere și cîte unul cu noroc. Că vorba aia : fă-mă, mamă, cu noroc și poți să m-azvîrli-n foc !

— Dară și norocul și-l face omul cu mîna lui.

— Drept grăit-ai, băiete ! Îi lucru sfînt ce face omul cu mîna lui. Însă 'geaba face omul multe, că alții n-au lege. Și nici milă. Că nu vezi tu ? Muncești până dai în nas, da' la bilci tot pe jos vii. Ce, ție ți-ar sta rău să ai o trăsorică și nește cai ? Mie, nu la fel ? Că ai care-i văzuși, nu-s ai mei. Ne cocîrjem de atîta muncă, dară degeaba...

— Așa-i, neică Gheorghe, dară ce pot face eu ?

Ochii căruțașului scînteiară.

— Ce să faci ? Să mergi acasă și să spui și la alții ca tine să se gătească ! Că ceasu-i aproape ! Mai sînt în lumea asta și oameni care poartă-n cuget amarul și lacrămile țării !

Își curmă vorba. Privirile i se opriră asupra unui străin care tocmai intrase în bilci. Părea neguțător. Era înalt, cu plete și mustați negre. Își încinsese peste mantia neagră un brîu de mătase. Purta căciulă bru-

mărie și era-ncălțat în cizme înalte. Își rotea privirile împrejur, căutînd pe cineva.

— Apăi, voinice, eu te las cu bine. Mulțămescu-ți pentru cinstă și-om mai auzi noi unul de altul, că vorba aia : munte cu munte se-ntilnește, dară om cu om. Și nu uita ce-ți spusăi, băiete !

Și Gheorghe Bocanc porni cu grăbire pe urmele aceluia neguțător. Bobăiceanu îi văzu o vreme tăifăsuind, apoi, urcîndu-se în căruța cu care venise țăranul din Valea Ursului, o apucară printre prăvăliile tîrgului, mistuindu-se pe uliți.

În urechile flăcăului mai răsunau vorbele pătimășe ale căruțașului :

„Să mergi acasă și să spui și la alții ca tine să se gătească ! Că ceasu-i aproape ! Mai sînt pe lumea asta și oameni care poartă-n cuget amarul și lacrămile țării !“

Pulberea asfințitului încețoșase dealurile. Ademeniți de hîrjoana țințarilor, pești zglobii spărgeau oglinda bălții, încrețind-o. La poala unui arin din zăvoi, dormeau doi oameni. Purtau ițari și cămăși de cînepă, mantii lungi de dimie, opinci în picioare. Alături, în iarbă, se odihneau săbii și pistoale. Sub cap își puseseră legăturile cu merinde. Stînd cu fața în sus, unul începuse să horcăie. Celălalt se trezi. Clipi des și privi buimac împrejur. Îi trase un ghiont vecinului :

— Bă, horcăilă ! Te-aude turcul de la o poștă !

Acela își miji ochii, dar neînțelegînd ce se petrece — și nici voind să afle — se întoarse într-o rină și lăsă iar somnul să-l cuprindă. Primul se întinse și dînsul în ierburile uscate, dar urechile sale prinseră un zvon îndepărtat. Sări în picioare și iscodi depărtările. Ochii lui zăboviră asupra drumului de pe celălalt mal. Zări un munte de praf. Desluși oameni călări.

— Nea' Coravule ! își înghionti iarăși soțul. Scoală-te dracului, o dată, că nu te-ai fi culcat de somnu-al lung !

— Ce, mă ? Iar horcănesc ? Bagă-ți cîlți în urechi, dacă-s de boier !

Auzind însă tropot de cal, amuți. Își scutură capul greu și-și frecă ochii cu dosul palmelor. Aținti drumul cu priviri ostenite.

— Parc-ar fi turci.

— N-or fi de-ai lu' Ipsilant ?

— Ipsilant a trecut Oltul...

Străinii se mistuiră la un cot al drumului. Intraseră în sat. Se auziră zăvozii întăritați lătrîndu-i cu furie.

— Anafura lor de strini ! Că nici în țara tă nu poți trăi de ei !

— Așa-s croiți ei, nea' Coravule. Mai cu samă că ne vād în neputință. Ehe!, alta ar fi fost socoata, de nu-l omorau pe Măria sa...

— Ori, cine-ți spuse ție de sluger, Dragomire ?

— Căpitanul Crețescu. El fu de față cînd îl rădicară din foisorul Goleștilor oamenii lui Ipsilant. L-au luat și dus a fost, iară căpitanii noștri sta și se uita cum îl iau ăia...

Coravu își clătină capul și oftă amar :

— Vui de muma noastră, Dragomire ! Că de cînd îi lumea asta și pămîntul, așa făcură strinii cu tot ce-avurăm și noi mai drag...

Deodată, au răzbătut pînă la ei strigăte și țipete din cătun.

— Îs turci ! șuieră Coravu. Jefuie satul...

Fuioare de fum negru se-nvîrtejiră deodată spre cer.

— Au pus foc, blăstămații...

Dragomir se întoarse spre soțul său :

— Nea' Coravule, să le tăiem drumul ! Nu-s mulți...

Citi răspunsul în ochii celui alt. Au trecut balta. S-au arătat pe celălalt mal, îndreptîndu-se către un pîlc de pluți, ale căror brațe noduroase acopereau drumul. S-au cățarat într-una dintr-însele și, scoțînd-și pulberea din trăiști, și-au umplut pistoalele. La îndemină și-au pus săbiile și jungherele. Au rămas în așteptare.

Într-o vreme, la marginea satului s-a iscat larmă. Soseau călării. Erau șapte. Cînd au fost aproape, s-au dovedit a fi turci. Caii lor tîrau o gloată de țărani care se zbăteau și blăstămau, prinși în funii. Păgînii se apropiau nepăsători, sporovăind pe limba lor. Istorisau cu mare poftă, frîgîndu-și vorba unul altuia. Numai unul dintr-înșii, care părea a fi căpetenia, călărea tăcut, în față. Era un palu înalt și gros la trup.

Plumbii i-au trăsнит pe neașteptate. La cîțiva pași de plută, îi luaseră-n cătare pistoalele pandurilor. Doi

dintr-înșii au slobozit răcnete și frîgîndu-se din șa, s-au prăvălit în tina drumului. Pe altul, răsturnat din șa, calul speriat îl tîra după sine, către baltă, căci îi prinsese piciorul în scări.

— Ghiaur ! Pandur ! au strigat ceilalți.

Au dat să fugă către luncă, dar caii jucau în loc, înspăimîntați. Asupră-le s-a abătut fulgerător sabia străină. Cetașii izbeau fără cruțare. Trei păgîni zăceau nemișcați, la pămînt. Altul se zvîrcolea de moarte cu jungherul înfipt între spete. Doi dintr-înșii scăpaseră și o croiseră peste cîmp. Îi înghițiră depărtările. Cel răsturnat din șa în timpul izbirii alerga acum prin zăvoi, să-și prindă armăsarul. Dragomir îl zări și se luă după dînsul. Coravu tăie funiile cu care erau legați sătenii. Unii se aruncară la picioare-i, alții plîngeau, mulțumindu-i și blagoslovindu-l. El însă culese cu grăbire pistoalele vrăjmașilor morți și alergă într-ajutorul lui Dragomir, care-l ajunsese pe turc și se lovea cu el în săbii. Coravu îndreptă asupra aceluia două pistoale. Simțindu-și sfîrșitul aproape, palful aruncă fierul și ingenunche umilit.

— Aman ! Nu omoram ! strigă dînsul. Dam la voi aur ! Dam la voi bairam !...

Dintre țaranii slobozi se desprinsese unul între două vîrste. Culese de jos sabia zvîrlită de păgîn și veni asupră-i :

— Nu vrei să te-omoare ? Da' tu cum mi-omoriși copilul meu, nelegiuitule ? Nu-ți fu milă de mîna aia de om care n-a făcut niciodată vreun rău cuiva ? Ce-ți făcuse copilul meu ? Dăduși cu sabia-n el că plîngea după mă-sa, c-o luasei tu roabă ! Iară pe noi unde ne duceai, blăstămatule ? Să-ți împing căruțele ? Să-ți rînesc gunoaiele ?...

Turcul se prinse de veșmintele lui Dragomir :

— Dam la voi aur !

Pandurul îl împinse cu piciorul, trîntindu-l la pămînt. Îndată fu asupră-i țăranul. Îl pâlî în creștet :

— Na aur, tilharule ! Blăstămatule !

Cînd trupul rămase nemișcat, omul se trase înapoi. Scuipă și aruncă sabia. Sufla greu. Tremura. Numai

ochii-i ardeau și lacrimi fierbinți îi șiroiau pe obraji scofilciți de vremuri și de nehotărâre.

— Oameni buni, glăsui dinsul, numai cerul socot că v-a scos în calea noastră. Altfel, ne-omorau turcii... Și nu mi-i de mine, că mie, slavă domnului, mi-a trecut apa prin ciur! Dară am acasă patru copilași de crescut... Eu știu că sinteți panduri de-ai slugerului Teodor și mai știu că sinteți și voi năcăjiți, ca și noi. Dară cum să vă răsplătim noi, pentru binele ce ni l-ați făcut? Că noi n-avem aur, nici alte bogății...

— Apăi, cum să ne treacă nouă prin gând să vă cerem vouă răsplată? Noi am voit numai să ne răfuim cu turcii! îi răspunse Coravu.

— Să vă răsplătească cerul pentru fapta voastră, fraților!...

Un băietan prinsese doi cai de-ai turcilor, dăruindu-i cetașilor. Au pornit cu toții către cătun.

— Ne-au luat pe nepusă masa, povesti țăranul. Ne-am trezit cu ei în sat. Doi au dat buzna-n bordeiul meu care era mai mărginaș. „Aur!“, au cerut ei și m-au luat între săbii. „Dam aur la noi, lăsam viața!“ „N-am aur, le-am zis. N-am decît muierea, bordeiul și cinci copii!“ „Atunci luam muierea. Dam foc bordei. Omo-ram copiii!“ Au prins-o pe muiere și-au legat-o. Copiii urlau ca din gură de șerpe, că mi se rupea inima de jalea lor. Nu-ș' cum am scăpat și m-am răpezit de-am luat un cuțit în mînă. Am dat într-un turc, da' s-a ferit. Au năprătit pe mine. M-au pălit cu pumnii și cu picioarele. M-au doborât și m-au legat lângă muiere. Copiii plîngeau amarnic. Spurcatul ăsta pe care-l tăiai io, s-a răpezit cu sabia-n ei. Ei au dat să fugă afară. Au ieșit patru. Numai al mai mic n-a putut să fugă și cînilor l-a ajuns cu sabia. După gît l-a pălit și l-a frînt ca pe-un lăstărel. A umplut bordeiul de sînge...

Un hohot infundat îi sugrumă graiul. Își trase răsuflarea și urmă, într-un tîrziu :

— Ne-au scos afară tîrîș-grăpiș și-au pus foc bordeiului. Ne-au amestecat cu românii ăștia și ne-au legat de cai. N-au zăbovit mult. Au pus foc și altora, au scotocit peste tot după aur, dară dacă noi sintem săraci-

maraci, n-au avut cu ce s-alege... Oameni buni, s-aveți parte de noroc, că mare bine ne făcurăți ! Cine știe pe unde ne putrezeau oasele, de nu era să ne ieșiți în cale !...

— Care ți-i numile, frate ? îl întreabă Coravu.

— Marcu. Lumea-mi zice Marcu lu' Chioru, că taica n-avea un ochi. I l-a scos vătăful boierului Bilavu, că n-a ieșit într-o duminică, la clacă...

Cetașii ascultaseră îngîndurați. Li se cerniseră ochii și inimile. Cînd au intrat în sat, au văzut bordeiele arzînd. Au văzut bărbații blăstămînd, iar muierile tînguindu-se. Ciinii urlau. Fumul înecăcios împînzise valea. Întunericul căzuse mai înfricoșător ca oricînd pentru oamenii ce se vînturau înspăimîntați printre bordeiele arse.

— Costandino ! se auzi undeva glasul lui Marcu Chioru strigîndu-și muierea. Costandino, găsiși copiii ?

— Îi găsii, omule...

— Dară al mic ?

— Îl îngroapă cuscru Ilie lângă troiță...

— Om veni, să-l pomenim creștinește...

— Om veni, omule ! hohoti muierea.

— Atunci, hai și noi după rumânii ăștia-n codri, păn-o trăce orgia !

Costandina nu-i răspunse. Hohotea de plîns și se tînguia lung.

— Hai, muire ! Om veni să-l jelim creștinește... S-or mai limpezi vremile și ne-om întoarce să rădicăm alt bordei...

Pandurii au încălecat și-au pornit-o la drum. S-au furișat pe sub sălcii și arini, străbătînd zăvoaie de plută și lunci cu fînețe mirositoare. Pe cîmpia cerului năvăliseră hoardele stelelor. Sub povara nopții, scîrțîia osia carului mare. Cloșca își striga puii de aur risipiți printre bolovănișul norilor, după rîme albastre.

Într-o vreme, pe un vîrf de deal, li s-a arătat un conac boieresc. Veșmînt de piatră îmbrăca ograda. Poarta era deschisă. Au intrat în bătătura pustie. Numai vîntul trăgea de păr doi nuci uriași. Au descălecat.

Au bătut în ușa casii. N-au primit răspuns. Au bătut mai tare și au strigat. Ca-ntr-o pădure le-au răsunat vocile. Au izbit ușa de perete și-au pătruns într-o încăpere întunecoasă. Bijbiind, au suit treptele unei scări de lemn și s-au trezit într-un pridvor. Dragomir a împins cu piciorul o ușă grea, de stejar. Au scîrțiat prelung țîștile. Cetașii s-au oprit în prag. Pe pereți atîrnau poadoabe felurite. Două paturi și o canapea străjuiau o masă deasupra căreia spînzura un candelabru. O dîră de lumină răzbătea printre draperiile grele, de catifea, căzînd pe covorul și blănurile întinse pe jos. Dragomir prinse brațul soțului său, strîngîndu-i-l puternic.

— Lingă fereastră, șopti dînsul.

Coravu sfîrșeli întunericul cu priviri înfrigurate. Se cutremură. Pe canapea zăcea un om. În lumina lunii, ochii-i sticleau rece. Fața-i înghețase într-un rinjet înfiorător. După veșminte, părea a fi om de vară. O mină-i era frîntă sub trup, cealaltă-i alunecase de-a lungul canapelei.

— Un mort, bolborosi Coravu, trăgîndu-se un pas îndărăt.

Un tipăt de cucuvea sparse tîmplele nopții. Au deslușit parcă un mormăit înfundat, într-o odaie alăturată. Poticnîndu-se, au coborît în grabă scările. Orbecăind, au găsit ieșirea. Stoluri de lilieci întăritați brăzdau văzduhul. Caii sforăiau neliniștiți. Undeva scîrții o ușă. Ochi nevăzuți pîndeau parcă din întuneric. Amenințător fremăta deasupra frunzișul nucilor.

Au sărit pe cai, ieșînd în galop din ograda conacului pustiu, rămas ca o stafie proțăpită în cumpăna nopții.

— Blăstămată casă ! rupse tăcerea Dragomir, pe cînd goneau cu suflarea nopții în plete. Și mortul ăla... Era boier...

— Apăi, frate, boierii și morți is neoameni. Ăstora, să le bagi și piroiu-n burtă după ce mor, tot se fac moroi ! Ptiu, bată-l crucea, că tare fioros mai era !

Către ziuă, s-au oprit pentru popas lingă stogurile de fin dintr-o livadă. Au împiedecat caii, lăsîndu-i să pască. Și-au pregătit culcușuri moi, pe pale de fin uscat, lăsîndu-se în voia somnului.

Era soarele de-o suliță pe cer cînd i-a trezit un strigăt :

— Care dormi acolo, mă ?

Au sărit în picioare, pipăindu-și cingătorile, în căutarea pistoalelor. În fața lor stăteau doi călăreți plini de praf și trași la față de nehotărîre. După veșminte, păreau să fie tot cetași.

— Da' ce, mă, îi livadia voastră ? le-o întoarse mîrocănos Coravu. Ia vedeți-vă de drum, că pe-urmă...

Unul din noii sosiți zise celuilalt :

— Mă, frati-miu, dacă nu mă-nșeală pe mine ochii, ăsta-i nea' Gheorghe Coravu, de la noi din sat. Și-aș băga mîna-n foc c-ailalt îi Ion Dragomir, stegarul din Străjeni...

S-a frecat la ochi Gheorghe Coravu și-a luat aminte la vorbele acestea. S-au uitat unii la alții și cunoscîndu-se, s-au apropiat și cu bucurie mare s-au îmbrățișat. Iar noii sosiți s-au hotărît să facă și dinșii popas acolo, mai cu seamă că era iarbă pentru cai și loc bun pentru hodie.

— Mă, ai lu' Alun, să nu vă cunosc eu, mă ? zicea Coravu, rușinat.

Au aprins un foc de surcele. Un ceaun de mămăligă fu pus pe crăcane de lemn și păsatul începu să clocotească.

— Cum de-ajunserăți și voi pe coclaurile astea, Barbule ? își iscodi Coravu vecinul.

Acela oftă și-și clătină capul cu obidă :

— Ehei ! Cîte nu pățirăm șii noi, mă, frate ! Să-i ferească — ăl de sus și pe dușmanii mei de-alde astea ! Coravu îl privi întrebător.

— Uite cum fu, mă, Gheorghe... Voi plecarăți cu cetele slugerului, către Tîrgoviște. Eu cu frati-miu Mitru rămăserăm sub steagurile căpitanului Solomon, la Craiova. Și-ntr-o zi ne-adunarăm noi, toate cetele, și ieșirăm din cetate. Ziceau căpitanii că mergem peste Olt, să ne'țîlnim cu oastea mare a slugerului. Eram ca la o mie de oameni, cu sirbi și cu bulgari la un loc. Solomon trimisese înainte gonaci călări, să iscodească drumurile și pădurile și să ne-aducă vești. A doua zi,

cam pe la prînzu-al mare, ajunseserăm la Drăgășani. N-am stat în tîrg, ci popas am făcut mai încolo, la Zăvideni. Ne-am lungit noi așa, pe-o creastă de deal și ne-am scos merindea din trăiști. Era o zăpușeală — să mori, nu alta! Mai venea din cînd în cînd cîte-o pală de vînt dinspre Olt, iar cînd mai vedeam și prunii plini de prune coapte, iară viile primprejur date-n pîrg, mai că-ți venea să dai năvală pe ele. Da' porunca era strașnică : așa sete cum ne-o fi, să nu ne mișcăm din loc. Avea căpitanul Solomon o bănuială, cum că turcii ar fi pe-aproape. Și-așa a și fost. Pe la asfințitul soarelui, am văzut oastea cea mare a turcilor. De departe parcă era o balaoană neagră tirîndu-se către noi, să ne-nghită... Ne-au văzut și ei pe noi și s-au abătut din drum. Au pornit-o pe cîmpie înșirați de-a latul, cum is stolurile de giști sălbatice, toamna, cînd pleacă-n țările calde. Și erau mulți. Mulți ca frunza și ca iarba... Ne-am pregătit și noi puștile și care ce avea. Au dat năvală pe noi. Și-au început să bată flintele și tunurile noastre și să-i piseze ca pe chisăliță. Dară ei, din ce cădeau, dintr-atîta erau mai mulți. Numai răpăituri și tropote, numai nechezat de cal și strigăte s-auzeau peste tot. Caii lor se buluceau înfricoșați de pușcăturile noastre. Unii-și doborau stăpînii din șa, apucînd-o printre curpenii și parii viilor, cu boturile și trupurile sîngerate. Pandurii se-ntăritaseră. Trăgeau la plumbi de mama focului. Pe vîrfu dealului era plin de leșuri de cai și de turci. Și-odată-l vād pe căpitanul Ghiță Cuțui că sare dintre cete, cu sabia rădicată și răcnește : „Pe ei, copii ! Unul să nu rămînă !“ Odată s-au săltat cetașii dintre vii și s-au prăvălit la vale, peste turcime. Eu și cu frați-miu Mitru ne-am răpezit chiar după căpitanul Cuțui. L-am văzut cum intră unde era învălmășeala mai mare. Nu mai simțeam nici setea, nici mărăcinii care-mi intrau în opinci. Mă-mpiedecam de morți, ori de-ăi închețați pe jos, tăvălindu-se să se-omoare. Dam cu sabia în față și-n spate, îl mai apăram pe Mitru și mă-nfierbîntasem de ziceam c-o să tai turcimea toată. Dară capitanul Solomon a văzut că turcilor le vin ajutoare, că-s de vreo

patru ori mai mulți ca noi și-a-nceput să răcnească la noi, să ne-ntoarcem în vârful dealului. Atunci noi ne-am tras îndărăt. Însă dușmanii erau peste tot : și-n față, și-n spate. Văzînd că n-aveam scăpare, ne-am pus și noi pe tăiat, ca lumea. Ne trăgeam de-a-ndăratelea cîte-o țîră, iar căpitanii ne tot strigau să ne grăbim, dacă vrem să scăpăm cu zile, că vine altă oaste turcească. Și ne-am tot tras noi, până către Rîmnic, unde turcii s-au lăsat păgubași și ei, fiindcă se-nserase. Am poposit în zăvoiul Oltului. În zori, a venit un olac domnesc și-a adus înscrisuri pentru căpitanul Solomon. Ce-o fi scris în cărțile alea, nu știu, da' toată oștirea era-n picioare. Mare lucru n-am înțales eu din vorbele căpitanilor, da' cînd am văzut lacrimi în ochii căpitanului Cuțui, am înțales că plecasem degeaba de-acasă. Și-am mai înțales eu că tot boierii ne vinduseră. Că ei leagă și dezleagă-n țara asta, tot. Iară cînd nu pot singuri, cheamă-ntr-ajutor și pe strini. Iară strinul n-are lege. Nu-i pentru ei legea noastră...

— Așa-i Barbule ! suspină Coravu.

Mitru Alun a răsturnat ceaunul cu mămăligă pe un ștergar de cînepă. Au scos din trăiști merindea ce le mai rămăsese și-au împrățit-o frățeste. Barbu Alun avea și o ploscă din care s-au cîstit cu cîte-o dușcă. Apoi s-au întins în finul moale, la taifas.

-- Mitrule, ia du-te de vezi ce-i cu caii ăia, mă, că intrară-n zăvoi și mi-i că se mai pierde dracului pe hale coclauri...

Al doilea Alun s-a îndreptat către zăvoi. Zise Gheorghe Coravu :

— Eram doișp'e frați la tata. O tîlvură de copii, nu alta ! Cînd cu ciuma lui Caragea, opt au murit. Am udit numai eu și cu trei surori, toate măritate-n Peșteana Jiilor...

Năframe străvezii vălureau în zare. În iarba trecută prin coasă țîriiau cosașii. Cîte-o boare de vînt, rătăcită, aducea miresme de sulfină și ierburi copate. Ion Dragomir a stins focul și-a împrăștiat cenușa, amestecînd-o cu țărîna. Deodată, s-a zvonit ropot de cal în zăvoi și peste finării s-a spart strigătul lui Mitru Alun :

— Turcii ! Fugiți !

Pandurii au sărit în picioare, cătînd să se adăpostească. Turcii i-au ajuns însă. I-au cuprins între sâbii. I-au luat în pieptul cailor și i-au doborît. Trei dintr-înșii au descălecat și i-au prins în funii, luîndu-le armele.

Au pornit în pasul cailor, tîrîndu-și prinșii care păseau în silă, cu frunțile plecate. Numai în căutătura piezișă a ochilor mocnea mînia.

Au mers fără popas pînă către seară, trecînd prin sate pîrjolite și cătune pustii. La o răscruce, se bălăngăneau în funii trei leșuri, care după veșminte păreau să fie panduri.

— Fraților, gemu Barbu Alun, eu unul nu mai pot ! Îmi tolojiră picioarele. Văd negru-naintea ochilor...

— Mai rabdă înc-o țiră ! șopti Coravu. Nici eu nu mai pot ține pasul. Dară știu că ăl de-o cădea, ăștia-l taie. N-o să-l ducă-n spinare... zise Dragomir :

— Trebuie să s-oprească. Dunărea nu-i departe. Simt miros de apăraie.

Un bici șficui aerul și-l lovi peste grumaz. Unul din turci îi strigă ceva, arătîndu-i jungherul de la brîu.

— Nu prea le priește vorba noastră ! murmură Gheorghe Coravu.

— Ce-o fi cu frati-miu Mitru ? L-or fi omorît în zăvoi, ori o fi scăpat ? Doamne, măcar el să scăpe, să crească și copilașii mei...

— N-ai frică ! îl încurajă Dragomir. Mitru scăpă. O să scăpăm și noi !

— Dare-ar domnul ! îngăimă Alun cel mare.

Pe neașteptate, în fața lor se ivi Dunărea. Cîmpie întinsă pe care unduiau valuri aprinse de jăratul asfințitului. Din nisipul argintiu de pe mal răsărea răchitiș de sâlcii. Turcii au descălecat lîngă două bordeie arse. O barcă veche arăta că pînă nu demult acolo trăiseră pescari.

Cetașii au fost îngrămădiți în lotcă. Îi veghea un paliu. Ceilalți s-au tras lîngă bordeie și, aprinzînd un foc, au început a-și pregăti cina.

Frinți de oboseală, pandurii ațipiră. Se înnoptase și printre răchiți venea cîntecul păsărilor de baltă. Turcii schimbaseră pîndarul și se întinseseră și dinșii lingă focul ținut mereu treaz din pricina bîntuirii țințărilor. În țării, vîntul sufla în spuza cerului, gonind cenușa norilor către răsărit, lăsînd pe vatra bolții, aprinși, tăciunii stelelor.

Printre ticărișuri, o umbră se țira către lotca în care dormeau cetașii. Pîndarul moțăia. Năluca s-a oprit o vreme, cătînd cu luare aminte împrejurii. Cît ai clipi, și-a scos căciula și astupînd gura străjerului, i-a împlîntat cuțitul în inimă. A fost un icnet slab, cît nimeni nimic n-a bănuît. Acela s-a apropiat de prinși. I-a trezit, le-a tăiat funiile, șoptindu-le :

— Tiriți lotca în Dunăre și suiți-vă-n ea. Altă scăpare nu-i.

S-au furișat cu luare aminte pînă la Dunăre. Mitru Alun — căci el era cel care-i slobozise — a prins lopețile și le-a răsucit cu putere în apă.

Se depărtaseră la vreo cîțiva stînjeni de țărm cînd, noaptea fu spintecată de trăsnetul unei pușcături. Zarvă mare s-a iscat pe mal. Osmanlii simțiseră fuga cetașilor și porniseră în căutarea lor. Au zărit lotca plutind pe ape. Și-au slobozit plumbii asupra fugărilor.

— Culcați-vă ! a strigat Coravu.

Apa plescăi. Stropi jucăuși se stîmîră împrejur Mitru vislea neconținut. Lotca se depărta tot mai mult de mal. Deodată, Mitru dădu un strigăt. Scăpă lopețile și se frînse, gemînd.

— Mitrule ! strigă Barbu. Te loviră ? Unde te loviră ?

Ion Dragomir îi luă locul. Vislea din răspuțeri. Trecură de mijlocul Dunării. Erau scăpați.

— Blăstămăților ! scrișnea Barbu Alun, oblojind umărul fratelui său. Nu v-ar mai răbda pămîntul !...

Turcii se lăsară păgubași. O vreme se mai foiră pe țărm, dar curînd tăcerea se așternu lingă acele bordeie arse. Cetașii simțiră însă cu groază cum lotca lua apă din ce în ce mai mult.

— Fraților, știți să-notați ? întreabă Coravu. Că eu nu știu...

— Eu nu știu, iar Mitru nu poate ! zise Barbu Alun.

— Atunci s-a zis cu noi ! Căzurăm din lac în puț ! Sintem la mijlocul Dunării, unde-i apa mai adâncă...

Și-au făcut căciulile căuș, aruncînd apa afară. Dar lemnul vechi lăsa să treacă prin el ca prin ciur șuvoaie reci. Mitru se zbătea neputincios. Lopețile nu-l mai ascultau pe Dragomir. Se scufundau văzînd cu ochii.

Deodată, dinspre celălalt mal, s-a arătat o pată neagră brăzdînd oglinda apei, crescînd pe măsură ce se apropia. Cînd a fost la cîțiva pași, s-a dovedit a fi o luntre, al cărei vislaș s-a ridicat în picioare, strigîndu-le :

— Hai, oameni buni, vă scap eu...

L-au trecut mai întîi pe Alun cel mic, care era lovit. Au trecut apoi și Barbu Alun, și Gheorghe Coravu. Dragomir le-a zvîrlit veșmintele și-a pornit-o înot în urma lor.

Cînd au pășit pe celălalt mal, străinul le-a făcut semn să-l urmeze. Au intrat într-un desiș de sălcii prin care și-au croit cu greu calea. Au ajuns lîngă un bordei încăpător, de papură și frunziș de salcă. Omul a deschis ușa. Înăuntru, la lumina unui opaiț, așteptau două femei — pesemne soața și fata vislașului.

— Aduceți-mi apă caldă ! le-a cerut omul. Și pregătiți cîte ceva de-ale gurii pentru românii ăștia...

L-a întins pe Mitru Alun într-un cotlon și luînd opaițul, s-a aplecat asupra-i, să-i privească rana. Cînd femeile i-au adus apă caldă, le-a spus celorlalți :

— Țineți-l zdravăn, să-i scot plumbul !

I-a prins pieptul între genunchi. Cu un jungher ascuțit i-a scormonit rana. Alun cel mic se zvîrcolea și scrișnea. Barbu lăcrima de mila lui. Vislașul a scos din rană un plumb cît unghia degetului mic. Cu fierturi de buruieni a spălat locul lovit și luînd dintr-un cui o curea lată de piele, a ras dintr-însa scame și le-a presărat pe rană. A cerut muierii cîrpe curate și l-a oblojit. Mitru, istovit, adormise.

— O să aibă nevoie de hodină, a hotărît gazda. Dar o să se facă bine... Hai, oameni buni, să-mbucăți din ce sărăcie ne-a mai rămas și nouă...

— Frate, glăsui Barbu Alun în vreme ce se ospătau, nici n-am apucat să te-ntrebăm care ți-i numile, să știu să te pomenesc pentru ajutorul ăsta, fără de care eu, cu frati-miu și cu toții ăștia ai mei, români, am fi acuma de hrană peștilor, pe fundul Dunării...

— Apăi și eu tot român sînt, fraților. Și Bucur îmi zice lumea. Și eu sînt gonit, ca și voi, și de turci, și de stăpînire. Văzurăți bordeiele cele arse de pe malul-alalt? Acolo trăiam eu, cu frati-miu și cu încă vreo doi-trei gospodari. Îi trăceam pe oameni Dunărea. Și dincolo, și dincoace. Că fiecare om are năcazurile lui. Și voi știți cum îi sufletul românului de frățos... Noi l-am trecut Dunărea pe căpitanul Prodan. Și pe căpitanul Mihaloglu. Noi l-am ferit de la moarte pe căpitanul Birneș și pe alți oameni de credință ai măriei sale. Stăpînirea știa, dară nu cuteza să intre către noi, că erau vremile turburi. Turcii din Vidin au prins și ei de veste și-ntr-o noapte au dat năvală-n bordeiele noastre. Pînă să ne dezmeticim noi și să sărim în bărci, să fugim, ei ne-au coprins. N-am scăpat decît eu, cu muierea și cu fata asta care-i a unui frate al meu, mort atunci. Pe toți i-au tăiat turcii. Au pus foc la bordeie și duși au fost. Ne-am întors noi, a doua zi, i-am îngropat creștinește pe toți, să nu-i mănince păsările cerului și s-aibă hodină sufletele lor. Pe urmă, ne-am hotărît să ne mutăm în pustietatea asta, pîn-o trăce orgia. Ne-om întoarce atunci la locurile noastre și-om vedea ce-o mai fi...

Dragomir ieși afară. Se așeză în nisipul jilav și rămase privind gînditor spinarea lucitoare a apei. Își cuprinsese capul în palme și-ncepu să-ngîne un cîntec oltenesc :

*Fire-i, muică, blăstămată,
Că nu mă făcuși o fată,
Să stau cu tine pe vatră,
Mă făcuși, muică, fecior,*

*Să dau țărilor tîrcol,
Nemîncat și nebeut
Și la pat neașternut...*

Tresări. Auzise un foșnet în apropiere. Își ținu suflarea. Numai clipocitul apei și susurul frunzișului. „Mi s-o fi părut!“ își zise și oftînd, se ridică să intre în bordei. Auzi deslușit pași ușori scormonind nisipul. Era nepoata lui Bucur.

— Ce cauți tu aici ?

— Am ieșit să... să arunc oblojelile oșteanului...

Dragomir se apropie.

— Cum te cheamă ?

— Lina.

Ochii ei scăpărau în lumina lunii. Obrazu-i era scaldat de sfiiciune. Se răsuci pe călcîie și intră în bordei. În trecere costița ei atinse brațele pandurului. Ca o stană de piatră rămase stegarul. Fiorul acelei atingeri îi strecurase în suflet o neliniște ciudată. Iar noaptea era caldă, printre crengile norilor ciripeau stelele.

Peste noapte, lui Mitru i-a fost rău. Barbu Alun n-a pus geană pe geană. Îi schimba mereu oblojelile și-i ștergea fruntea și obrații încintați. Rana mustea fără contenire. Alun cel mic se smucea în așternut, înșirînd vorbe fără noimă, din pricina fierbințelii. Înjura și slobozea porunci, își striga fratele, ori se ruga. Își pipăia mijlocul, căutîndu-și sabia și pistoalele.

În zori, s-a liniștit. A căzut într-un somn adînc și Barbu s-a întins cu inima împăcată, alături. Dragomir și Coravu hotărîră să-ncerce a vina vreo sălbăticiune prin codrii care umbreau răsăritul. Pămîntul mustea de rouă. Cețuri subțiri se ridicau alene, în țării.

Au rătăcit fără folos, pînă către nămiezi. Foamea și setea le dădeau ocoale. Nehodina le muia pașii. Tocmai se pregăteau să se întoarcă. Dintr-o rariște, zvîcni un iepure. Aci se iveau, aci se mistuia printre tufișuri. Stegarul Dragomir dusesese flinta la ochi, plimbîndu-i țeava după goana vîetății. Cînd apăsă pe trăgaci, pădurea vui. Animalul sări speriat într-o parte. Zvîcnise

către hățiș, dar picioarele nu-l mai ajutară. Se rostogoli în frunziș, zbatându-se.

Coravu îi trase un ghiont tovarășului său :

— Așa pușcătură numai eu pot da...

— ...cînd o fi iepurul legat ! rise Dragomir.

Își scoase jungherul și tăie beregata sălbăticiunii, să nu sîngereze carnea. Ridicîndu-și prada pe după umeri, zise :

— Acuma sîntem cu sufletu-mpăcat. O să-i facem lui Bucur o masă-mpăratească...

Celălalt îi făcu semn să tacă. Rămaseră nemișcați. Dinspre Dunăre, veneau răbufniri de pistoale. Într-o vreme, se așternu tăcerea. Și oricît se străduiră cetașii, nu mai deslușiră vreun zvon. Porniră cu grăbire către bordeiul vîslașului...

Urme de cai slufiseră nisipul, pierzîndu-se undeva, către apus. Pe mal zăcea Bucur, însîngerat, strîngînd în mîini o vîslă. Alături, femeia, cu tîmpla spartă de o cumplită lovitură de sabie. Dragomir a dat buzna în bordei. Aici totul era răvășit, ca în urma unei aprige înclăștări. Pe jos zăcea Mitru Alun, într-o baltă de sînge. Nu mai trăia. Ochii lui mari priveau întrebători tavanul. Dar nicăieri n-au dat de trupul lui Barbu Alun și nici de cel al Linei...

— I-au dus cu ei, murmură Coravu.

— După urmele cailor, eu zic că n-au fost prea mulți. Vreo patru-cinci... Hai după ei, neică Gheorghe, că-i a-jungem noi !...

— Mă, Ioane, ăștia-s călări. S-au dus dracului !...

— Nu pot să meargă prea iute, neică Gheorghe, că-i au cu ei pe Barbu Alun și pe Lina. Știi doară obiceiul turcilor de-a duce prinșii legați, în urma cailor. Iară dac-au luat-o pe mal, nisipul face mai domol pasul calului...

Celălalt s-a scărpinat în creștetul capului, cumpănind cîteva clipe lucrurile. Apoi și-a îndesat căciula pe cap și-a zis scurt :

— Hai !

Urmele duceau de-a lungul apei și în curînd deslușiră urma pașilor lui Barbu Alun, iar ceva mai încolo, tălpile mici ale nepotei vîslașului.

De cîteva ori fură nevoiți să ghicească drumul vrăjmașilor. Către seară, intraseră într-un hățiș, unde urmele nu se mai vedeau.

— Vine noaptea. Pe-ntuneric n-o să mai vedem nimic ! zise Coravu.

Nechezatul unui cal i-a curmat graiul.

— I-ajunserăm ! șopti Dragomir.

S-au furișat printre tufișuri. Împrejur, umbrele serii împăienjeneau pămîntul. Într-un rînd, Dragomir și-a oprit soțul, arătîndu-i cu mîna dreaptă către o poiană. Patru cai erau legați de-o salcă doborîtă de furtuni. Mai încolo, cinci mogildețe stăteau împrejurul unui foc, ospătîndu-se. Erau turcii.

Dragomir l-a împuns cu cotul pe Coravu și-a ridicat arătătorul mîinii drepte către o parte a poienii. În spatele unui arin, legați în funii, zăceau Barbu și Lina.

O vreme, s-au sfătuit în șoaptă. Stegarul s-a tîrit către cai. Coravu aștepta. Deodată, un armăsar a sforăit speriat. A nechezat, săltîndu-se în două picioare. Turcii au sărit ca arși de lingă foc. În aceeași clipă însă, pistoalele Coravului îi primiră cu plumbi fierbinți. Fulgerase dinspre cai și flinta stegarului. Doi din dușmani căzură. Ceilalți, înspăimîntați, dădură dos, pierzîndu-se în adîncurile zăvoiuului.

— Fraților, gemu Barbu Alun, mi-l omorîră pe Mitru... Mi-l omorîră tocmai cînd gîndeam că scăpase...

Au luat caii turcilor, pornind către bordeiul vîslașului. Au ajuns către cumpăna nopții. Lina prinsese a se tîngui. Barbu Alun își ținea fratele mort pe brațe și-i mîngîia pletele castanii.

Peste noapte, Dragomir a trecut caii înot. Apoi și-a trecut soții. Au săpat două gropi lingă bordeiele arse și-au pus într-unul trupul vîslașului și pe femeia lui, iar în cealaltă, pe Mitrică Alun. S-au rugat pentru sufletele lor, iar în zori, s-au gătît de drum. Coravu și Barbu Alun o luaseră mai înainte. Dragomir s-a apropiat de fată :

— Lino, tu știi că noi sîntem datori viața lui Bucur. Noi n-am putut să-i facem nici un bine, dară n-aș vrea să rămîi nici tu pe drumuri...

Ea se ghemuise lângă o buturugă. Își acoperise obrazul cu miinile. Înghițindu-și lacrimile care nu mai se-caseră toată noaptea, îl asculta.

— Vremile se ticăloșesc, oamenii-s răi din pricina năcazurilor. Hai cu mine, Lino, să-mpărțim răul și binele-mpreună. Și-ți jur cu mîna pe suflet că n-o să-ți pară niciodată rău...

Nepoata vîslașului și-a ridicat fruntea. Lacrimile i se-nnodau sub bărbie. Privirile ei tulburi s-au înfipt în ochii stegarului. A citit într-înșii adevăr. Dragomir a ridicat-o pe cal. Ea nu s-a împotrivit. Dînd pinteni calului, cetașul a pornit pe urmele celorlalți.

Cețuri lăptoase cuprinseseră matca Dunării, ridicîndu-se într-o pîclă deasă către cerul brumăriu. Apele iz-beau ierburile țărmlui. Înpumate, alunecau în vadul greu, șerpuind către răsărit.

În văile răsăritului musteau zăpezile zorilor. Răcorile codrului se-ndulceau cu un cîntec de privighetori. Drumul șerpuia anevoie prin goruniș. Ion Gîngu mîna boii și cînta :

*Foicică lemn uscat,
plecai de la secerat,
să mă duc la Stanca-n sat,
să văd cu cine s-a luat.*

*Ea s-a luat c-un blăstămat
ce se culcă ne-nchinat,
stă la masă nerugat,
și mănîncă nespălat...*

Loitrele se zgîlțiau și trosneau cînd roțile intrau în vreo hurtupină. Atunci omul se oprea din cîntat și căta îngrijorat în urmă-i. Din spate venea carul lui Mihai Ciorbagiu. Îngîndurat, cu biciușca între genunchi, Ciorbagiu își pironise privirile pe vârtejul proțapului.

— Măi, Mihai, îi strigase Gîngu, tu nu ești în joile tale. Visai urît azi-noapte ?

Celălalt își ridicase ochii înnegurați și oftase :

— Nu visai urît, neică Ioane. Da' am eu ceva...

— Ce-ai, mă ? Spune-mi și mie, că doar n-ai fi făcut moarte de om ! Și-apăi, așa dac-ar fi, mie să nu-mi spui tu ?

Ciorbagiu se scărpină în creștet, nemulțumit de întrebare.

— Ascultă, mă, scâieciorul ! il zori Ion Gingu. Te crescui de cînd atîtica, cã rãmăsăși fãrã tatã, iar mu-mã-ta nu mai prididea, cu nãcazurile, sãraca ! Iarã tu...

— Apãi, dacã-i pe-așa, aflã, neicã Ioane, cã-s nãcã-jit din pricina boierului din luncã...

— Da' de ce, mã ?

— Pãi de-aia, cã ieri o-njurã pe muica, la prãșit. Nu fusãi eu acolo, cã de eram, nu-ș' ce s-ar fi ales de boier !

— Pãi cum ?

— Muica se duse la prãșit, la boier, în Valea Mare. Cãtre sarã, cînd era pe terminate, vine și boierul și se leagã așa, din senin, de muica : „Rãmiseși vãduvã, Dochio, vai de steaua mumii tãle, cã de-aveai și tu un bãrbat mai ca lumea, nu se ducea sã moarã ca un cîne, legat de steagul Vladimirescului !“ Muica n-a rãbdat și i-a zis-o : „Mai bine mort, boierule, decît sã-l știu lingîndu-ți tãlpile !“ S-a fãcut vînãt ciocoiul și i-a strigat : „Viperã afurisitã ! Nerușinați ați fost de cînd vã știu, darã nu mai merge ! O sã vii sã-mi lingi și tu și pliodul tãu tãlpile, iarã eu o sã vã șchip ca pe nește șerpi veninoși și turburãtori de neam ce sînteți !“

Bobî de rouã împãienjeniserã iarba. Peste deal, în Florești, cîntau de zor cocoșii.

— Mã, Mihai, glãsui Ion Gingu, sînt șase ani de cînd tat'tu Dumitru nu s-a mai întors... Cine știe ce s-o fi tîmplat cu el !... Eu avusei noroc de-ajunsãi acasã nu-mai c-o minã tãiatã. Ce știi tu despre tat'tu, mã ?

— Ce sã știu, neicã Ioane ?... Știu de la netale cã fu stegar slugerului. Cã fu în ceata cãpitanului Ghiță Cuțui viteaz fãrã pãreche. Și mai știu cã biata muicã l-așteptã atîția ani cu nãdejdea cã va veni-ntr-o zi. Darã n-a mai venit...

— Om ca el mai rar, mã, Mihai ! Sã fi vãzut tu ceata cãpitanului Cuțui cînd pornea la bãtaie ! Era de pomînã în toatã oștirea slugerului ! Cãpitanul ășta fusese lotru, darã cu dreptate pentru ăi sãraci și nãpãstuiți...

— Doișpe ani aveam cînd a plecat taica ! oftã Ciorbagiu.

Cerul se dezvelise deodată, brațele gorunilor rămăseseră departe. Intrară într-o rariște de fag.

— Neică Ioane, mai demult, într-o noapte, a venit un călător la noi acasă. A-ntrebat-o pe muica dacă-o cheamă Dochia și-i a lui Dumitru Ciorbagiu. I-a dat o pungă cu arginți. I-a spus c-are să mai vină peste-un an, să-i dea alta. Și-a venit și anul trecut. Și cred c-o să mai vină, că mie mi s-a părut om de cuvânt și bun la suflet. Zicea că-i neguțător din Craiova și că are o datorie mare față de taica. Dar era mereu zorit, că n-am apucat niciodată să-l întreb ce și cum...

Gingu sări din car să-ndrepte un resteu la jug :

— Iote-al naibului resteu ! Nu știu cum de nu-l văzui pân-acuma ! Frecă gîtul boului. Doamne, cîte se mai petrac și pe lumea asta !...

Acum păsea alături de boi. Roua-i udase picioarele desculțe. În urmă-i, prin iarbă, rămîneau dire lungi de apă scăturată.

*Codruleț cu frunza rară,
Domnul Tudor vine iară,
Mai la vale de Cerneți,
C-o sută de călăreți...*

— Neică Ioane, nu mai cînta de-alea, că te-aude cineva și te pîrăște la isprăvnicie ! Că știi c-abia scăpași de belele...

Gingu păru că n-aude. Ținîndu-se de loitra carului, vîntura biciușca pe deasupra boilor și cînta :

*Pom, pom, pom eream io, pom !
Pom eream cu frunză verde
Și verdeța mi s-a pierde.
Om, om, om eream io, om !*

Deodată, tufișurile din marginea drumului prinseră viață. S-au ivit patru oameni. Doi dintr-înșii s-au repezit asupra lui Gingu și prinzîndu-l l-au tîrit cu dinșii în hățîș. Mihai scoase iute de sub baibarac o ghioagă de

lemn și sări asupra celorlalți. Aceștia își scoaseră săbiile și-l pîneau amenințător.

— Nu-l vătămați ! se auzi un glas din pădure.

Flăcăul se apăra cu strășnicie. Ghioaga lovea năprasnic, alungînd mereu din preajmă pe vrăjmași. Arunca în toate părțile lovituri fulgerătoare, căci vrăjmașii se-nmulțiseră. Erau cinci. Unul dintr-înșii fu lovit în umăr. Sabia-i zbură cît colo. Ceilalți își întetiră însă năvala, împingîndu-l pe Mihai sub un gorun bătrîn.

Pe neașteptate, ceva îi cuprinse gîtul. În clipa următoare, o putere nevăzută îl săltă în văzduh, tăindu-i răsufierea. Scăpă ghioaga. Mai apucă să vadă o frînghie aspră înțepîndu-i fața. Simți o izbitură după ceafă și auzi tunînd iarăși vocea din pădure :

— Nu da, nătărăule !

Toate în juru-i se clătinară. Se frînseră, se învălmășiră, cufundîndu-se cū dinsul în întuneric. Valurile unei moleșeli plăcute îi cuprinseră trupul, iar el se lăsă purtat de ele.

Cînd deschise ochii, deasupra-i văzu un bărbos stropindu-i fața cu apă. Dădu să se ridice, smucîndu-se în funiile cu care era legat. Din apropiere se auzi glasul lui Ion Gîngu :

— Ehei, se trezi voinicul nost' !

Văzînd însă că Mihai se smucea furios în funii, îi zise :

— Măi, băiete, stăi pe pace, că oamenii ăștia ni-s nouă prieteni și-s oameni de omenie...

— Mda !... bombăni Ciorbagiu, căutînd din ochi ghioaga. Prieteni de-ăi de te pun la popreală-n funii !

Vecinul veni și-l bătu pe umăr :

— Mă, flăcăule, sînt multe lucruri pe lumea asta care nu pot fi înțelese. Dară eu văd că tu, cu osăbire acum, la mînie, nu vrei să pricepi unul...

— Ba pricep... Te-ai dat cu lotrii, neică Ioane, iară asta nu-i bine ! O s-audă ispravnicul și-o să te prăpădească !

— D-apăi cum, flăcăule ? Îi mai bine să lingi tălpile boierului din luncă ? Să te biciuiască toți logofeții, ca

pe-o vită ? Să tracă arnăuții și adalții cu caii peste tine ?

— Asta așa-i. Că nu-i bine deloc cum îi... Că și eu zic la fel. Dară nici să te-nhăitezi cu nește lotri de drumul mare, nu-i bine. Măcar de-ar fi nește oameni ca lumea, cum era haiducul Șelitrariu. Ori cum era pe Jii, Iancu căpitanul...

— Apăi, dacă-i pe-așa, află tu că nici oamenii ăștia nu-s lotri de rînd cum îi crezi. Și mai află, scăieciorul, că te-ai bătut cu oștenii căpitanului Ghiță Cuțui...

Mihai păli. Zvîcni în picioare. Funiile însă îi pătrunseră dureros în carne, chircindu-l.

— Ascultă, neică Ioane, scrișni el, dac-am fost copil neștiutor și mi-ai spus lucruri pe care eu nu le mai auzisem și nu le mai văzusem, să nu rîzi de mine și-acuma ! Că eu am crezut în matală ca-n părintele meu. Și să mai știi că oricît oi fi ținut eu la matală, dacă acu' mă amăgești cu lucruri necurate, apăi eu uit cine ești și...

— O-ho ! Iote-te la el, voinicosul ! Ce mîncăși, mă, azi-noapte, de te treziși așa viteaz ? Ori tu crezi că dacă izbutești să te ții cu măciuca la panduri, ești sultan ? Află, scăieciorul, că și sultanul de-i sultan, tot îl mai burdușesc alții cîteodată ! Așa că fă bine, rogu-te și stăi ca draga de lume, să-ți desfac frînghiile cu care te-nvăliră oamenii ăștia, ca nu cumva să mai faci vreo naca-roabă...

Ciorbagiu se mai liniști și-și roti privirile întrebătoare împrejuru-i, cătînd cu luare aminte.

— Vătafule Bîntură, glăsui Gîngu, întorcîndu-se către unul dintre oșteni, mai are a zăbovi mult căpitanul Cuțui ?

— Trăbuie să s-arate, frate Gîngule ! răspunse cel întrebat. Că-i sfințitul soarelui doară...

Ciorbagiu privi cerul și văzu deasupra-i stelele mustînd pe boltă. Își simțea capul greu.

— Neică Ioane, dacă oamenii aceștia sînt pandurii căpitanului Ghiță Cuțui, cum zici 'netale, ce nevoie avut-au dînșii de carele noastre cu oale ? Că doar is oameni cinstiți, după cîte știu eu. Și-apăi, lotri să fie, nu-s bogățiile pămîntului în hale cară...

A ris vecinul, făcându-i cu ochiul unuia dintre lotri. Apoi i-a grăit aceleia :

— Ce-ți spuneam eu, vătafule Bîntură, că voinicul ăsta nu-i prost ?

Și întorcîndu-se către Mihai :

— Apăi, ai răbdare, scăieciorul ! O să le afli pe toate la vremea lor !

— Eu cred că 'netale erai vorbit cu dinșii, să ne-ați-nă calea !

Gingu îi aruncă iarăși oșteanului o privire plină de înțeles, dar nu mai apucă să-i răspundă flăcăului. Cîntecul unei mierle străpuse deodată depărtările, iar pandurii tresăriseră. Unul dintr-înșii își duse mîna la gură și răspunse la fel. Mihai înțelese că se apropia cineva.

Își roti privirile în juru-i. Erau într-un desîș de fag. Împrejur se deslușeau patru bordeie acoperite cu frunziș. În mijloc, pe o vatră de lut, ardea un foc pe care doi oameni frigeau bucăți mari de carne. Într-o parte stăteau priponiți cîțiva cai. Deasupra, unduiau creștetele fagilor.

Într-o vreme s-a deslușit tropot de cal. Printre copaci s-au ivit călăreți. Din pricina întunericului, nu li se deslușea obrazul.

— Bine-ai venit, domnia ta, căpitane ! glăsui Ion Gîngu, mergînd în întîmpinarea unuia dintre noii veniți.

— Noroc bun, frate Gîngule ! îi răspunse acesta.

Mihai tresări. Glasul acesta i se păru cunoscut. Cel ce vorbise aruncă frîul unuia din oșteni și se apropie de foc. Dînd cu ochii de Mihai, se întoarse și-i zise :

— Ei, voinicule, cum te mai simți ? Că ghioaga întreabă mereu unde-i e stăpînul ! Strașnic te mai bătuși cu pandurii mei azi dimineață !

Mihai înlemnise. Omul din fața sa nu era altul decît negustorul din Craiova, cel care venea să-i aducă Dochiei datoria aceea ciudată !

— După cum vezi, nu sînt numai negustor, ci și hoț de codru. Și mai ales unul dintr-ăia răi, care ține calea olarilor !

Cei din jur se apropiară, rîzînd. Doi dintr-înşii purtau straietele olarilor.

— Căpitane, răspunse încurcat Ciorbagiu, eu dac-aş fi ştiut...

— Ei, lasă, nu te ruşina ! Ai făcut bine ce-ai făcut. Şi bine-mi pare că ştii să te baţi voiniceşte. Numai să ai grijă să nu-ţi ruginească ghioaga-n cui...

A cutezat vătaful Bintură :

— Căpitane, domnia ta, eu unul aş zice să-ntindem masa, că-i totul rostuit cum se cuvine. Iară domniile voastre aţi fi ostăniţi de drum lung şi cu primejdii...

— Sfînt ţi-a ieşit din gură, omule ! Numai să grijeşti şi de partea unui soţ de-al nostru, care-a rămas mai în urmă, cu alte trebii...

Şi-n vreme ce s-au aşezat la ospăţ, grăit-a Ion Gîngu către căpitan :

— Domnia ta, te-om năcăji şi noi c-o rugare. Binevoieşte a ne spune şi nouă ce şi cum fu. Că uşor, socot că nu fu...

Ghiţă Cuţui muşcă lacom din carnea friptă, mestecă de cîteva ori şi zise :

— Aşa să fie, Gîngule, dacă asta vi-i voia...

Ciorbagiu încă nu se dezmeticise. Privea neîncreţător în juru-i, întrebîndu-se mereu dacă nu cumva mai visează. Şi abia se mişca, nu care cumva să se trezească din somn şi să alunge acel vis.

— Cum ştiţi, plecarăm în bîlciul Broştenilor patru dintre noi : eu, Ghigă, Radu şi Pătruţ. Ne schimbarăm noi straietele, ne suirăm în cară şi ajunsărăm în bîlci pe la prînzu-ăl mic. Acolo, ca la bîlci : lume multă, marfă multă. Trăserăm şi noi carăle mai la margine şi descărînd oalele, aşteptarăm muşterii. Şi ei nu se lăsară aşteptaţi, că — fie vorba între noi — făcuserăţi şi voi neşte oale cum nu mai văzurăm prin tot tîrgul... Stăturăm noi ce stăturăm şi-odată auzim foială mare. Auzirăm că trăce prin tîrg ispravnicul Balotă. Aveam noi cu dînsul o răfuială veche, că ne-a omorît multe neamuri, iară pe alţii i-a trimis la ocnă, să putrezească de vii. De vreo trei ori era cît pe ce să ne rădice-n funii şi pe noi, da' slavă cerului, scăparăm ! Şi-acuma trăcea

călare, fudul, și gras ca un butoi, cu arnăuții după din-sul. De-abia-l ducea calul... S-o vînturat el cît s-o vînturat prin tîrg. Pe urmă-l văzurăm intrînd în casa boierului Vintilă. Ne dăm și noi cu carăle mai aproape și cătăm în ograda boierului, la rostuirea străjii. L-am luat cu mine pe Ghigă, iară celorlalți le-am spus să iese cu carăle la drum să plece degrabă din tîrg. Ocolim noi casa boierului și sărim în grădină. Acolo era lucerna mare. Ne furișăm pe su' copaci până su' geamurile din dos care erau crăpate. Sărim înlăuntru și ascultăm. Auzim vorbărie într-o hodaie. Boierul se pusese cu ispravnicul la ospăț mare. Dăm noi ușa de perete și năvălim peste dinșii. Mă cunoscură amîndoi și dădură să strige străjile. Ghigă-l păli pe boier cu pumnul, de-l răsturnă sub masă. Ispravnicul holbase ochii cît cepele. Dăduse să-și scoată pistolul, să-l sloboadă în mine. Atunci îl lovii cu hangerul în piept. Căzu ca un sac. Se zvîrcolea pe podele, mînjindu-le cu sînge spurcat. Muri de moarte cînească, așa cum i-au fost și viața, și faptele... Ne slobozirăm peste răzoare, către pădurile Floreștilor. Într-o vreme, auzirăm în urmă-ne strigăte și pușcături. Radu și Pătruț ajunseseră departe cu carăle, noi scăpasem, așa că n-aveam a ne teme de nimica. Îi ajunserăm pe ceilalți aproape de pădurea noastră. Puseră carăle la fe-reală. Caii ne așteptau înșeuăți. Asta-i tot...

Apoi, căpitanul s-a întors către Ion Gîngu :

— Ce cîștig aveăți voi, dacă vindeăți oalele ?

Se scărpină în cap olarul, dîndu-și căciula pe frunte :

— Apăi, căpitane, noi nu puteam vinde toate oalele. Și-apăi, toate să le fi vîndut, să tot fi luat pe ele cîțiva firfirici...

Cuțui și-a scos punga :

— Aveți de la mine cîte doi galbeni, de căciulă. Pentru oale. Și pentru osteneala voastră...

— Bine, căpitane, se împotrivi Ion Gîngu, dară noi...

— Știu, Ioane, nu vrei să iei bani. Știu și ce voiești a spune. Dară noi răsplătim cum se cuvine credința și omenia. Că eu știu o vorbă, de la sluger : a fi mare nu-i mirare, a fi om' îi lucru mare...

Atunci s-a ridicat de la locul său Mihai Ciorbagiu :

— Domnia ta, căpitane, aş avea şi eu o vorbă să-ţi spun. Numai să nu te mîinii pe mine, că eu îs om prost şi poate greşesc...

L-a măsurat cu privirea, căpitanul, mirat :

— Grăieşte, flăcăule, n-aibi teamă !

— Apăi, eu am auzit de la multă lume că domnia ta fost-ai căpitan slugerului Tudor...

— Adevăr grăit-ai.

— Şi te-ai bătut cu păgîinii din împărăţia cea mare şi cu boierii cei ticăloşi...

— Şi asta-i adevărat.

— Atunci, trebuie să fi avut în ceata domniei tale şi un stegar, pe nume Dumitru Ciorbagiu...

Ghiţă Cuţui îşi întoarse faţa către Ion Gîngu. Acesta tuşi încurcat şi săltîndu-se în picioare, glăsui :

— Apăi, domnia ta, noi îţi mulţămim pentru cîntea şi omenia ce ne-o arăţi, dară cu voia domniei tale, ne-om duce şi noi într-ale noastre, că-i noaptea şi ne-or fi aşteptînd ai de-acasă...

— Frate Gîngule, eu trebuie să-ţi mulţănesc ție şi flăcăului ăstuia viteaz. Şi bucura-m-aş să aflu că ş-altă dată o să ne mai daţi cîte-o mîna de ajutor, să tăiem răul din rădăcină... Mergeţi, dară, cu bine şi gîndul cel drept să vă lumineze calea...

Apoi a pus mîna pe umărul Ciorbagiului :

— Mi-ai pus o-ntrebare, voinicule. Oi ţine-o minte, iară cînd ne-om mai vedea noi şi-om avea răgaz ţi-oi spune mai multe despre stegarul Dumitru Ciorbagiu...

Se întoarse şi cu paşi grăbiţi se îndreptă către unul din bordeie. Focul se stînsese şi întunericul prinsese coajă. Mihai nu-şi mai desprindea ochii de pe gîrliciul bordeiului în care intrase căpitanul.

— Hai, mă, scăieciorulule ! Se-nnoaptă, iară pîn-a-casă, multă cale de bătut mai avem. Ori acumă, te pomeneşti că nu mai vrei să pleci dintre lotri...

I-a însoţit vâtaful Bîntură pînă ce-au ieşit din hăţişul pădurii, în matca unei fîntîni. Atunci, Ion Gîngu, cunoscînd calea, a luat-o înainte. Îl urma Ciorbagiu, în care dlocoteau întrebările.

— Neică Ioane, nu mai putu el răbda, matale îl cunoșteai pe căpitan și mie nu mi-ai spus. Pentru el am plecat cu oale, știu eu... Și nu mă minii că nu mi-ai spus. Una n-o-nțăleg eu însă : de ce-a ocolit vorba și nu mi-a spus nimic despre taica ?

Gîngu nu-i răspunse.

— Și matale cred că știi ce-i cu taica, dară nu vrei să-mi spui...

Olarul părea însă că n-aude.

— O fi făcut vreun rău. O fi omorît pe careva, o fi făcut vreo ticăloșie și nu vreți să m-amăriți... Spune-mi, neică Ioane !

— Mă, scâieciiorule, eu ce-am știut, ți-am spus ! Ce-o mai fi, o să mai auzi și de la căpitanul Cuțui. Și mai tară-ți gura, c-or fi puterile primprejur și cădem ca musca-n pătură de păianjen, că te lovi tăifăsuiala acum, parcă mîine n-ar mai fi zi...

A oftat Ciorbagiu. A tăcut. Numai în suflet i se zvîrcoleau îndoielile.

Se ivise luna de după creștetele-ncețoșate ale dealurilor, luminîndu-le calea, prin iarba înaltă din matcă. Au suit un colnic, intrînd în rariște de codru. Într-o vreme li s-a arătat alba șerpuire a drumului. Într-o margine, Mihai zări carele cu boii dejugați, așteptîndu-i.

— Stăi pe loc ! răsună deodată o voce. Cine sînteți ?

Mihai își pregăti ghioaga, dar Gîngu îi făcu semn să se potolească și răspunse :

— Sîntem oameni buni !

— Dacă-s oameni buni, de ce umblă noaptea, să turbure tihna pădurii ?

Mihai ciuli urechile. Glasul i se părea cunoscut. Se apropiară de străin. Acesta îi aștepta, nemișcat. Era înalt, purta plete, iar după veșminte părea să fie pandur. Printr-o spărtură din frunziș, luna aruncă deodată un pumn de lumină pe chipul străinului. Mihai încrămeni. În fața lui era... Dumitru Ciorbagiu !

...Roțile carelor troncăneau prin gropile săpate de ploi. În față, Ion Gîngu începuse un cîntec. Mihai Ciorbagiu era cu gîndile răvășite...

— Taică, îl întrebase el pe Dumitru, neica Ion ştia de matală că trăieşti ?

— Ştia, voinicul tatii...

— Şi mie de ce nu mi-a spus niciodată nimica ? De ce n-ai venit să ne vezi, atîta vreme ?

— Ba eu te vedeam mai des decît îţi închipui tu, Mihăiţă. Eram mereu în preajmă-ţi, dară tu n-aveai de unde şti. Erai copil şi dac-ai fi aflat, ţi-ar fi scăpat o vorbă. Şi asupra casii noastre s-ar fi abătut urgia isprăvniciei. Dară acumă, ştiu că eşti om mare şi-ţi pui lacăt la gură...

Îl rugase să-l ia şi pe el în pădure, la panduri.

— O să vină şi vremea aia ! Şi tu, şi alţii ca tine, o să veniţi su' steagurile căpitanului Cuţui. Că mulţi stau şi-aşteaptă... Dară acumă, trebuie să aibă cineva grijă şi de Dochia noastră, sărmana. Că-i muiere şi-i ajunge cîte năcazuri s-au abătut şi pe capul ei...

— Dară matală de ce nu vii acasă, cum a venit şi neica Ion ?

— Apăi, dac-aş veni, m-ar duce arnăuţii la ocnă. Că ei ştiu c-am fost Măriei sale stegar. Şi-apăi, n-aş mai putea suferi să mă mai plec în faţa ciocoiaşului şi-a slugilor lui. Aşa-s eu blăstămat : să rămîn ca-n vremea slugerului...

...O pală de vînt se smulse din codri, aducînd miresme crude. Ion Gîngu mîna boii şi cînta :

*Frunză verde foi de fin,
spune, spune, moş bătrîn,
spune caii cînd se fură...*

ÎN VALEA TOPOLNIȚEI

Cîrduri lungi de nori se-nvălmășeau în undele tulburi ale cerului. O burniță rece cădea neîntrerupt din tării. Săptămîni de-a rîndul, ploile se cernuseră peste pămîntul umflat de apă. Neconținut viermuise vîntul prin frunzișul codrilor în coasta cărora-și săpase Topolnița matcă adîncă, repezindu-și bulboanele tulburi către vale. Rămîneau la asfințit crestele munților bîntuiți de întuneric și răcoare.

Pe un pînten stîncos ce stăpînea împrejurimile, privegheau zidurile unei mănăstiri. Părea un cuibar uriaș de piatră, din care-și săltau capetele biserica și chiliile călugărilor.

Bătea harăngul de vecernie. Dangătul înfiora depărtările înecate în ploaie și ceață. Cînd în clopotniță toaca nu s-a mai zbatut, din lăcaș s-a ridicat zvon de cîntec. Sfeșnice aprinse dezveleau goliciunea pereților bisericii. Scăpărau merele argintate ale policandrelor. Cununile icoanelor și crucile troparelor sticleau. Împrejurul condacelor cusute cu fir de aur pluteau norișori de fum mirosind a rășină de brad și-a ceară de albine.

Prin ușa întredeschisă, s-a strecurat înlăuntru un om în straie cernite. A străbătut cu pași mari și rezezi calea pînă la altar. A intrat în strană. Curînd, în amvon s-a arătat starețul. Privirea i se tulburase, graiul îi era repezit :

— Fratele Ilarie a venit să-mi spună că pe vale s-aud pușcături. Să mergem dară pe ziduri, poate va să aflăm pricina turburării !

Slujba s-a întrerupt. Părinții s-au îndreptat cu grabă către metereze. Au cătat îndelung către rîu. Valea se întunecase însă de burniță. De vâlul serii...

— Acolo ! a strigat părintele Ilarie, ridicându-și brațul drept într-o anume parte a văii.

S-au arătat deodată pe drumul mănăstirii, șase călăreți înfruntând săgețile ploii. O vreme, s-au mistuit prin pîlcurile de codru posomorît de vreme rea. Apoi s-au ivit în poiana dinspre apus a lăcașului. Unul dintr-înșii a descălecat. A bătut cu strășnicie în poartă.

— Cine sînteți și ce voiți ?

— Sîntem noi, Ghiță Cămui, cu căpitanul Udrea și cu alți soți de-ai noștri, părinte ! Ne-au încolțit dușmanii și cerem găzduire cuvioșilor voastre...

Umbre negre începură să mișune printre copaci. Cînd s-au arătat în lumină, s-au dovedit a fi arnăuți. Și-au îndreptat durdele asupra călăreților de sub porți. Plumbii au mușcat lemnul și s-au izbit de ziduri. Caii s-au înfricoșat și au fugit în toate părțile, nechezînd.

— Deschideți poarta ! a slobozit starețul poruncă. Primiți cum se cuvine pe acești oameni care ne sînt nouă prieteni !

Străinii s-au strecurat cu grăbire prin deschizătură. Și-au scos căciulile, plecîndu-și fruntea :

— Binecuvîntează, părinte !

— Bineveniți sînteți în casa noastră, căpitani, domniile voastre ! Și dacă tot ne-ați trecut pragul, mergeți dară de vă hodiniți și vă ospătați creștinește din puținul care ne-a fost hărăzit. Și nu purtați domniile voastre grijă, că de alte cele s-or mai griji și frații noștri...

Într-o vreme, au bătut în porți plăieșii domniei, dar nimeni nu le-a răspuns. Au strigat vorbe grele și-au amenințat, slobozîndu-și plumbii sînețelor către bolta tulbure. Nu le-a deschis nimeni. Numai pe metereze, opt călugări privegheau scurgerea norilor, cu flintele în mîini.

Cu sîrg s-au înfruptat oștenii din bunătățile puse dinaintea lor, de gazde. Au fost cinstiți și cu cîte o dușcă de răchiu care le-a mai încălzit trupurile și le-a dezlegat limbile.

— Vătafule Bîntură, văd că amarnic și se mai bat turcii la gură. Aibi milă, rogu-te, de bunătatea asta de afumătură și n-o nimici toată ! Să mai rămînă de

sămîntă și pentru burta altor păcătoși, zise unul dintr-inșii.

Acela i-a aruncat o căutătură nu prea binevoitoare, mormăind ceva numai de dînsul înțeles. Cel dintîi s-a întors către soți :

— Apăi, vâtaful nostru cînd vorbește — parcă tace, iar cînd tace — bine face...

Vâtaful a mai luat o halcă de carne și făcîndu-o să dispară între barbă și mustățile-i stufoase, a prins cana cu băutură :

— Serdarule Pajură, bună-i țuica, nu-i ca apa, nici friptura nu-i ca ceapa...

Unul dintre soți s-a întors către stareț :

— Părinte Nifon, îți mulțămim pentru masa și omenia ce ne-o arăți. Fără ăst ajutor am fi acum legați de șeile arnăuțești și porniți cu oastea domnească înspre tîrgul Cerneților. Ori am fi spînzurați de vreo creacă de gorun din codru. Bine însă n-a făcut domnia ta pentru pîrdalnica soartă a cuvioșilor părinți, dară mai cu seamă pentru sfinția ta. Că v-ați dat cu turburătorii de neam și stăpînirea, iară stăpînirea nu iartă...

Înalt, bine legat, cel ce vorbise își trecu dosul palmei peste mustățile încărunțite înainte de vreme. Starețul văzu că-i lipseau două degete de la mîna dreaptă.

— Asta trebuia să mi-o spui acum cinci ani, frate Udrea, pe cînd slugerul Teodor se afla trăitor și-a năvălit la ceas tîrziu de noapte în sfînta monastire a Tismanei, cu adalții pe urme, ca și domniile voastre acum... Atunci, Nicodim starețul l-a ascuns pe sluger în strană și-a jurat strîmb lui Aga Braniște, cum că nu l-a văzut nici în somn pe turburătorul din Vladimiri. Eu eram ucenic sfinției sale și mă aflu de față cu alte încă două cinstite fețe bisericești. Și n-am uitat că acei doi călugări erați domniile voastre, îmbrăcați în straiile monastirii. Și n-am uitat nici frăția noastră de cruce și nici că părintele Nicodim m-a trimes mai apoi să păstoresc turma de aici, dempreună cu frați de credință, să fiu mai aproape de Cerneți, spre a vă fi de folos, cînd fi-va trebuință.

A oftat celălalt, iar privirile i s-au întunecat :

— De astă dată, teamă mi-i, cuvioșia ta, că n-o să mai putem face nimica unii pentru alții. Nu măndoiesc de credința supușilor sfinției tale, dară acuma dată adalîii n-or să se mai lase atît de ușor păcăliți... Și mai trebuie să știi domnia ta că i-a adus aici, pe urmele noastre, același Aga Braniște care ne-nvăluise la Tismana, într-acea noapte de pomină...

— Semn bun, zise starețul. Va să-i scăpați iarăși din miini, să izbăviți norodul de ticăloși fără de lege. Așa-i, frate Cămui ?

Cel întreat își clătină fruntea și oftă. Gros la trup, cu ochi sfredelitori, în care fugise parcă tot neastîmpărul ființei sale, purta pe obrazul stîng urma unei cumplite lovituri care-i urîșise fața, întinzîndu-se de la colțul ochiului' pînă sub bărbie.

— Apăi, noi nu sîntem decît nește zălețiți ai zaverei, părinte Nifon. Că ăl de trebuia să izbăvească norodul zace-ntr-o fintină a Bărăganului și i-a putrezit carnea, sărmanul ! Că n-am știut nici noi a-l feri de rele și de ticăloși. Țipă țărîna pe dînsul și ne turbură somnul nostru, că s-a lăpădat blăstăm să n-aibă hodină sufletele noastre până nu va să vie județul de apoi pentru șerpîi cei veninoși...

— Știu, frate Ghiță. Și rău mă doare sufletul, că nici noi n-am stat aici cu mîinile-n sîn, ci fost-am de folos Măriei sale. Și cu osîrdie mare adunat-am cele de trebuință și trimisu-i-le-am de multe ori cetașilor, la oaste. Numai nește butoaie cu pulbere n-am izbutit a i le trimete. Au udit în beciul sfîntului lăcaș și-așteaptă acolo de ani de zile...

S-a întins peste masă Udrea căpitanul, fulgerîndu-l cu privirea :

— Pulbere zici, sfinția ta ? Butoaie cu pulbere ?

Clătînîndu-și cu amărăciune capul, i-a răspuns starețul :

— Precum auzit-ai, căpitane... N-am mai apucat a i le trimete, căci aflasem de nenorocirea care s-abătuse asupra-i...

S-a luminat de bucurie obrazul căpitanului Udrea. S-a ridicat și l-a bătut prietenește pe umăr pe fratele său de cruce, grăindu-i :

— Apăi, pulberea asta va să ne fie nouă de mare trebuință!

Starețul i-a privit întrebător mîna de la care lipseau cele două degete. Ghicindu-î gîndul, i-a răspuns celălalt :

— Odată, am cercat cu Măria sa nește pistoale aduse pentru panduri de la neguțătorii din Brașov. La unul s-a spart țeava și mi-a retezat degetele...

Afară se stîrnise larmă. Strigăte și pușcături au ajuns la urechile cetașilor. Căpitanii au cătat către stareț. Ușa s-a izbit de perete, iar în prag s-a arătat un călugăr :

— Sfinția ta, vrăjmașii sparg poarta...

S-a încruntat starețul Nifon :

— Dar frații noștri ce robotesc, părinte Ilarie ?

— Arnăuții s-au suit în copaci și slobod ploaie de foc peste ziduri, sfinția ta. Alții au tăiat un gorun gros și-și fac vînt, de izbesc poarta cu el. Nu-i chip să te aperi de dînșii...

La un semn al căpitanului Udrea, cetașii și-au încins armele. S-au repezit afară. Se întunecase văzduhul, era răcoare, căci burnița n-avea hodină. Plumbii adaliilor măturau curtea. Sub ziduri așteptau călugării. Trosnea sub izbituri năprasnice lemnul greu al porții.

Căpitanii s-au sfătuit în șoaptă cu starețul. Și-au scos pistoalele. S-au apropiat de broatic. Sfinția sa a smuls cuiul și-a deschis pe neașteptate poarta. Au sărit afară pandurii, slobozindu-și umplelele în arnăuți. Mulți au căzut în noroiul drumului, căci nu se așteptau la asemenea izbire. Cei ce scăpară cu viață alergat-au către pădure de s-au înfățișat și s-au plîns Agăi. Mi-niindu-se foarte, a poruncit Aga să dea năvală oștirea. Trei sute de oameni ieșit-au din codri și cu zarvă mare s-au răpezit asupra lăcașului!

Porțile erau însă închise. Flintele și pistoalele celor dinlăuntru i-au fulgerat fără milă. Poticnindu-se la tot pasul, au dat înapoi oștenii Agăi, semănînd morți și

răniți prin poiana cuprinsă de lujerii nopții. Se cerneau peste ei umbre ; munții se cutremurau de larmă.

Cînd miresmele dospind între petalele luminii s-au simțit la răsărit, cetașii au numărat cincisprezece leșuri în iarba de sub ziduri. O ceață vinătă se ridica alene de pe malurile cerului.

Dintre gorunii toropiți de ploi s-a ivit un arnăut. Deasupra capului ținea o flintă de a cărei țevă prinsese o cîrpă albă. Cu pași șovăitori, s-a apropiat de poartă. Le-a strigat celor din lăcaș :

— Căpitane Cămui și căpitane Udrea, măriia sa Aga Braniște vă iartă pentru fărădelegile voastre și vă lasă viața, dacă lepădați armele și vă dați prinși. Iară amintrilea să nu cutezați a săvîrși, că va fi cruntă minia mării sale...

Trosnetul unei sinețe i-a curmat strigarea. Omul a lăsat să-i cadă cîrpa, făcîndu-se una cu stîncile și ierburile din poiană. S-a înălțat de pe ziduri glasul căpitanului Cămui :

— Du-i răspuns Agăi, mișelule, că va să ne socotim noi odată pentru toate cele, și bine nu va fi de pielea sa !

...Către nămiezi, în pădure s-a răspîndit zvon de topoare doborînd copaci. Ploaia se mai domolise, doar în țării viermuiau fără hodină negre blesteme.

— Dărimă codrul, de năcaz că nu pot sparge zidurile ! glăsui serdarul Pajură. Vătafule Bîntură, ce cugeți că rostuiesc aștia ?

— Grangurul mumii lor ! pufni cel întrebă.

Apoi, luîndu-și seama, cătînd chiorîș către biserică :

— Ptiu, doamne iartă-mă !

Și răspunzînd celuiilalt :

— Poa' să facă ce-o vrea, serdarule ! Că tot găsim noi ac de cojoaca lor ! Muică, da' ce-i mai mursucărăm azi-noapte prin hale bolbotine, grangurul mumii lor !

Miros de piine coaptă venea dinspre chilii.

— De treabă oameni, părinții ! grăi serdarul. De-ar fi toată popimea așa, mai că m-aș călugări și eu... Să stai așa, bălăvănit, toată ziua pe su' icoane, să bîzdicii

cu cădelnița așa, naznaura, iar colacii să curgă pe tine ca-n târgul lui Cremene...

— Flămîndul, codri visează ! mormăi din colțul său vătăful. Iară ce se trage din pisică, tot șocîți mănîncă...

— Ia, nu te mai face oaie cu șoric ! se burzului serdarul.

— Postelnice Crîngașu, zise un oștean din preajma serdarului, șuvăiții ăștia iar umblă cu toporul de brîu ! Mai bine-ar trage cu chioarda, alimăniții, să vadă cine s-apropie...

Doi călugări au adus merinde caldă. Pandurii nu s-au lăsat rugați de două ori. O pală de vînt rece înfiorase pădurea mohorîtă. Pe creștetul tăcerii înverzite bîntui, o vreme, larma frunzișului scuturat. Apoi burnița încărunți țăriile.

Starețul a intrat cu căpitanii în pronaosul bisericii. Înlauntru era răcoare și aproape întuneric, din pricina ramurilor de nuci din curtea lăcașului, care împiedecau lumina să intre prin ochiurile ferestrelor zăbrebite. Au suit treptele clopotniței. Scara scîrțîia sub povara trupurilor. Printr-o lucarnă din turlă, au scrutat depărtările. Cețuri vineții n-au lăsat însă privirile să străpungă zarea. S-a întors deodată starețul către soții săi :

— Ia priviți, căpitani, domniile voastre, colo în luminișul acela !

Au cătat într-acolo. Au zărit corturi cenușii, în preajma cărora mișunau arnăuții. Cătînd mai cu luare-aminte, au deslușit acolo copaci subțiri și lungi, curățați și puși într-un anume fel.

— După cîte înțeleg eu, Aga voiește să ne vadă la noapte, glăsui căpitanul Udrea, încruntîndu-se.

I-a răspuns Ghiță Cămui :

— Adevăr grăit-ai, frate. Și tare mi-i teamă că de astă dată va să izbîndească !

A întrebat starețul :

— Dară ce este, căpitanilor, de vi s-au cernit așa chipurile și inima ? Că eu unul, mai degrabă pot desluși urma slovei de pe zăpada oricărei sfinte scripturi, decît

să-nțăleg ce se pune la cale lângă acele corturi domnești...

I s-a destăinuit căpitanul Cămui, scuturându-și nemulțumit pletele castanii :

— Părinte Nifon, adalii și plăieșii făcut-au scări multe și nalte, cu care vor să treacă la noapte zidirea, să ne ia prinși...

A căzut pe gânduri sfinția sa. Apoi, obrazul i s-a luminat. Ridicându-și privirile, a grăit :

— Apăi, la noapte nu va să izbindească Aga, căpitanilor. Că în beciuri, noi avem pulbere și păcură. Pulberea o s-o punem în saci. Iar păcura o s-o aruncăm în capul celor ce ne vor pieirea. Căci zice sfânta scriptură : cine rădică sabia asupra aproapelui său, de sabia pieri-va !

— Cuvioșia ta, zise Ghiță Cămui, de mare folos or să ne fie și pulberea, și păcura. Dară cu osăbire ne va fi de mare trebuință brațul oamenilor și supușilor sfinției tale. Căci pulbere și păcură văd că este din belșug, dară trebuie brațe multe, care s-o arunce. Să pogorim dară și să ne gătim a-l primi cum se cuvine pe vrăjmaș...

— Cea ce va să fie înțelept, cată să ia bine aminte la toate cele și va să se ajute cu mintea, cu ajutorul altora și cu prilejul cel bun, căpitanilor. Și pentru aceea, ca să poată dobîndi sfîrșitul ce-l pofteste, va să fie cu chibzuință ! a grăit starețul, pornind primul pe scări în jos.

Către miezul nopții, pădurile huiră, lovite de furtună. În țării se plumbureau norii, bulucindu-se spre răsărit. Suliți de foc însîngerară tălpile cerului, împungînd burțile umflate de apă ale pămîntului. Flăcări iuți mușcară poalele norilor, arzînd perdelele întunericului. Aripa de vînt se zbăteau neliniștite, luate în coarne de stîncile împădurite. Dintre grămezi negre de cer, stoluri de ploaie se prăbușiră asupra pămîntului mohorît. Țărîna și iarba tresăriră, gorunii se cutremurară de ropot păienjeniu. Gheare ude se infipseră în

creștetul pădurii înfricoșate, scormoniră frunzișul amărât...

— Lovi-o-ar harhaliile de vreme! izbucni o voce din întuneric. Nici un cîne n-ar cuteza să stea afară pe-o vreme ca asta...

— Serdarule Pajură, ți s-au udat obielele, de ești așa cătrănit? Las' că s-or usca ele cînd ți le-o întinde Aga, cu piele cu tot, la uscat...

— Îți arde de alte helea, vătafule! Lumea moare și plesnește, iar baba se scarmănă...

— Apăi, dacă lumea aia ar fi frumoasă ca tine, serdarule, mai că nu mi-ar mai da inima ghies s-o mai văd, pirdalnica....

Furtuna se opri însă pe neșteptate. Ploaia stătuse. Printre cețuri prinseră să mișune stele argintii. Pe vale s-auziră golgotind apele umflate ale Topolniței. Liliicii săgetară văzduhul istovit de viermuială.

— Mare minunăție și asta! glăsui vătaful. Postelnice Crîngașu, eu socot că-i vremea să ne sară Aga-n spinare!

— He-he! făcu postelnicul. Adastă ceasul, frate Bintură. Cebăluitii ăștiaîi cădulesc numai pe-ntuneric, ca dihorii la găini. Minca-i-ar cianga, de pantahui, că tare li-i poftă să ne sâlte-n frînghii!

— Lasă-i să vină, grangurul lor de bohîrțiți! Că nici noi n-om sta ca tiutiucul! Numai bezmetica asta de ploaie îmi toloji spinarea!

— Curată nacaroabă pe capul omului! adevveri alt cetaș care le ascultase vorbele. Cum să mai poți aduna cetele pe-o vreme ca asta în tîrgul Cerneților? Mă și mir cum de-am scăpat vii din mîna adaliilor!

— Apăi, Sîrbule, cînd vrea domnul cu săracul, dintr-o bubă-i umple capul! Dară și dacă s-adunau cetele pandurești, nu-ș' ce s-ar fi ales din frumușeața asta de oaste domnească! Chit că-l avea-n cap pe Aga Braniste!

Din întuneric s-a apropiat o umbră. Era căpitanul Udrea.

— Fiți cu băgare de seamă! Să nu cădulească vrăjmașul și să vă ia ca din oală! Că de-o vedea că-n

luptă dreaptă nu ne poate răpune, o să-ncerce tot felul de vicleșuguri și scorneli !

A grăit vâtaful Bîntură :

— N-avem a ne teme noi de dînsul, căpitane, domnia ta ! Că noi trecut-am printr-altele și mai grele, dară n-am dat dos ! Numai ploaia asta afurisită nu ne dă pace, năprăti-o-ar harhaliile de șuie ! Că parcă se sparse cerul, nu alta ! Și rămăsei c-un junghi în șele : aci mă ia, aci mă lasă...

— Apăi, dacă stai și-i cați în coarne, vâtafule ! Ia mai ia-l o țiră la tupangeală, să-l vezi cum se face mazgugură !

— He-he ! L-aș lua eu, căpitane, dară mi-i în preget că dă fuga-n spinarea domnească a lui Aga ! Și udim fără de el. Că și-așa sîntem noi puțini...

A ris căpitanul.

— Mine-l scoatem noi, vâtafule ! a grăit dînsul. Numa-n noaptea asta să-i facem cocîrlă-n pădure pe spurcați ! Că mine poate sār alte cete într-ajutorul nostru și ne dau scăpare ! Iară de stă vremea asta, bine-o să fie de noi, fraților ! I-am arăta noi lui Aga ce putem, că voi știți cîte zile fripte ne-a făcut și nouă, și domnului nostru, Teodor...

— Fie-i țărîna ușoară ! murmurară oștenii.

A oftaț Bîntură :

— Cum trec anii, căpitane ! Și cum se duc oame-nii-ai buni și rămîn sluții pămîntului, să ne mănince zilele ! Trăcu slugerul prin lume, da' mie nici nu-mi vine-a crede c-a trecut... Mi-aduc aminte că odată, lingă Olt, eram de strajă lingă cortul mării sale. Și-a venit un boier mare, cu carte de la Brașov. A dat să intre în cort, dară eu i-am pus șpanga-n piept, cît era el de boier : „Stăi pe loc ! zic. Să-i dau de veste mării sale !“ Mîniatu-s-a foarte boierul, că nu prea-i venea la socoată să-l pună la popreală un țărănoi ca mine. Dară a ieșit din cort măriia sa și aflînd pricina gilcevii, a ris, m-a bătut pe umăr și mi-a zis că-s Mării sale cu credință. Pe urmă l-a luat pe boierul acela și i-a zis : „Cinstite boiarule, vîntul mai bate și de la vale la deal, cîteodată ! Voiesc eu să mai bată și așa ! Că

eu nu-s alta decît un om luat din norodul cel amărit și osîndit din pricina jăfuitorilor, ca să fiu chivernisitor săracilor, că tagma jăfuitorilor a rădicat arme de moarte și ocară asupra norodului..." Și auzind așa, a băgat-o pe mîneacă boiarul acela și-a tăcut mîlcom. Numai că vedeam eu cum mă fulgera așa, cu cîte-o cătătură de-ălea, cum se uită cînila la miță. Și cît era de boier, l-aș fi-nvățat eu cum să se uite, dară cu porunca Măriei sale nu era de glumă...

Ochii căpitanului Udrea se aburiseră. Și-a întors fața de la soții săi și-a rămas așa, o vreme. Apoi a oftat adînc. Tăcerea a tulburat-o vîtaful Bintură :

— Căpitane Udrea, era să uit : văzui, cînd fusei după pulbere, o săcure cu care taie părinții lemnele. Îngăduie-mi s-o iau lângă mine, că poate dau de vreun arnăut cu oase de drac într-însul și rup sabia de el. Îmi pare rău de ea, c-o am de la răposatul taica...

— Huidu, dracului ! făcu serdarul Pajură. Asta nu mai are mult pînă dă-ntr-altele ! Căpitane, să nu mă mai ții cu zăbăuci de-ăștia-n casă, că se ia zăbăuceala de pe ei !

S-a luminat de zîmbet obrazul căpitanului. A făcut semn de încuviințare. Vîtaful s-a mistuit în întuneric. S-a întors în grabă, ducînd un satîr cît toate zilele. I-a încercat tăișul și-a plescăit din buze, mulțumit :

— Acu-i mai hacana' ! Să poftească numai, jigodiile lui Aga !

— Văd c-aduni înțelepciune cu banița, vîtaful ! glăsui serdarul.

Se ivi și Ghiță Cămui cu trei călugări care s-au mistuit pe ziduri, pregătindu-și flintele.

— Vine și sfinția sa, îndată ! i-a grăit dînsul căpitanului Udrea. A rămas cu alți părinți să mai aște focul sub cazane...

A mormăit vîtaful, din colțul său :

— Va să-i ungem și cu păcură pe ticăloși, gran-gurul lor, să nu-i muște țîntarii-n pădure !

În scoica urechii, cetașii au prins deodată larmă stîrnită în codru. Marginea poienii s-a luminat de li-

curici. Văzduhul s-a cutremurat, valea clocoti de strigăte.

— Adăpostiți-vă! a strigat căpitanul Udrea.

Plumbii au plesnit piatra zidurilor. S-au înfipt în porți. În coperișul de șindrilă al bisericii. Oastea domnească s-a arătat în lumină. S-a poticnit de pietre și tufișuri, dind năvală asupra lăcașului. Cei veniți din urmă îi călcau în picioare pe cei căzuți, poticnindu-se și dinșii. Dar, făcându-și curaj, se ridicau și cu strigăte sălbatice se apropiau de porți. Proptind de ziduri scări lungi de lemn, s-au repezit spre metereze.

— Păcura! a tunat glasul căpitanului Cămui.

Călugării au adus căldări și oale pline cu negreală clocotind. Le-au deșertat în capul năvălitorilor. S-au tras înapoi arnăuții. I-au luat în cătare flintele pandurești, bătându-i cu foc ucigător...

Atunci s-a pus în mișcare grosul oștirii domnești. Lupta s-a încins crâncenă pe scări și pe ziduri. Părinții izbeau fără cruțare pe năvălitori. Sfinția sa însăși se bătea cu sabia deasupra porților, unde năvala era mai mare. De-a dreapta sa era căpitanul Cămui, în stînga — vătaful Bintură.

Într-o vreme, năvălitorii izbutiră să se cațere pe ziduri. Unul dintr-înșii și-a scos pistolul și l-a slobozit asupra sfinției sale. S-a ferit în lături starețul, dar plumbii i-au atins șoldul drept. Îndată au fost asupra-i oștenii Agăi. Au săltat săbiile, să-l taie. Alții au sărit să-l cuprindă pe la spate pe căpitanul Ghiță.

— Grangurul vostru de cîni! s-a înălțat deodată un glas din apropiere.

În încăierare s-au deslușit trosnete și icniture. Zburau adalii peste ziduri, secerați de o mină nevăzută. După o vreme, s-a arătat deasupra meterezilor o namilă de om, cu veșmintele sfîșiate ținînd în mîini o secure uriașă.

Un călugăr l-a doborît pe sfinția sa în chilii, ferindu-l de plumbi și sabie dușmană. Pe scări, adalii viermuiau, îmbulzindu-se. Acolo însă, cetașii nu erau de trecut. Păleau dușmanii și-i prăvăleau sub ziduri. În cădere, cei loviți măturau și pe alții de pe trepte,

tîrîndu-i în ierburi. Răniții cereau ajutor, dar erau stîlciți de picioarele pîlcurilor noi de oaste care soseau din pădure. Scările trosneau sub greutatea trupurilor înfierbîntate de goană și de spaima morții. Neputincios, Aga răcnea dintre goruni, împingîndu-și oamenii înainte...

Serdarul Pajură nu izbutea a-i veni de hac unei căpetenii vrăjmașe, mai vîjnoase decît dinsul. Cetașul îl pâlise cînd cu sabia, cînd cu jungherul, dar acela se apăra cu strășnicie. Izbi către creștet, dar sabia celuilalt se împotrivi la vreme. Zvîcni un pas în spate și țîșni apoi cu sabia în pieptul dușmanului. Acela se feri, iar tăișul jungherului său îi sfișie serdarului veșmîntul, deasupra umărului stîng. În aceeași clipă însă, o secure uriașă luci deasupra dușmanului care se frînse și căzu în gol.

— Țin-te bine, serdarule ! tună vocea vătafului, care se repezise asupra unei scări pe care adalii-și dădeau ghies.

În capul scării licări în întuneric țeava unui pistol. Plumbii îi trecură vătafului pe lîngă urechi. O clipă șovăi, crezîndu-se lovit. Opintindu-se, trimise cu putere cumplita secure în capul vrăjmașului. Simți coada satîrului cutremurîndu-se.

Deodată, într-o năprasnică încălecare, limbi uriașe de flăcări înghițiră poiana în care forfoteau năvălitorii. Scările fură smulse cu oameni cu tot, frînte ca niște surcele și zvîrlite cît colo. Trupuri sfirtecate zburară prin văzduh, în cețuri de flăcări și fum.

Cînd se așternu iarăși întunericul împrejur, vacarmul se ostoise. Un ecou înfricoșător bîntuia prin munți. Vrăjmașii rămași în viață o rupseră la goană înspre pădure.

Valuri negre de fum întunecaseră sclipirea stelelor. Miros tăios de pulbere arsă tăia răsufierea. În poiană țipau răniții, cerînd ajutor.

— Turciților, izbucni vătaful Bîntură, vînturîndu-și securea pe deasupra capului — nu mai aveți trăbuință de păcură ? O să vă muște țîntarii la noapte !

— Alear' după ei și du-le-o, vătafule ! îi strigă serdarul.

— Mai puneți pofta-n cui, grangure ! M-aș duce eu, dară mă-mpiedic de ăștia cu borhanul după ei. Nu vezi că-i poiana plină de ei, grangurul lor de bohîrțiți, că asta cătară, asta găsiră !

Pandurii se aleseseră cu răni ușoare. Sirbu, înțepat cu spanga în pulpa piciorului stîng, își oblojise rana. Postelnicul Crîngașu fusese lovit de jungher, în umărul drept. Serdarului Pajură, tășul unei săbii vrăjmașe îi atinsese creștetul, scrijelindu-i pielea într-o diră sîngerie.

— Cînd ești tare de cap, scăpi și de sabie ! îi spusese vătaful Bîntură, care se alesese din încăierare doar cu veșmintele sfișiate.

Căpitanul Udrea cercetase rana sfinției sale. Doi plumbi îi străpunseseră șoldul, mai jos de ultima coastă și — spre norocul său — ieșiseră afară. Căpitanul arsesese rana cu fier încins, iar părintele Ilarie pusese buruieni de pădure, tămăduitoare, sub fașe. Vegheau acum la capătiiul bolnavului care ațipise.

Un călugăr mort zăcea întins pe cergă, înlăuntrul bisericii. La capul său ardeau făclii aprinse. Alți doi părinți se rugau pentru sufletul celui săvîrșit din viață...

Pe la nămiezi, pe vale s-a zvonit tropot de cai. Forfotă mare s-a iscat în pădure, lângă corturi. Din pricina ceții, pandurii nu izbutisă să deslușească nimic.

— Poate-s cetele noastre ! zise postelnicul Crîngașu. Ne vin într-ajutor...

— Dacă-s ai noștri, se vor bate ! murmură Sirbu, sfredelind cu ochi înfrigurați depărtările.

Căpitanii s-au apropiat. Au ascultat cu luare aminte. Dar după o vreme de viermuială, tăcerea se așternu dincolo de ziduri.

— Le-au sosit și ajutoare, grangurul lor ! pufni vătaful. Erau prea puțini...

Deodată, pandurii tresăriră. Urechile lor prinseseră un zgomot ciudat. Era un duruit greoi care n-avea conținere.

— Ce să fie asta, căpitane ?

Ghiță Cămui îi făcu semn postelnicului Crîngașu să tacă. Își înfipse ochii în pădure. Gorunii deși nu lăsară însă privirea căpitanului să răzbată dincolo de dinșii. Se auzi un hurducăit însoțit de îndemnurile adaliilor. Atunci, căpitani s-au privit cu înțeles.

— Cred că-s căruțele cu merinde pentru oaste ! grăi Ghiță Cămui către cetașii care-l priveau întrebător.

În sinea sa cugetase însă că erau tunuri. Privirile căpitanului Udrea îi spuneau același lucru. Pe cetași îi știa fără teamă, dar nu voia să-i amărase și cu vestea aceasta. El tot mai spera că la Cerneți cetele pandurești se adunaseră și vor porni degrabă în ajutorul lor.

— Urită vreme ! zise într-o doară căpitanul Cămui, apropiindu-se de vătaful Bîntură care se răzlețise într-un ungher mai îndepărtat al lanțului de piatră ce încătușa lăcașul.

— S-apropie culesul porumbului, căpitane.

— Mda... Numai că de-atîta plointe, s-o strica și ce-a mai răsărit ! Ce foamete are să fie iar prin țară, vătafule !

— Asta așa-i, domnia ta. Dară-i sfîntă vorba din bătrîni : îi rău cu rău, da-i mai rău fără rău...

Ghiță Cămui își ridică privirile asupra pandurului. Acesta își îndesă mai bine căciula pe cap și-și potrivea baibaracul în spinare.

— Cîți copii ziceai că ai acasă, vătafule ?

— Am un pătule de granguri, domnia ta... Unsprăzace mi-a făcut muierea, dară numai cinci trăiesc. Ailalți au murit de mici. Da' cine știe ce-o mai fi și cu ăștia cinci, săracuții, că pămînt n-avem, iară ce focului avem, nu-i bun. Pămînt de deal. Dai în țărîină de-ți ies ochii, da' geaba ! Are boierul Stoican și pentru noi pămînt de-al bun. Doamne ferește-l, să nu dea ochii cu mine, că ori eu, ori el ! L-am cătat eu odată, pentr-o socoată, da' parcă intrase-n gaură de șerpe, grangurul lui de tilhar !

— Așa-i tot ciociul, omule !

— O fi, domnia ta, dară ăsta-i întrăce pe toți ! Că

nici om în rînd cu oamenii nu-i. S-apropie de şaizeci de ani şi n-are nici copii şi nici muiere... Dară i-i poftă de nevestele altora. Apăi, eu socot, căpitane, că omul care n-are urmaşi, degeaba mai face umbră pămîntului ! Că lemn de-ai fi, tot te udă ploaia, de-nverzeşte un lăstar din tine. Dară se vede că ăsta-i lemn de-âl putred. Ca şi unde stă, se usucă iarba. La oameni de-ai de ăştia, să le pui său pe urme şi să le dai foc, să ardă, să nu mai afle şi alţii c-au trăcut pe pămînt arătării de-ăştia. Să se tot ducă-n lume cu cucii şi cu berzele, grangurul lor de ciocoi !

Rise căpitanul, Rana de pe obrazul stîng i se strînse, urîtîndu-i chipul. Apoi glăsui, pironindu-şi privirile în gol :

— Adevăr grăit-ai, vătăfule. Că şi eu am acasă doi copii. Ai mei aveau după ce bea o cană cu apă, dară acumă cine ştie ce s-o fi ales şi de toţi ai mei, că vezi tu cum îs vremurile de schimbăcioase. N-aduce anul ce-aduce ceasul... Am şapte ani de cînd mă vîntur prin lume şi nima nu ştie ce duc eu în suflet. Dară nu mi-i de mine, că ştiu că num-o moarte am. Mi-i de ai rădicaţi de Măria sa, la douăş'unu, că ei îs țara asta şi norodul. Şi n-au cum să fie izbăviţi decît trezindu-i din somnul greu în care-au căzut...

S-au apropiat de dînşii serdarul Pajură şi postelnicul Crîngaşu. Serdarul avea ochii roşii, umflaţi de somn tulburat de vise rele. Pe obraz îi rămăseseră săpate tângi roşii.

— Cîstite serdarule, zise vătăful Bintură, se vede că te-a' bătut muierea-n somn, de ți-s ochii așa stîlpiți...

Se ridică şi se-ntinse, trosnindu-şi oasele. Îşi săltă de jos flinta şi porni în urma căpitanului care le poruncise celorlalți :

— Fiți cu ochii-n patru ! Să-mi dați de veste de vi se pare ceva nelalocul său !

În răstimpuri, din înalturi se rostogoleau tunete, cutremurînd zările. Praf rece de ploaie mohora pămîntul. Din codru răzbătea cîte o şoaptă, ori vreun sforăit de cal neliniștit. În vale vuiau apele grele ale Topolniței. Cătînd cu privirea locul unde stătuse vătăful — căci

era mai uscat — serdarul Pajură se-ntinse, sprijinindu-se de țeava flinței.

— Ptiu, drace ! scui pă inciudat postelnicul. De cînd sînt, așa ticăloasă vreme ca-n toamna asta, n-am po-menit !

— Așa-i ! mormăi posac serdarul. Plointe și iar plo-inte...

— Cerne de sus de parc-ar fi uitat Sîmpătru porțile deschise...

Văzînd că serdarul n-are chef de taină, postelnicul tăcu și dînsul. Oftă. Își strînsese mai bine mantia pe trup, își îndesă căciula pe cap și se chirci, cu spatele rezemat de zid, cu flinta între genunchi. Celălalt privea încruntat buluceala norilor în stîinile cerului.

Într-o vreme, simțiră vrăjmașii mișunînd. Pandurii s-au privit cu înțeles și-au cătat apoi către codru. Un tropot greu răzbătea prin sita ploii. Din pricina frunzișului muiat de ape, răsuna nelămurit, înfundat, apropiindu-se parcă.

— Auzi, serdarule ?

— Aud...

— Ce-o mai fi și asta ?

— Știu și eu ? Mai bine alerg să le dau de veste căpi-tanilor. Cine știe ce blestemăție mai pun la cale, dihă-niile Agăi !

— Du-te, serdarule !

Dar postelnicul își curmă graiul. Prinse brațul ser-darului și-i arătă cu brațul drept colțul pădurii. Pe neaștep-tate, în marginea poienii s-au ivit doi cai înhămați. Tu-fișurile din preajmă nu lăsau să se vadă ce anume trag. Doi arnăuți deshămaseră în grabă animalele, alungîndu-le în pădure. Un glas poruncitor s-a ridicat dintre goruni. Un tunet năprasnic cutremură valea. Poarta lăcașului se sparse în mii de țandări. La a doua detunătură, zidul de deasupra porții se prăbuși cu zgo-mot, tîrîndu-l cu sine pe Sîrbu...

Vrăjmașii năvăliră asupra mănăstirii. Sărînd peste dărîmături, pătrunseră în curte. Dinspre chilii veneau în goană căpitanii. S-au repezit cu săbiile asupra năvă-litorilor. După dînșii veneau cetașii și călugării. S-a

arătat în cerdac și sfinția sa. A văzut lupta încinsă sub dînsul. A smuls dintr-un cui o sabie și-a dat să coboare. Un plumb s-a izbit de stîlpul din dreapta scării și abătîndu-se, l-a plesnit pe stareț în frunte. Un altul i s-a înfipt în piept. Și-a dus mîinile la inimă, chircindu-se. Printre degete a țîșnit sîngele. S-a prăbușit, rostogolindu-se pe trepte. Și-a dat sufletul în iarba mănăstirii și nimeni nu l-a știut...

Dușmanii părură o vreme a da îndărăt. Săbiile pandurilor lucrau grabnic și cu spor. Dar potrivnicii lor erau mulți. Ca iarba. Ca frunza pădurii din care curgeau neconținut...

Seara se lăsase rece și mohorîtă. Un vînt prăvălit dintre codri huia prin poiana pustie, în mijlocul căreia se ridicau două spînzurători. Două leșuri cu ochii ieșiți din găvane, cu mîinile și fețele pămîntii, cu straietele sfișiate și cîrnurile brăzdate de răni adînci se legăneau în funii. Unuia îi lipseau două degete de la mîna dreaptă. Celălalt purta pe obrazul stîng o rană prelinsă de la colțul ochiului stîng, pînă sub bărbie...

Oastea domnească se înșirase pe drumul mănăstirii, coborînd către apa Topolnicei. Un pîlc de oșteni rămăsese în lăcaș, pentru veghe. În fruntea celor plecați, înconjurat de căpetenii, călărea Aga Braniște. Străjuți din toate părțile, cîțiva oameni se legăneau neputincioși în pasul cailor de care fuseseră legați cu funii. Stropii grei ai ploii le șfîcuiau rănile din care sîngele izvora neconținut. Pe trupurile aproape goale răsăreau urmele cumplitelor lovituri...

Cînd în față se ivi rîul, unul dintre cai se trase înapoi, sforîind speriat, zgîlțîindu-și zdravăn călărețul. Acesta își ridică fruntea și deschise ochii. Își roti privirile împrejur și și clătina capul greu care-i cădea mereu în piept. Ochii-i zăboviră mai întîi asupra soților care, ca și dînsul, păreau lipsiți de viață. Apoi cîta lung la călăreții din față. Un rînjit îi cuprinse fața.

— Serdarule Pajură! strigă el. Trezește-te și ia aminte, ticălosule, că ți-i cîntea de-a merge la drum cu Aga Braniște, turcitul!

Vorba i-o frinse un străjer. Îl pălise cu patul flintei între spete. Trupul se cutremură de lovitura primită. Omul icni, fața i se crispă de durere, dar rămase drept în șa.

— Mama voastră de lotri! înjură străjerul. La ocnă or să vă putrezească oasele!

Bolta crăpase parcă, lăsînd să curgă din chetorile sale blestem de apă. Vuia Topolnița umflată, tîrînd cu sine la vale trunchiuri groase de copaci, ori stînci smulse din maluri. Caii nechezau neliniștiți cînd bulboanele înspumate se spărgeau peste maluri. La un cot al apei, doi arini uriași fuseseră smulși din rădăcini și tîriți în vîltoare. Virfurile lor prinseseră însă în alți arini de pe celălalt mal, iar apa se arcuia sălbatic peste trunchiurile lor, ridicînd valuri cît casa. Vîrtejuri înfiorătoare se căscău în apropiere. Spume vineții pluteau împrejur. Drumul fusese cuprins de ape, iar oștirea se văzu nevoită să descalece. Ținîndu-și caii de frîu, oștenii au început să se strecoare unul cîte unul pe marginea vîltorii.

Atunci s-a petrecut un lucru neașteptat. Unul dintre prinși s-a smucit de pe cal și a sărit în bulboană. Nimeni n-a putut înțelege cum izbutise să se sloboadă din funii. Îndată, adalii și-au scos pistoalele. Le-au descărcat asupra urgiei. Dar întunericul se așternuse asupra văii și cețurile ploii împăienjneau privirile. Fugarul fusese înghițit de vîrtejuri.

La ceas tîrziu de noapte, un om suia anevoie cărarea către mănăstire. Într-o vreme, a ajuns în marginea poienii de sub ziduri. S-a oprit, istovit, așezîndu-se pe o buturugă. Și-a tras cu greu răsufierea și prinzîndu-și capul în mîini, a rămas nemișcat.

Apoi, clătînîndu-se, s-a îndreptat către spînzurători. Din obiala piciorului drept, a scos un cuțit. Sprijinîndu-se de lemnul ud, s-a ridicat și-a tăiat funiile în care atîrnau leșurile. A rămas o vreme nemișcat, privindu-le. Fața i se schimonosise de durere. Plîngea înfundat, strîngînd brațele înțepenite ale morților. Răzbăteau pînă la dînsul glasurile adaliilor rămași de strajă în mănăstire.

— Grangurul vostru de cîni ! a scrișnit omul. Va să vă vină el și rîndul vostru !

A tîrît leșurile într-o margine a pădurii. Cu mîinile și cuțitul, a început să sape o groapă. A întins alături trupurile împietrite. Și-a întors fața către răsărit și s-a rugat pentru sufletele lor. I-a acoperit cu frunze veștede și-a pus deasupra țărînă. Și iarăși a presărat frunze, să nu se cunoască locul.

În depărtare țipase o cucuvea. Și se învălmășeau sub pale de vînt negurimile codrilor.

Turcii suiseră dealul Bîlvăneștilor, coasta Godeanului și, ocolind bordeiele din Marga, pe la chindie năvăliseră în Șiroca.

Ion Enășescu tocmai sosise călare din Balta, să-i ceră ajutor la cosit de fin cumnatului său, Barbu Bogdan. Cîstîndu-l cu un tîlv de răchiu, Barbu-i spunea :

— Ehe, ce mai cîrciumă avu slugerul pe Natame-nie ! Mai ții minte, cumnate, cum puneam lumea la cale petrăcînd acolo pînă noaptea tîrziu, cu răchiu și pastramă ? Ca acum mi-aduc aminte că-ntr-o noapte a venit slugerul cu cîțiva soți și norocînd cu noi, ne-a spus să ne gătăm, c-ajunge, cît au supt țara ciocoi și adalii ! Că el, cu osîrdie mare, strîns-a bani și arme. Și-s gata și frații de pe alte plaiuri să se salte la oaste... Iar ticălosul de Pătru Crală, vîndut lui Glogoveanu, s-a dus și-a spus tot boierului. A scris boierul carte de pîră pașei din Adacăle. Și-ntr-o zi, au năprătit turcii în plaiul Cloșanilor, de l-au prins pe sluger, să-l omoare. Dară le-a dat plocoane multe Gheorghe Duncea din Prejna și ei s-au învoit să ia sama la pravila noastră a veche. Și l-au legat de mîini și de picioare în mijlocul pădurii, de un stejar, trei zile și trei nopți. Iară dacă fiarele pădurii nu-l mînceau, însemna că pîra ce i s-aducea era nedreaptă. De sfișiat, nu l-au sfișiat fiarele, că l-a păzit cu strășnicie Gheorghe Duncea cu oamenii lui. Iară drept mulțămire, slugerul a rădicat la Prejna, cu Duncea, minunăție de bisărică, întru pomenirea acelei isprăvi și-l cînstea pe acela ca pe fratele său. Că și părintele slugerului era tot din Prejna. Îi zicea Constantin Ursu, că s-a bătut odată cu ursul și l-a răpus, scăpînd oile din stîină...

Graiul i-l curmase muierea sa, Calistița. Dăduse buzna peste dinșii, țipînd :

— Turcii ! Vin turcii !...

Cei doi au rîs, afurisind-o. O știau bună de șoade. Dar prin ușa dată de perete veni duruit greu de copite. Enășescu și Bogdan s-au repezit afară, în ogradă. Au dat însă înapoi. Păgînii veneau asupra-le cu gînduri verzi. În fruntea lor călărea un oștean în straie munte-nești.

— Pătru Crală..., biigui Bogdan.

Acela nu-l luă în seamă. Iar călăreții trecură în trap pe lingă dinșii, zorind către creștetul dealului.

Cînd străinii s-au mistuit după culme, Ion Enășescu s-a întors către cumnatul său :

— Vor să-l prindă pe Nicolae Zoican, să-l omoare !

Ochii lui scînteiară în găvane :

— Dară n-or să izbîndească, Barbule ! C-o să-ncalec și-o s-o iau pe scurtătură, să ies la Cei șapte fagi. Și-o să gonesc ca vîntul pînă-n Balta, să-i spun lui Nicolae Zoican ce-l paște...

Tăceri de piatră se spărgeau sub copite scînteietoare. Pilcul de oșteni își tîra umbrele prăfuite, sfișiindu-le de stînci și de tufișuri. Se arătaseră în depărtare Munții Cernei, sprijinind bolta într-acea parte de lume. Frunțile întunecate ale Cornetelor stăteau aplecate asupra văii săpate către plaiurile Izvernei.

Unul dintre călăreții ce deschideau calea își întoarse fața către vecinul său :

— Mult estem Balta ?

Cel întrebât, un bondoc purtînd veșmînt valah, se grăbi să-i dea răspuns :

— După dîmbul acela, prealuminate bei...

Ocolind o măgură cu iarba secată de soarele verii, ceata s-a arătat într-o vreme în mijlocul unei poieni. La picioarele călăreților s-a dezvelit neașteptat firul unei văi și casele unui sat.

— Acolo este Balta, luminăția ta, Ali-beg ! grăi bondocul.

Beiul privi încrunțat adîncitura aceea, prin mijlocul căreia se zvîrcolea șarpele unei ape, într-o matcă spartă pe alocuri de întinse ochiuri sclipitoare.

— Unde stam Zoican ? întrebă dînsul.

Fără să șovăiască, valahul întinse brațul către o casă de birne de pe malul drept al apei. De acolo se pierdea în codri talpa unei poteci. Lăcașul avea temelie de piatră și acoperiș de șindrilă. În ferestrele mici clipoceau apele asfințitului.

Ali-beg își întoarse privirile asupra celor treizeci de oșteni ai săi, care așteptau tăcuți. Le-a făcut semn. Smucind friul calului, el însuși s-a năpustit asupra cătunului învelit în stralele serii. Nicăieri nu s-a ivit țipenie de om. Numai pe creștetul Cornetului se zărea foc mare, al cărui fum negru împinzise cerul.

Călăreții au năvălit în ograda lui Nicolae Zoican. Descălecînd, trei dintr-înșii s-au repezit în tindă. Și-au scos pistoalele, slobozîndu-și umplelele în uși. În ferestre. În grinzile tavanului, socotînd că s-o fi ascuns cineva prin pod. Încolțiră în ochii beiului lujerii gîndului perfid. A poruncit să fie aduse paie și fîn prin odăi și pe la colțurile casii. Limbi roșii au lins hămesite birnele vechi, oglîndindu-se sîngeriu în ochii bălții din preajmă. Lemnul trosnea cumplit. Caii sforăiau neliniștiți de buluceala vilvătăilor prin fumul negru prelins în tării. Ali-beg a ieșit din ogradă. Pîlcul de turci s-a răsfiat de-a lungul apei, către răsărit.

De pe boltă, scrum de stele cădea peste munți. Păsări de noapte săgetau apele tulburi ale cerului. Într-o poiană, Ali-beg s-a oprit. Oștenii au descălecat. Au întins corturi mari, pregătindu-se pentru cină și popas.

Toată noaptea a sîngerat focul în casa lui Nicolae Zoican și nimeni n-a cutezat să-l ostoiască. Numai ten-cuiala și temeliele au rămas... Dar beiul era mînios. Nu izbutise să-l prindă pe Zoican. Suflet de om nu găsisese în tot cătunul. Numai pe culmea Cornetului ardea fără conținere vilvătaia aceea ciudată. Și noaptea căzuse mai neagră și mai rece ca oricînd...

— Zoicane, vin turcii ! strigase Ion Enăşescu, din goana calului. Au trecut de Natamenie şi de finăria lui Stan Bădii... Sint ca la vreo douăzeci-treizeci de turci...

— Aprinde focul pe Cornet şi dă-le de veste oame-nilor ! grăise Nicolae Zoican, punînd la loc capacul uleiului cu albine din prisaca în care lucra.

S-a repezit în casă şi şi-a încins armele.

— Dumitro, ia copiii şi fugi cu ei la conac ! Vin turcii ! i-a strigat femeii.

Apoi a smuls un corn uriaş dintr-un cui şi ieşind în tinda casii a sunat într-un anume fel. Băltenii viermuiră o vreme prin bătăture, apoi ieşiră la potecile muntelui. Vestea plesnise satul ca un bici...

În Virful Perişorului se arătară călăreţi străini cu chip de lut şi iatagane de gheaţă. Dar cînd năvăliră asupra văii, cătunul era pustiu. Muntenii se săltaseră pe Cornet ori se mistuiseră prin hăţişurile Zgăului.

Nicolae Zoican pornise şi dînsul către Cornet. La conacul lui Ion Enăşescu, unde ardea focul, i-au ieşit în întîmpinare Nicolae Gogîltan, Stancu Bălteanu, Iancu Ursu, Dinu Radului şi alţi bălteni.

— I-a adus încoace Pătru Crală ! îi spuse Enăşescu. Şi erau cătrăniţi rău turcii... Să-i fi zburat capul lui Crală, atunci cînd ţi-a poruncit slugerul...

Nicolae Zoican îşi aminti de o noapte cumplită, cu mulţi ani în urmă, cînd ploua îndrăcit şi vuia vîntul peste Zgău, de răscolea apa Bălţii şi cutremura codrii Cornetului. În noaptea aceea, cineva trecuse munţii. Bătuse la geamul lui Zoican la ceas tîrziu de noapte. Zoican ieşise în tindă. În ogradă era un călăreţ, cu calul de furgău. „M-a trimis slugerul Tudor să-ţi dau asta !“ a grăit acela şi i-a întins o desagă. Zoican a dus calul în şopru, iar pe străin l-a poftit în casă. În desagă erau cinci sute de galbeni şi o carte cu sigiliul slugerului : „Opreşte povara şi omoară pe înfăţişător.“ A înţeles că aducătorul era un vînzător de neam. „Şi ce ţi-a spus slugerul să faci dacă nu mă găseşti acasă ?“ l-a întreb-
bat. „Mi-a poruncit să mă duc cu povara la Tătuci, în Cernavîrf...“ „Atunci, să-i spui slugerului că nu m-ai găsit acasă.“ Străinul a încălecat şi dus a fost. Tătucii

au oprit galbenii, dar n-au omorît nici ei pe acel om. Iar el, Pătru Crală, adusese acum urgia turcească, cu gând hain, asupra muntenilor...

— Adevăăr grăit-ai, Ioane! oftă Zoican. Pe cine n-omori cînd trebuie, nu te lasă să trăiești...

— Și-acuma, ce facem, Nicolae? îl întrebă Dinu Radului.

Zoican nu-i răspunse. Privi în depărtare cum iedera nopții se răsucea în tării și oftă. Apoi, plecîndu-și fruntea, rămase cu ochii țintă în flăcările grele.

— Trimiteți vorbă lui Gheorghe Duncea și lui Radu Muică și lui Curea Chelcea și Tătucilor, la Cernavîrf, să fie în zori cu oamenii alături de noi! grăi dînsul, ridicîndu-și privirile asupra celor din preajmă-i.

În zori, beiul s-a deșteptat și, ieșind din cort să-și înspăimînte somnul cu apă rece, a zărit pe cer lumină mare. A văzut fruntea Cornetului arzînd și-a înțeles că toată noaptea focul acela nu se mai ostoise. Pe malul Băltii l-a zărit pe bondoc privind și el vîlvătaia, îngîndurat. A citit pe fața aceuia spaima. Nici răceala apei, nici voioșia oștenilor nu izbutiră să domolească gîndurile ce ardeau fruntea lui Ali-beg...

Stringîndu-și corturile, turcii se gătiră de drum. Călări, se înșirară pe calea strîmtă către Branîștea Gornoviței. Era frig în munți. Frunzare de ceață se scuturau deasupra ochiului viclean al Băltii. Caii simțeau mișunînd prin codri duhuri verzi. În haine de piatră, munții mîngîiau mîhnitul văzduh cernit de înstrăimarea verii.

Cai și călăreți au ajuns într-o vreme lîngă un pod de lemn, aruncat peste stihia apei. Sub el, Balta fierbea, vînzolindu-se în virtejuri largi, înghițind frunzișul plutitor și spumele altor sorburi. Peste acele ochiuri haine s-a înșirat a trece pîlcul de oaste.

Beiul, cu Pătru Crală și alți cinci călăreți, trecuseră pe celălalt mal, cînd strigătele oștenilor au izbit cremeana tăcerii. Podul s-a clătinat. S-a rupt pe neașteptate de mijloc și din părți și s-a prăbușit, lepădînd povara de turci în bulboană. Din zăvoi, s-a ridicat atunci strigare înaltă și mulțime de munteni s-a ivit din tufișuri,

năvălind asupra turcimii sparte. Au împuns cu săbii și furcere pe cei din baltă. I-au bătut cu ghioage și cu pietre. Au prăvălit asupra-le copacii din margine. Și-au slobozit durdele și s-au încheștat cu turcii rămași pe mal...

Ali-beg dădu pinteni calului, țișnind către Braniștea Gornoviței cu Pătru Crală alături și ceilalți cinci în spate. Muntenii n-au luat seama la ei, prinși în încăierarea de la pod. Cei șapte au făcut un larg ocol și lăsând în urmă Balta, au ieșit pe la Crovul lui Răscraci în fundătura Sfodei, croind calea către Șiroca.

Sprijiniți de prejenii lui Gheorghe Duncea, Zoican se repezise cu băltenii săi asupra turcilor care nu apucaseră să păsească pe pod. Răzlețiți, uimiți de năvală neașteptată, aceștia fură smulși din șeile cailor... Către prînz, pe cele două maluri rămăseseră în picioare numai muntenii.

— Duceți caii turcilor în ograda Dinului! strigase Ion Enășescu, ștergîndu-și singele care-i șiroia dintr-o rană de pe frunte.

Pe apa înroșită pluteau leșuri de cai și de oameni. Muntenii au săpat o groapă adîncă, într-o margine de zăvoi, îngropînd acele stîrvuri.

Nicolae Zoican mulțumi lui Gheorghe Duncea și Tătuților pentru ajutorul dat.

— Singuri n-am fi izbutit să punem la cale asemenea ispravă! glăsui dînsul.

— Păcat numai că ne scăpă beiul, dară mai cu samă cîinele de Pătru Crală! oftă unul dintre Tătuci. O să ne-o coacă iară, ticălosul...

— Așa curînd n-or să mai calce ei pe-aici! rîse Duncea.

S-a iscat zvon de glasuri înspre dealul cu biserica. Auzind larmă, toți și-au întors într-acolo capetele. Era un ciopor de munteni ducînd între dînșii un om legat. Cînd aceia au ajuns aproape, Zoican înțelese că era Barbu Bogdan din Șiroca și frații săi.

— Bună vremea, oameni buni, că văd că treaba o făcurăți și mai bună! grăi Bogdan. Apăi, musai să vă dăm și noi o mîină de-ajutor, să isprăviți cum se cuvine

ce-ncepurăți... Eu puseseam așeară la cale cu cumnatu-miu Ion Enășescu să pornim azi, pe la cîntători, la el, la cositul fînului. Și-azi dimineată, mă sculai cu noaptea-n cap și mă-mpreunai cu frații ăștia patru ai mei, de plecarăm către cumnatul. Și mergînd noi pe drum, vedem pălălaie de foc arzînd pe Cornet. Ne luarăm de mirare, că-nțălegeam noi ce va să zică lucrul acela, mai cu samă că văzusem ieri, pe la chindie, turcii, trecînd către Baltă. Și-odat-auzim, noi troscănit de pistoale și de flinte. Încremenisem ascultînd grozăvia aia de strigăte și pușcături. „Să știi, neică Barbule, că băltenii s-au luat la-ncaieră cu turcii!“, îmi zice frati-miu Dumitru. „Te pomini, mă, zic, că nu de drag or fi aprins ei foc pe Cornet!“ Luaserăm cu noi coasele și cuțitele. „Mă, fraților, zic tot eu, acu', că tot plecarăm de-acasă, ia hai s-alergăm și să le dăm și noi o mîină de-ajutor băltenilor!“ Zis și făcut! Grăbim noi pasul, dară cînd să ieșim în deal la Strenic, îl aud pe frati-miu Ilie: „Neică Barbule, ia uite colo-n vale!“ Mă uit și văd șapte călăreți că suie padina către noi. Erau turcii. Din graba lor și din cătătura ochilor, gîndii eu c-o pățiseră. Ne sfătuim noi și ne pitulăm după niște tufani din marginea drumului. Veneau călări și nici unul nu scotea un grai. Cînd mă uit eu mai bine, îl văd între ei pe Pătru Crală! Îi lăsăm noi să s-apropie, iară cînd fură în dreptul nostru, sărirăm cu coasele pe ei. Caii se spăriară și-o luară ca din pușcă, prin pădure, de nu dădura doi pe-un loc! Numai calul lui Pătru Crală se ridicase pe picioarele din urmă și necheza. Noi sărirăm atuncea pe el și-l trăserăm jos din șa. Să-l omoare frații mei, și mai multe nu! Dară îl scăpai eu din mîinile lor și vi-l adusei viu, să-și primească osînda cea dreaptă, că știu cîte rele făcu pentru acadelele turcilor...

Bogdăneștii îl împinseră pe Crală în față. Negru ca pămîntul, cu fruntea plecată, acesta își rotea înfricoșat ochii pe sub sprîncenele stufoase. Se încordase ca un arc. Și pe neașteptate, se smuci și rupse legătura de la mîini, îi îmbrînci pe cei din preajmă și sări în rîu. Gheorghe Duncea își scoase pistolul de la șerpar, așteptîndu-l pe fugar să iese de sub ape. Însă Barbu Bogdan

cuteză să-i oprească brațul. Doi dintre Bogdănești săriseră în viltoare.

— Or să-l aducă ei îndărăt, n-aveți grijă ! grăi din-sul.

Crală ieși din baltă și descotorosindu-se de veșmintul ud, o croi la goană printre sălciile de pe malul celălalt. Când cei doi frați se arătară și dinșii între răchiți, Crală o apucase prin hățișul muntelui, către curmătura Zgăului Mare. Îl văzură sărind peste pietre, încovoiat, împiedecându-se în rugi și lilieci. De câteva ori se opri, să-și tragă răsufierea. Dar din urmă veneau neînduplecați, Bogdăneștii. Cei din vale îl văzură cățărându-se pe curmătura Zgăului. În vîrf se opri o clipă, descumpănit. Apoi își făcu vînt și răsucindu-se cu capul în jos, sări în hău. Se auzi un strigăt prelung, sugrumat de adîncurile negre ale muntelui.

— Ticăloasă-i fu moartea, cum îi fu și viața ! se smulse primul din încremenire Gheorghe Duncea. Pe cînd mai trăia slugerul, m-am dus odată cu el călare pînă-n Baia. Și-mi spunea sărmanul, fie-i țărîna ușoară : „Eu am fost logofăt la boier și slujbaş la stat, am fost morar, am fost negustor de seu și de pește, am fost geambaș de cai și ofițer la ruși ; hoț și vînzător de neam n-am fost și n-oi fi !“

Cu gîndul tolănit la umbra unei neîmpliniri, Nicolae Zoican rămăsese cu ochii țintă pe Zgău, unde rugii coceau venin, iar șopîrle de piatră tremurau între încolțiri de ierburi.

Deasupra Cornetului strălucea soarelui amiezii.

Calul suia anevoie coasta Colibașilor. Roțile mari cu obezi din lemn de paltin cilit în apă clocotită, prinse în osii de gorun cioplit, troncăneau prin gropile drumului, hurducăind harabaua de crengi uscate, de plută.

— Hăis, Ciucurel ! Hei, boureanul tatii, că num-o țiră mai avem !...

Rezemat de loitră, Cită Dirliuș vintura o nuia de alun pe deasupra bivolului, îndemnîndu-l la drum. Îi era cald, din care pricină își pusese căciula în poală, lă-sîndu-și creștetul gol. Pletele-i castanii îi alunecau pe deasupra cămășii aspre, de cînepă. Își netezea din cînd în cînd vîrfurile mustăților, trăgînd cu coada ochiului peste umăr, către văru-său Marin Cătea, care ațipise în fin.

Soarele se stinsese în balta asfințitului, cu clocot sîngeriu. În depărtare ardeau dealurile Molovățului. Jos, în chetoarea văii, sticleau ochiuri de apă arămii. Golgo-teau într-acolo tălăngile turmelor de oi. Numai către miazănoapte se ridicau negurimile codrilor deasupra că-rora unduiau răcorile serii. Petele frunzișului străjuiau drumeagul întortocheat pe coasta dealului. Cînd au intrat în pîclele acelea de pădure, Dirliuș s-a întors :

— Mărine !

Cătea și-a săltat grumajii de pe maldărul de ierburi. Ochii-i erau tulburi de somn, fața buhăită.

— Ce, mă ?

— Scoală, vere, că te-mpuți dracului de-atîta somn ! La noapte faci la oale ? Ori duci mîndrele la păscut ?...

Celălalt mormăi ceva, nemulțumit și-și potrivea o pală de fin sub cap. Dirliuș nu se lăsă :

— Nu vezi că ne-apropiem de cîrciumă ? Parcă-l văd pe jupînul Firan cum îți iese-nainte și te ia la bani

mărunți : cum fu pe la țîrg, cum fu cu căștigul, ce poh-tește tomnu' Marin, că vinu-i nou și-i bun la ghiort, că mai are jupînul și-o ciosvirtă de berbec pusă la pîrporit...

— Ho, mă ! Parparița morii ! Iar ai limbariță ? Vezi că la circiumă vine lume fel de fel. Să nu te-mpingă păcatul să-ncepi iară cu iordanele tale că eu ți-am mai spus că-ntr-o zi te vād în furci...

— Apăi, vere, nu mă pune de pe-acuma să fierb în oală sacă ! C-așa istov nu-i de mine, *gospodi pomiluie* ! Că limba de-aia-i făcută, să lege și să dezlege bune și rāle. Și pe dracu-l faci cocîrlă, dacă știi cum s-o diregi !

— O să-ți afli tu beteșugu-ntr-o zi cu diresul ăsta al tău ! Că le cam turui de-a poanca, mai al dracului ca baba Cîra din cotul satului. Și-ntr-o zi-ți ia maul și te pune stăpînirea-n pleazna biciului, să nu-ți mai ardă de taclale...

— N-are ispravnicul bici pentru spinarea mea, vere Marine ! Și-apăi eu știu că una și cu una fac două. Că de mă calcă pe coadă...

Un lătrat de cîine îi curmă graiul. Mai întîi au zărit gardul înalt de stobori împlețiți cu nuiiele de sînger. S-a ivit apoi pe boltă coperișul de blăni al unei case.

— Vericule, gătește-ți punga și pușca, zise Dîrliuș, că iote-ne ajunși și la curtea dracului...

— Mai tacă-ți fleanca, mă, rîșnițo !

Marin Cătea s-a dat jos din haraba. S-a strîmbat, fiindcă-i amorțise un picior, din șold. A pornit-o șonticăind pe lîngă bivol, scuturîndu-se de păiș.

Poarta — din nuiiele de alun împletite cu rogoz și papură — era dată în lături. Au intrat în ograda hanului și s-au bucurat vîzînd lume la mesele de sub polată. Hangiul Firan Nașulea cu muierea lui Raia se foiau împrejurul mușteriiilor.

Dîrliuș a dejugat bivolul și l-a adăpat la vălăul bunarului. L-a legat apoi de proțapul carului. Marin Cătea i-a pus dinainte un maldăr de fîn. Și răcorîndu-și și dînșii mîinile și fețele încîntate în apa ciuturii, și-au luat trăiștile din car și s-au apropiat de ceilalți.

— He-he ! le-a ieșit hangiu! înainte. Lume nouă eram. Luam serveam la Firan bun mîncare eram. Bun vin eram...

Lumea și-a ridicat privirile asupra noilor veniți. Unul dintre meseni, un țaran încăruntit, le-a grăit :

— Oameni buni, haideți lingă noi și-ndulciți-vă năcazurile c-o zamircă de-asta, c-ați fi obosiți de cale. Și să ne cinstim ca prietenii, că și noi tot străini în trecere sîntem... Eu is Ion Brumaru și-s de fel din Broșteni. Iară dacă nu vi-i cu supărare, ne-ați spune și nouă cine sînteți și de un'e veniți...

Cită Dirliuș și-a frecat palmele. I-a șoptit ceva la ureche hangiuului. Apoi s-a așezat de-a dreapta celui ce vorbise, făcîndu-i loc și lui văru-său Marin Cătea.

— Bine-mi pare cînd văd oameni de omenie că te pohtesc să-nchini cu ei o ulcică de stropitură. Că vorba cîntecului : petrecerea-i cu zahăr și durerea-i cu amar... Apăi, am fost și noi cu nește pîrdalnice de oale la bilciul Cernaților...

— Și cum v-a ieșit căștigul ?

— Ce căștig, păcatele noastre ! Că tot omu-i nevoiaș, iară sătulul nu crede flămîndului. Și-apăi, nu știți vorba aia : banul trage tot la ban și păduche la țaran. Dară — slavă cerului ! — nici pe la ușile altora nu cerșim...

— He-he ! își arătă Firan Nasulea gura-i știrbă. Ciștigam, pierdeam, negustor la noi numeam...

Pusese pe masă două ulcele cu băutură și clipea șiret din ochi.

— Ei, jupîne, jupîne ! zise Dirliuș. Îți dă mina să vorbești, c-ai prins cheag în cucuiagul ăsta...

Și oftă, ridicînd ulcica și norocînd :

— Cînd ne-o fi mai rău să ne fie ca acuma !

A băut cu sete, plescăind de plăcere. Ochii i se umeziseră de tăria băuturii.

— Bun rachiul, jupîne...

A rîs hangiu! bătîndu-și mușteriu! pe umăr :

— Știam Firan ce dam. Mult n-aveam — bun eram...

— Are jupînul răchiu bun. Dară și mai mîndră-i muierea jupînului, clipi cu înțeles Ion Brumaru.

Firan Nasulea se făcu a nu pricepe vorbele țaranului. S-a îndepărtat cu pași cumpăniți către pivnița casii. Zise Cită Dirliuș :

— Îi cam zgîrie-brînză jupînul. Cînd îi dai îi fată iapa, cînd îi iei îi moare mînzul... Are bani de te-ngroapă-n ei !

— Păi cine crezi că-ngroapă comorile-n pămînt, frate ? a intrat în vorbă un uriaș negricios din partea cealaltă a mesei ; eu, care, dacă văd în mînă o para, mă cred buricul pămîntului ? Aștia le-ngroapă, oameni buni, chivernisitorii de la răsrucci, la care fată norocu-n vatră ! Ei și cu ciocoi. N-au milă, n-au frică... Mie-mi zice lumea Ilie Baci. Îs cioban și-s de fel din Obîrșia Cloșanilor. Nu-s avut, dară — cum zicea preținul ăsta al nostru — nici la alții de pomană nu cer. Și am stîna în munții-ai mari ai Cloșanilor. Acolo trăiesc cu muierea și cu trei copii. Odată, într-un an, mă pomenesc la stîna cu vreo cinci boieri călări, plecați la vînătoare. Era sara tîrziu, ca acuma, și ei mi-au cerut mîncare și loc de hodină peste noapte. Am pus eu pe muiere de le-a făcut o mămăligă cît o baniță, le-am scos și nește brînză dintr-un burduf, un urcior de răchiu — și le-am întins masa. Și-au mîncat ca niște lupi flămînzi. Pe unul dintr-inșii îl știam eu mai dinainte, că era de prin părțile locului. Ta-su fusese logofăt pe o moșie din plaiul Cloșanilor și-i plăcuse și lui vînătoarea, ca lui fiu-su. Numai că murise de moarte cumplită : se-mpiedicase de un rug și se pușcase singur. Și cum vă spusei, i-am ospătat eu cum m-am priceput mai bine pe boieri. Le-am întins culcușul peste noapte pe piei de oi, în bordei, iară eu, cu muierea și cu copiii ne-am culcat afară, pe cetină, că noi sîntem de-ai pădurii. Dimineăța, s-a pus muierea și le-a făcut iară o mămăligă și cînd s-au sculat boierii, le-am pus iar masa. Și s-au hrănit ei de parcă li se băteau turcii la gură. Și-l aud pe boierul acela că-mi zice : „Baciule, așa brînză bună n-am mîncat de multă vreme. Ia să faci bine și să-mi aduci deseară la conac vreo trei-patru burdufuri, că te-oi răsplăti împărătește.“ „Bine, bo-

ierule“, zic eu. „Și să mai faci bine și să-mi aduci și doi miei mai dolofani, că am moșafiri și n-am cu ce să-i ospătez.“ „Bine, boierule!“ zic eu iar. Și-au încălecat pe cai și duși au fost. Iar eu m-am sfătuit cu muierea și tare ne-am bucurat c-o să câștigăm și noi niscai parale din ce-o să-i duc boierului. Că lipsă mare de mălai aveam și făcusem eu socoata că nește galbeni mi-ar fi fost de mare trebuință și nu știam de un'e să-i scot. Am pus eu pe-un cal patru burduri de brinză, am prins și doi miei de-ăi mai buni și-am plecat. Către sfințit eram în curtea boierului. Le-am dat logofătului care mi-a spus să vin altă dată să-mi iau plata, că boierul nu-i acasă. Așa am și făcut. M-am întors eu la muiere și la copii. Peste vreo două zile m-am dus la conac. Nici atunci boierul nu era acolo. Era dus în târg, la Baia, după nu-ș' ce helea... Când vin eu acasă și-i spun muierei, ea-mi zice : „Mă, Ilie, tu nu mai vezi plată de la boierul!“ „Taci, fă, dracului, zic eu, nu fi tu proastă ! Cum să nu-mi dea plata ? Că doară îi om și el, în rînd cu oamenii.“ Și-a doua zi iar am bătut calea conacului. L-am văzut pe boier cînd intra în casă, dară logofătul m-a mințit că nu-i acolo. „Cum să nu fie, zic eu, că doară cu ochii mei îl văzui până intră-nlăuntru, că doară n-oi avea orbul gănilor!“ Eu că da, el că ba, până-mi zice-odată : „Ascultă, Baciule, eu te știam om mai deștept c-un ceas. Eu te povățuiesc până nu-i prea tîrziu, să-ți iei picioarele la spinare și să uiți că boierul ar avea vreo datorie la tine. Că dacă-și iese din fire, vai de mumă-ta-i, Baciule!“ Apăi, oameni buni, cînd l-am auzit eu zicînd așa, mi s-a făcut negru înaintea ochilor. Știuse ea muierea că așa o să fie. Că și mie-mi trăcuse un fior răce prin șele, dară tot ziceam că deh ! — n-o fi așa... Și i-am zis-o logofătului : „Da' bine, logofete Gligoraș — că așa-l chema — știi 'netale cît trudesce eu cu muierea și cu copiii, pentr-o lingură de lapte ? Iară acuma să-i dau așa, că ți-i 'netale pohtă, boierului, doi miei și patru burduri cu brinză ? Asta-i răsplata că l-am primit și l-am omenit cînd a fost cu boierii ăia la vînătoare ?“ Eu una, el alta, numai ce mă trezesc cu el că face sămna la nește slugi. Și pun ăia mîna pe nește pomîrjace de lemn și mă

iau la tupăit. Mi-au frînt oasele ca vai de mine și m-au tîrît în pădure de m-au lăpădat acolo, să mă mănînce joavinele. Dară joavinele nu m-au mîncat. M-am tîrît eu, plin de sînge, cu capul spart și cu oasele rupte, pînă la stîină. Cînd m-a văzut muierea, a-ncremenit. Pe urmă s-a pus pe bocit, cum îs muierile, și pe blăstămat. M-a spălat ea, mi-a pus buruieni de leac la belezne și mi-a descîntat cum știa. Am bolit eu o săptămînă-ncheiată și amarnic fierbeau ficații-n mine. Stăteam toată ziua și mă gîndeam cum să i-o coc eu boierului și să-i plătesc pentru bine ce mi-l făcuse. Muierea, vedea ea ce mă doare, cîtă să mă potole, dară mai rău mă-ntărita! Că nu-s eu dintr-ăia să mă las păcălit de-o putoare de ciocoi. Și-a dat sfîntul de m-am înzdrăvenit și-am putut să calc pe picioarele mele iară și să colind iar pe colnice. Într-o sără, m-am hotărît: mi-am luat cu mine iasca, amnarul și cuțitul și-am croit-o codrii către conac. Cînd am ajuns era trecut de miezul nopții. Am ciulit eu urechile, dară n-am auzit nimic. Slugile dormeau, iară cîinii nu m-au simțit. Am sărit eu gardul și-am luat din clăi nește maldăre de fin și le-am pus la colțul cășii. Le-am dat foc cu amnarul. Bîrnele s-au aprins fuga, că erau de brad vechi și uscat. Și unde era focul mai tare, eu îl tot întăritam. Pe urmă, cînd m-au simțit cîinii, mi-am luat tălpășița și nu m-am oprit decît la stîină. O dată doară m-am uitat eu înapoi și-am văzut pâlălaie de flăcări. Și valea se luminase ca ziua la nămiezi, și-auzeam cum țipau slugile, dară ce s-o fi ales de boier nici acuma nu mai știu. Ca-i vreme multă de-atunci, eu n-am mai pogorît niciodată pe-acolo, dară nici ticălosul n-a mai venit de-atunci la vînătoare...

Ilie Baciū tăcu, rotindu-și privirile asupra celor din juru-i.

— Pe mine unul m-a uns la inimă pățania asta a'ne-tale, frate Baciule, grăi Brumaru. Că și eu îs pățit și nu de cîntat și de iubit mi-a cărunțit părul și sufletul mi s-a uscat. Dară ce-a fost a trăcut ca vremea ră, iară năcazurile s-au dus pe pustie. Așa-i sufletul omului făcut, să mai uite pe-ale vechi și să cate-n coarne la ale noi, că-s destule. Că de-ar ține sama de toate, s-ar băga

singur, de viu, în pământ. Alții bagă-n pământ bogății, că nu mai au ce face cu ele. Și le-ngroapă-n pământ cu blăstăm, să nu se pricopsească ai de le-or găsi. Îi vai și-amar de-ăl de le ia : ori moare, ori s-alege praful și pulberea de neamul său, ori rămîne slut toată viața lui...

Eu cunosc pe unul care-a dezgropat o comoară de-asta. Lumea îi zice Ion Gîngu, că a rămas cam gîngav la vorbă de cînd a dat norocul peste el. Dară să vedeți cum a fost... Într-o zi, s-a dus el după lemne prin pădure. Și cum mergea el așa, aude-n urmă-i un tufărit. Crezînd că-i vre-o sălbăticiune, s-a suit într-un fag. Dară n-a-pucă el bine să răsufle liniștit, că vede un călăreț, că vine și descalecă taman sub fagul acela. Străinul s-apucă și sapă o groapă adîncă, pe urmă dă jos de pe cal un sac din care scoate un cazan cu galbeni. Și-ncepe el să blăstăme că oricine va găsi banii ăia să moară și el și toți ai lui, afară doar de ăl care-o omori șapte frați. Blăstămînd așa, ăla a-ncălecat și s-a dus în plata Domnului. Acuma, Gîngu s-a dat jos și n-a cutezat să s-atingă de pîrdalnica de comoară. C-auzise el bine blăstămîmul călărețului. Și cum mergea el așa-ngîndurat prin făget, dă peste-un cuib de pițigoi. Se uită el în cuib și vede șapte pui. Atunci, își scoate și el, frumușel, coșorul și le taie gîtul la toți șapte. Așa a omorît el șapte frați și-a dezgropat comoara aia blăstămată, fără frică. Dară nici zdravăn n-a rămas : vreo trei zile n-a putut vorbi deloc, iară de-atunci a rămas cu gîngăveală, de i s-a tras și numele — lui și copiilor lui — de Gîngu. Și-a luat muierea și copiii și-a plecat la București. El a murit de mult, da' copiii lui și-acuma-s mari boieri. Da-s nește ticăloși și tigorîți...

Cită Dîrliuș se tot foise lingă văru-său care îi făcea semne să-și țină gura. Cînd isprăvi însă Ion Brumarul, Dîrliuș își pierdu răbdarea. Tuși scurt de două ori, dregîndu-și galsul, și zise :

— Banu-i ochiul ghiavolului. Că multă lume-și pierde capul din pricina lui. Moarte de om se face pentru bani și cînd te crezi mai bogat și mai acătării, vine unul, îți dă-n cap și s-a isprăvit cu toate... Uite, la noi în sat era un flăcău sărac-marac, pe nume Neghină Iordache.

N-avea după ce bea apă și curau trențele pe el de jerpelit ce era. Și mai avea și o meteahnă : îi plăcea să cînte din fluier. Cînta Neghină ăsta din fluier de s-opreau apele-n loc să-l asculte. Cînta pe la hori și pe la petreceri de i se dusesese buhu-n șapte sate.

Odată, Vodă a dat poruncă să i se-nfățișeze ăi mai buni cîntăreți din țară, la un praznic cu alți voievozi și cu mari boieri. Și-au pornit slujitorii domnești să-i împlinească porunca. Și-au întrebat ei în stînga și-n dreapta, și așa le-a ajuns lor la ureche și numele lui Neghină Iordache. Au venit ei de l-au luat așa rupturos cum era, și l-au dus la palatele lui Vodă. Și toți care-l vedeau rîdeau de straiele lui și-l arătau cu gestul. Au ajuns ei la curtea domnească și s-au înfățișat lui Vodă. Și le-a spus măriia sa că al de-o cînta mai frumos va să primească o sută de galbeni și slujbă mare de la domnie. Și-au început a-i zice care mai de care mai frumos. Unii din gură, alții din scripcă, alții din fluier, care cum avea. Și tare se mai minunau boierii și cu Vodă.

Iară-ntr-o vreme, veni și rîndul lui Neghină. S-a frînt de mijloc și-a-nceput să-i zică una lungă, ca pe la noi. Și de amar și de focul cîntecului au început a-i curge lăcrămii din ochi. Și lăcrămile udaseră fluierul care se tînguia de-a-nmărmurit Vodă, iară boierii ascultau și plîngeau și dinșii. Și-odată a tăcut Neghină și-a căzut în genunchi, ștergîndu-și obrazii cu mînecele zdrenței de pe el. Atunci, Vodă a făcut un sămn și-a poruncit slujitorilor : „Luați acest om și-nveștmîntați-l și cinstiți-l cum se cuvine, că nu mi-a fost dat s-aud până acuma așa cîntec frumos. Iară tu, omule, primește din partea noastră o sută de galbeni. Ai tăi să fie, să faci cu ei ce ți-o pohti ție sufletul. Iară logofătul va să-ți dea și-o slujbă...”

A luat Neghină suta de galbeni și l-au îmbrăcat cu straie scumpe, de nu-l mai cunoșteai. Pe urmă l-au pus într-o caleașcă, i-au dat doi arnăuți de strajă și-au pornit-o cu el cătră satul nost', că el n-a vrut în ruptul capului să-l facă Vodă boier. Dară norocul nu-i făcut pentru oameni săraci ca noi : cînd a trăcut caleașca pe

podul Oltului, arnăuții i-au pus pistoalele-n piept, i-au luat banii și darurile, l-au bătut ca pe el și l-au aruncat în Olt. Nu s-a-necat, că l-a scos apa mai la vale, dară era o toamnă friguroasă și mai bătea și-un vînt de te usca... Noapte era, de-ți dădeai cu geștile-n ochi. Uricios era... S-a tîrit sârmanul Neghină cum numai sufletul lui știe prin ale pustietăți și-odată se pomenește el că-i fuge pămîntul de sub picioare : căzuse într-o groapă de prins sălbăticiuni. Cînd și-a mai venit el în fire, a văzut că nu era singur în groapă. Doi ochi mari ardeau ca flacăra în beznă. A cercat el să iese de-acolo, da' groapa era adîncă... Și-atunci și-a scos fluierul și-a-nceput să cînte. Cînta și tremura de spăimîntă... Iară ochii ăia focosi ba s-aprindeau, ba se stingeau. S-auzea mereu un mîrîit și-un clăntănit de colți ascuțiți... Și-a tot zis din fluier bietul Neghină pînă-n revărsatul zorilor. Iară cînd s-a crăpat de ziuă, a văzut că stătea-n groapă cu un lup cît un taur. Dară și joavina trămura și mîrîia, de frica omului... Pe la prînzu-ăl mare-a venit ăl care făcuse groapa aia, l-a scos pe Neghină afară și-a omorît lupul. L-a dus pe Neghină acasă la el și l-a-ngrijit, că sârmanul era mai mult mort decît viu. Și-a zăcut multă vreme cu mintea tulburată. Iară cînd s-a-nzdrăvenit, a făcut bucățele fluierul și l-a zvîrlit pe foc, jurîndu-se să nu mai calce niciodată pragul vreunui boier, ori pe la palatele cele mari... Pe urmă i-a fost pandur slugerului și nu-ș' ce s-o fi ales de el, că acasă nu s-a mai întors...

— Apăi, grăi Baciul, aruncînd priviri bănuitoare, cît fură ei de domni și de boieri, îi făcurăm mazgugură la douăș' unu ! Iar de da sfîntul să ne trăiască slugerul Tudor, le veneam noi de hac la toți îmibuibații ăștia !...

Vorbele din urmă le strigase. Oamenii se uitară spăriați unul la altul, cîntărindu-se din priviri. Apoi, rușinați de neîncrederea căzută între dinșii, își plecașeră frunțile asupra băuturii, clătînîndu-și pletele.

Numai Ilie Baciul n-avea, astîmpăr :

— Nu vă fie rușine și nici frică, fraților ! Morții de la groapă nu se mai întorc. Eu v-am cetit din ochi că și dumilorvoastre fost-ați unii sub steagurile Măriei

sale. Și știu cât v-au gonit și v-au făcut spăimintă ciocoi, să vă-nfunde gurile... Că eu de ce credeți c-am suit munții și trăiesc cu fiarele codrului? De drag și de bine nu fuge nima... Și nu mă feresc s-o spun pe șleau că i-am fost Măriei sale stegar și n-am să-l uit până mi-or pune țărina pe gură. Că sufletul mă doare și-mi vine să urlu și să dărim lumea asta, cînd mi-l aduc aminte și-l văd cum era de nalt și de mîndru ca bradul. Doamne, și cum ne tot întreba el cum o mai ducem și ce năcazuri avem. Parcă-l văd cum venea sara la focurile noastre și-asculta și se veselea, ori se-ntuneca și el cu noi deopotrivă...

Într-o noapte, stam singur și mă gîndeam și eu așa, ca omul înstrinat, ce-o mai fi pe-acasă. Se scuturaseră focurile aprinse de oștire lângă corturi. Pandurii osteneră de cale lungă și se-ntinseseră lângă jerăgai ori prin corturi, să-și mai alunge istovul din oase. Era lună plină și vedeam peste tot mușuroaie de oameni prinși de somn dup-atîta fărîmare de oase. Și cînta și-o privighetoare de te ungea la inimă, nu alta! Și cum stam eu și pufăiam bujneagul de tutun din lulea, mi s-a părut c-aud nește pași. „Ia, o fi vreo caraulă care face de straje la tunuri“, zic eu. Și-mi văd mai departe de mahoarcă. Cînd mă uit eu mai bine, văd un oștean că s-aproprie, ferindu-și calul să nu calce pe cocoloașele de oameni adormiți lângă spuză. Cînd mă uit eu mai bine, să nu-mi cred ochilor! Era slugerul Tudor! Cînd m-am trezit față-n față cu el, m-am sculat în picioare și-am scos tutunul din gură. „Șezi, mi-a zis Măria sa în șoaptă, să nu turbure hodina altora, și spune-mi care ți-i numele și de ce nu te hodini, să te-ntărești pentru ziua de mîine?“ „Stau să păzesc steagul pe care m-ai cinstit să-l port de la Padeș, Măria ta. Cît despre ne-hodină, nu pierе Domnul dintr-atîta. Oi avea timp să mă tot hodin cînd oi trece-n lumea ailaltă“... „Dă-mi și mie ciubucul tău, să-nghit două fumuri“... Și l-am văzut cum trage din ciubuc cu sete. După cîteva fumuri mi l-a dat înapoi. „Nu m-ajunge somnul, stegarule“... „De grijile-ale multe, Măria ta“, zic eu. „Și de năcazuri, stegarule... Năcazurile care mă pasc și-mi

calcă-n urme ca vrăjmașul cu care-o să ne batem“. Că de-ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar feri...“ „De, Măria ta, așa i-i omului scris în frunte...“ „O fi...“ zice el. Venise-ntunecat la chip, da' parcă i se mai luminaseră ochii de cînd vorbea cu mine. Și-a rădicat fața către tăriile cerului spizit de stele și-a tras cu urechea la cîntecul privighetorii. Iar păsărica parcă simțise c-o ascultă Maria sa : cînta de te usca la suflet ! Pe urmă și-a strîns Măria sa Tudor pulpanele mantalei și-a oftat adînc. S-a rădicat și mi-a grăit încet : „Culcă-te, stegarule... Pentru noaptea asta straja mea-î destulă. Că acuși cîntă cocoșii, iară oasele te dor ziua de nu le-ntinzi noaptea“... Și-a luat calul de căpăstru și s-a depărtat...

Cînd m-am întins iar lîngă foc, am găsit o pungă de tutun de-al scump. Era răsplata Măriei sale pentru două guri de fum trase din ciubucul meu...

Firan Nasulea s-a ivit în ușa beciului, cu ulciorul plin.

— Hai, jupîne, că mi se uscară drevele gîtului ! strigă Cită Dîrliuș. De-aia-ți făcui eu ulcelele, să stea goale pe masă ?

— Veneam, veneam ! bombăni hangiu. Doi picioare aveam... Eu grăbeam, voi nu saturam. Voi turnam ca la butoi fără fund. Pe urmă îmbătam și strigam Firan...

— Lasă, jupîne, că doară asta ți-i misia. Nu faci ca mine la cale, nici pogonul boierului nu-l săpi.

— Oale făceam, pogon sapam, decît la voi dam rachiu și vin ! zise țifnos Firan, turnînd băutură.

Au norocit și-au băut rîzînd de vorbele lui. Raia aprinse opaitele. Oștiri de gîngănii năvăliră asupra luminii. O pală de vînt se împotmolise în frunzișul nucului din ogradă. Straiele verzi foșneau molcom.

O tuse cumplită îl cuprinse pe unul dintre meseni. Era un om mărunțel, purtînd straie țărănești, dar încălțat în cizme de piele. Chipu-i era pămîntiu, ca de mort, părul cărunț ieșea în neorînduială de sub căciula neagră, de miel. Lîngă dînsul stătea o femeie. Purta ciupag, poale cu opreg și fistic, la brîu se-ncinsese cu brăcinari roșii, iar pe cap își pusese cîrpă de borangic.

Ea îi întinse o năframă. Omul o luă și dădu să se scoale, dar tusea îl prinse și-l îndoi cu opinteli nemiloase. Fața lui se făcuse stacojie, trupul îi tremura.

Ceilalți îl priviră tăcuți. Când se liniști, își ridică fruntea și ștergându-și ochii înlăcrimați ce ardeau în găvane, zise cu graiul stins :

— Să mă iertați, oameni buni, că vă turbur tihna și voia bună. M-a prins afurisita asta de tuse și nu gădesc scăpare...

Apoi, întorcându-se către Ilie Baci, îi zise :

— Stegarule Baci, grăit-ai adevăr mare și mi-ai veselit sufletul cu nește lucruri vechi care or să treacă-n lumea dreptilor cu noiăștia, care le-avem săpate pe trupul nostru... Mi-ai adus aminte de tinereată... Dară m-a și durut sufletul, că eu te-nțăleg ce vrei să zici. Și cu cît mă uit mai bine, cu-atîta nu le vine ochilor mei a crede că ești stegarul Baci în carne și oase...

Baci îi pironi privirile asupra-i. Dar chipul străinului nu-i spuse nimic. Își clătină capul, și grăi abătut :

— Nu te mai cunosc, omule...

O umbră de tristețe trecu peste obrazul supt al celui alt. Zise cu amărăciune, clătinîndu-și capul :

— Așa-i, stegarule... Nu mai sînt cum eram... M-au uscat grijile. Și vremile răle m-au bătut. Că de-ar rămîne omul cum i-i voia sufletului, n-ar mai fi moarte pe fața pămîntului. Ne muștrași că tăcem ca porceaua-n porumbiște, că nu mai avem coraj... De nu te-aș cunoaște, te-aș fi șchipit ca pe-un ticălos. Dară eu știu ce oștean cu credință și viteaz fusăși, și nu mă minii, că omul zice multe la năcaz... Au cum ai crede, frate Baciule, că inimile noastre nu-s fripte și nu tînjesc de dorul Măriei Sale ? Au cine ne-a mai întrebat vreodată pe noi de-atunci : ochii vi-s negri ? Cum să uiți vremea cînd trăceam ca brajii, cu Măria sa în frunte, de tremurau ciocoi, în răcorile morții ? Au, stegarule, stegarule !...

Tusea îl prinsese din nou. Omul se chirci și se lăsă bîntuit de furiile ei. Trupu-i uscățiv se cutremura neputincios. Femeia-l sprijinea de frunte și-i ștergea

sudoarea de pe timples. În ochii ei se iviră lacrimi. Își mușca buzele, bărbia îi tremura.

Într-o vreme, el își ridică obrazul vinețiu.

— Doamne ferește ! șopti cineva. Își dă bojocii-afară, sârmanul...

Omul își purtă privirile împăienjenite pe deasupra celor din jur și-i șopti femeii :

--- Hai acasă, Nasto !...

Baciu sări și-l sprijini, ducându-l către căruță. Femeia inhămă calul și porni cu el de furgău către poartă. Ieșiră din ograda hanului și porniră să coboare coasta Bracevii. În liniștea nopții se auziră roțile hurducăind prin gropile drumului.

— Doamne, cum se trece omul ! zise Ilie Baciu, venind la locul său.

Îl întreabă Dirliuș :

— Neică Ilie, dacă nu ți-i cu supărare, cine fu gospodarul ăsta ? Că bănuî eu că' netale îl știi. Și-apăi, să-i dea cerul sănătate, dară eu nu cred să mai apuce Crăciunul, că prea-și dă sufletul, săracul...

Stegarul păru că nu-l aude. Rămăsese cu privirile pironite în gol, pradă aducerilor aminte. Într-un târziu se smulse din acea visare și duse cana de pământ la gură. Bău cu sete și-și șterse apoi cu dosul palmei che-
torile gurii.

— Eheî, zise el, omul ăsta a fost și el odată cineva la viața lui ! Dară l-au mâncat fript ciocoi, mînca-i-ar ciuma și focul iadului !... Apai, aflați dumilorvoastre că la douăș'unu a fost o iarnă geroasă cum nu s-a pomenit. Și-așa ger cum era, s-au rădicat pentru slobozenie toți oltenii noștri. Și-au venit la Padeșul Gorjului, c-acolo-i chemase slugerul. Care cu ce-avea : unii cu sacuri și topoară, cu furci și cu coasă, alții cu ietăgane sau cu puști din răzbelu-ăl mai dinainte. Și căpitanii-i trăceau în catastife și-i împărțeau pe steaguri și cete, să știe gloatele care li-s mai marii... Și hotărît-a slugerul să-i ducă la Strehaia, că era loc mai cu fereală de dușmani. Și-au pornit cetele la drum și pe unde treceau, se-ntilneau cu alte gloate cu care se-mpreunau. Odată, intraseră într-o pădure și s-apropiau

de un sat căruia-i zice Ciovîrnășani. Și numai ce văd ei că iese un om dintre copaci și s-apropie de sluger. „Slugere, să nu treci dealul, că mare primejdie te paște. Că te-așteaptă potera ispravnicului Ralet să te prinză și să te piardă. Și să mai știi că-s cam la trei sute de plăieși și-au în cap pe polcovnicul Pavel Nicolicescu, care-a zis că va să ducă la București capul domniei tale“... Atunci, slugerul a descălecat și l-a întrebat : „Dară tu cine ești, omule, de ți-ai pus capul la propreală ca să-mi ferești soții și pe mine de năcazuri?“ „Eu îs Ion Drăgolici, domnia ta. Și iaca, ne-am adunat și noi, oamenii din Ciovîrnășani și ne-am sfătuit noi să fim cu credință domniei tale. Că de ce-am fi și noi mai prejos decît alții ? ...Numai că ne-am pomenit de ieri cu plăieșii peste noi. Ne-au pus în vedere că va să fie mare bătaie, iară noi să sprijinim pe polcovnicul Nicolicescu. Dară noi ne luarăm armele și fugirăm să dăm de veste domniei tale de răul care te paște și să-ți dăm și noi o mîină de ajutor“... „Și soții unde-ți sînt, omule?“ Atunci, Ion Drăgolici și-a dus mîinile la gură și-a șuiurat odată lung. Iar din codru s-a arătat mulțime de oameni... Slugерul s-a întors către un căpitan al său și i-a poruncit să vază de-s adevărate spusele omului. Și căpitanul a trimis iscoade să afle ce și cum, și adevărindu-se vorbele aceluia, slugerul i-a zis : „Îți mulțumesc, frate Drăgolici, că mi-ai dat de știre. Iară clucerul Ralet dac-a vrut bătaie și moarte de om, noi nu vrem. Că sînge a curs destul în țara asta, dară și dacă cineva ne voiește răul, de rău va pieri. Întru aceea, rogu-te să ne fii călăuză pe văile și dealurile acestea, că vrem să-i coprimem noi pe plăieși, iară nu ei pe noi. Cum zice vorba românească : cine sapă groapă altuia, să cadă singur într-însa“. Și i-au dus Ion Drăgolici și soții săi pe panduri, pe poteci numai de ei știute. Și i-a coprins slugerul cu oastea lui pe plăieși de-au aruncat aceștia armele și s-au dat prinși Măriei sale, afară de polcovnicul Pavel Nicolicescu și alți căpitani și ceauși care-au scăpat și au fugit de s-au ascuns în monăstire la Strehaia. Pandurii s-au luat după dinșii și i-au prins și le-au tăiat capul. Iară pe Ion Drăgolici

și pe soții săi din Ciovîrnășani i-a lăudat Măria sa pentru credință. Și l-a făcut stegar în oastea pandurească pe Drăgolici, c-a fost viteaz și cinstit la sufletul lui, iară Măriei sale tare-i plăceau oamenii drepecți și curajoși...

— Neică Ilie, il întrerupse Dîrliuș, nu cumva'netale vrei să zici că omul pe care-l văzurăm dîndu-și sufletul de-atîta tusa...

— ...era Ion Drăgolici în carne și oase ! zise Marin Cătea.

Uimirea lui Dîrliuș crescui :

— Uite, frate, unde dai că-l auzii și pe văru-miu vorbind !

Celălalt rîse :

— Să grăiești, vărule, dară numai ce-i drept !

— Adecă omul acesta a grăit adevărul ?

— Adevărul curat, vere !

— Te pomini că și 'netale ai văzut basmele astea ?

— Le-am văzut, vere. Și le-am trăit, că n-au fost basne. Și l-am cunoscut și pe stegarul Ion Drăgolici din Ciovîrnășani, cum de-altmînterea îl cunoscuse și pe stegarul Ilie Baciui, aflător aici...

Baciui tresări. Îl privi cu luare-aminte pe Cătea și-odată se ridică de la masă și veni de-l prinse-n brațe :

— Marine ! Tu ești, bă frate ?... Și eu care credeam că tu muriși la Drăgășani cu-ăilalți ai noștri...

— Apăi, se veseli Cătea, iarba rea nu pierc. Iară dacă pierc, nu face gaură-n cer, stegarule...

Dîrliuș nu mai înțelegea nimic. Își muta privirile de la unul la celălalt și de la dînșii la poarta pe care ieșise Ion Drăgolici cu Nasta lui.

— Jupîne, strigă Baciui bucuros, ia mai umple o dată toate ulcelele astea de pe masă, că doară nu te-ntilnești în orice zi cu doi frați de arme !

— Umpleam, umpleam, asta știam, dar cine plăteam la Firan ? Voi beam, chefuliam, eu umpleam, oboseam, muncă la Firan eram...

Îl bătui pe umăr Baciui :

— N-avea grijă, jupine. Rîndul ăsta-l plătesc eu...

— Și eu pe-âl care vine! strigă Marin Cătea, înfierbîntat.

Cîtă Dîrliuș nu mai avu răbdare :

— Neică Ilie, văru-miu ăsta are vorbele-nfapte-n ceriul gurii și trebuie să i le scoți cu cleștele. Spune-mi și mie, rogu-te, să nu mor prost, ce și cum, că dinspre partea lui mori de dorul fragilor...

Cătea îl fulgeră cu privirea pe sub sprincenele-i stufoase. Dar, simțind în juru-i lumea mirată, își luă inima-n dinți și zise :

— Eu socot, oameni buni, că vorba multă-i sărăcia omului. Dară, pentru că tot n-avem noi vreun lucru mai bun de făcut, mărturisesc c-am fost cu stegarul Baci în ceata căpitanului Ghiță Cuțui, fie-i țărîna ușoară, sărmanul, că fu viteaz și cu credință către Măria sa și numai pămîntu-âl negru-i mai potoli singele. Fu om aprig și drept, căpitanul. Și nu suferea minciuna și viclenia. Se zice că are un copil din flori : pe Măruntu, lotrul de care cred că și dumilorvoastre auzi răți. Că trămură boierii dintr-o juma de țară de frica lui...

— Hoțul ăsta, îl întrerupse Ion Brumar, are iarba fiarelor cu care poa'să deschidă orice lacăte și zăvoare...

— Așa este, adeveri Cătea. Să vă spun ce-a pățit boierul Șișu din Șovarna cu dînsul. 'ce că lotrului îi fusese tare dragă o fată săracă din Ilovăț. Și ei îi căzuse cu tronc la inimă flăcăul, că era chipeș și isteț, iară la luptă dreaptă nu-l întrecea nima. Și și-au jurat ei credință și voiau să se ia... Într-o seară, a trimis boierul Șișu căruțele după fete și flăcăi, la Ilovăț, să vină la el la clacă. Și vrînd-nevrînd, s-a dus lumea, că dă ! Nu se cade să te pui cu boierul ! Și s-a dus și fata asta la clacă. Acolo, ca la clacă : s-a muncit cît s-a muncit, pe urmă, după ce s-a terminat, s-a ncîntat lumea la joc. Și-a venit și boierul la horă și dintr-una, dintr-alta, s-a-ntîns vorba. A văzut fata. I-a plăcut. A pus mîna pe ea și-a oprit-o la conacul lui. S-a-ntors către ziuă lumea acasă la Ilovăț și-a spus părinților fetei ce se-ntîmplase. Dară ce puteau să facă ei, bieți bătrîni cum erau ? S-au dus ei de s-au rugat de boier, dară ciînele

bătrîn i-a alungat de la conacul lui. Și iacă, aude Măruntu de ticăloșia boierului. Și i-a trimis vorbă printr-un om că dacă nu sloboade fata, va să-l omoare. Boierul i-a răspuns că de l-o prinde pe Măruntu, o să-i taie nasul și urechile, pentru-ndrăzneala lui. Și n-a dat drumul fetii. Era sigur pe el boierul, că avea la conacul lui un polcovnic cu o sută de ruși, oșteni înarmați până-n dinți. Pe vremea aia era răzbelul rușilor cu turcul și se nimerise ca taman pe moșia lui Șișu să vină nește ruși. Și-ntr-o seară, polcovnicul afumindu-se, Măruntu a pus mîna pe el. L-a dezbrăcat și s-a-mbrăcat el cu hainele alea. Cînd a intrat în bădă-tura conacului, dă peste boier. I-a făcut sămăn și-au intrat într-o hodaie. Boierul credea că-i rusul, dară cînd l-a cunoscut pe Măruntu, a-nmărmurit. „De ce n-ai dat drumul fetii, boierule?“ Șișu tremura și nu știa ce să zică. „Uite, zice Măruntu, voiam să te omor, dar te iert : am să-ți tai numai nasul că nu ești om să-l porți“... Și i-a tăiat nasul. Boierul a-nceput să țipe și să se vaite, dară rușii n-au cutezat să se apropie, crezînd că era isprava polcovnicului. Iar hoțul a făcut casa vraiște păn-a găsit fata de-a-ncălecat cu ea pe-un cal și pe-aici ți-e drumul ! Cînd s-a dezmeticit polcovnicul, iară oștenii lui au văzut că fuseseră păcăliți, Măruntu și cu fata erau departe. Vorba aia : prinde orbul, scoate-i ochii...

— Om bun Măruntu eram, intră în vorbă Firan Nasulea, la mine muier e copil scapam. Turc omoram...

— Așa-i, jupîne. De pomină fu isprava aia, zise un țăran ce stătea în colțul dinspre dum al mesei. Mie-mi zice lumea Nicolae Sitaru și-s din Balta de fel, oameni buni. Și-am auzit pățania asta de la tatăl meu care se brodisa a fi în trecere atunci, pe-aici. Uite cum fu : acu' vreo cîțiva ani în urmă, tot veneau turcii din Adăcăle peste noi, mărginașii din partea asta de țară. Și ticăloșeau satele, cereau galbeni și jecmăneau ce le cădea-n mîină. Și furau muieri și fete. Geaba plăieșii le luau urma, că parcă intrau în pămînt. Și azi așa, mîine-așa, se luase lumea de spăimîntă. Și iacă, într-o

zi se iviră turcii și-n bătătura jupînului. Așa-i, jupîne ?

— Eram, eram ! răspunse Firan.

— Și cum ziceam, intră ei înlăuntru, scot pistoalele și le pun la tîmpla jupînului. „Galbeni !“ zic ei. „N-am“, le răspunde jupînul. Atunci, unul dintre turci a scos-o pe jupînița Raia care era cu copilul la țîță și-au zis c-o omoară. Era lume la han, ca și-acuma, dară fuseseră culcați la pămînt și cine să cuteze a se măsura cu pistoalele turcilor ? C-atîta-ți trebuia, dacă ți se urise cu viața. Între lumea aia era și tatăl meu... Și zice că pe poartă a intrat atunci unul călare și nici una, nici două, și-a scos pistoalele și le-a slobozit în turci. Pe urmă a intrat cu sabia-n ei. A făcut porșor de turci morți. Unul singur scăpase și-ajunsese să-ncalece. A dat pînteni calului către poartă. Da' n-a mai apucat s-ajungă, că străinul l-a ajuns și i-a dat o pălitură de sabie de i-a zburat capul cît colo, de s-a crucit lumea care văzuse. Iară călărețul eră Măruntu, de care se teme și stăpînirea...

— Scapam muierea cu copil. La mine scapam. Om bun Maruntu...

Deodată cîrciumarul amuți. Își înălță fruntea și trase cu urechea. Auzise uruit de roți în depărtare. Se îndreptă către poartă și scrută întunericul. Nu peste multă vreme în ogradă intră un car din care coborîră doi oameni.

— Sănătate și voie bună, oameni buni ! glăsură dinșii apropiindu-se, după ce dejugară bivoul și-l adăpară, îmblîndu-l cu un braț de costrei verde.

— Țămim de urare ! răspunse Dîrliuș. Pohtiți și dumilorvoastre !

— Păi de la o gură de rachiu nu ne-am da nici noi în lături. Că vorba aia : un'e vezi omul muncînd, ocolește-l, că nu te dor picioarele, iară un'e-l vezi mîncînd, așază-te, că nu te doare gura...

Au ris ceilalți.

— Da-ncotro, oameni buni ? întrebă Dîrliuș. Că eu unul parcă v-aș cunoaște de un'eva da' nu știu de un'e să vă iau...

— Te scoate beleaua din casă, frate. O iei zănată pe drumuri, doar-doar s-o găsi cineva să te scape de ea. Da-i dracul că nu se-nghesuie nima să ți-o ia din cârcă... Eu îs Dumitru Fluierașu din Peșteana, iară el îi văru-miu Trandafir Albișoru din Jegujeni. Venim din către Cerneți, de la nește rude. Avură nuntă ieri și fuserăm și noi să le dăm o mină de-ajutor...

— Aha! făcu Cătă Dîrliuș. Acuma mi-aduc aminte... Matale erai la prînz cu hora-nainte, cînd venirăți cu mireasa de la adăpat, la Topolniță...

— Așa-i, zise mirat Dumitru Fluierașu. Dară 'netale un'e erai?

— Apăi, eu cu văru-miu ăsta eram cu cale-n bilci. Că și zisei către el: „Mă, da' ce nuntă frumoasă!...”

— Un văr de-al meu și-a măritat fata cu un sîrb rămas la noi. Are omul prăvălia lui, căruță cu cai — ce-i pasă?... Moștenirea i-a rămas de la ta-su, care era negustor de vin. A plecat cu căruța după vin, pe la Drincea cîmpului, la vale. Pe drum l-a prins o smolniță de-ălea, afurisite, de-ți intra până-n oase. Și el ce și-a zis: ia să intru sub poalele pădurii până trece vremuiala. Și s-a dus sub un fag. Și l-a trăznit. A murit săracul, fără lumină...

— Doamne ferește! murmură Ion Brumaru. Să vă spun că tot așa a fost și cu unul din Lupșa. ăsta era flăcău și venea de la moară, de la Ilovăț. Era plointe mare-n ziua aia și tocmai ajunsese el în sat, că-l și trăznește. Au venit ai lui de l-au luat. Jele mare-a fost, că numai pe el l-aveau ai bătrîni și era ca bradul. Dară mortul de la groapă nu se mai întoarce! Și-a doua zi, după ce-l îngropase, se duce maică-sa cu ciobul să-l tămîie, cum îi obiceiul pe la noi. Și cum se tînguia sărmana așa, cu capul pe groapă lui, i se pare c-aude nește strigăte și zdupăituri. Ascultă ea ce-ascultă și iar i se pare c-aude ceva. Se lipește cu urechea de pămînt. Și-odată-l aude pe mort strigînd-o. Atuncea, sărmana a-nceput să ricîie cu mîinile și să dea țărîna la o parte. Și striga după ajutor. Au auzit-o oamenii din sat și-au sărit să vadă ce-i. Și le-a spus ea ce și cum,

iară ei, lipindu-și urechile de pământ, au auzit tupăiturile. S-au pus oamenii și-au dat la o parte pământul și-au scos tronul afară. Și când au desfăcut ei tronul, ce credeți c-au găsit? Pe bietul flăcău îl podidise sângele pe gură, pe nas și pe urechi. Și ochii-n cap erau cât cepele... Dară acuma era mort de-a binelea...

— La noi, în Noaptea, zise Marin Cătea, căruia rachiul începuse să-i dezlege limba, era odată un praznic. La masă, cum îi la petrecere, fiecare a-nceput să zică : unul-una, altul-alta. Și-odată zice unul dintre meseni că el poate să salte-n spinare un bivol. „Dacă tu rădici bivolu-n spinare, a zis altul, eu îți dau o sută de galbeni“... „Păi tu ai o sută de galbeni, mă?“ „Mă, pe tine nu te privește dacă am sau n-am. Dară eu fac rămășag că nima nu poa' să ducă un bivol pe grumaz...“ „Bate palma!“ a strigat primul. Muierile-au dat să-i oprească, dară te poți pune cu omul când îl încintă beutura? Și-au bătut palma... Se scoală ei de la masă, cu lumea după ei ca după urs, și se duc la un vecin care-avea bivoli. Și ce credeți dumilorvoastre, oameni buni? A rădicat ăla bivolul, dară a doua zi a și dat ortul popii, că i se umflaseră ochii-n cap cât cepele și se spârseră boașele-ntr-însul... Ei, acuma, ce să facă el celălalt, care trebuia să-i dea muierii mortului o sută de galbeni? S-a sucit el, s-a-nvîrtit, s-a-ndatorat, a vîndut ce foc mai avea, a făcut pe dracu-n patru și i-a dus suta de galbeni. Căci rămăseseră cinci copii de-ai mortului pe drumuri. Dară nici ăsta n-ajunse mai bine, că vorba aia : când vrea Domnul cu săracul, dintr-o bubă-i umple capul! Și-atunci, ce se gîndește el : să născocească ceva, să scape de belele. Și-ntr-o noapte, s-a-mbrăcat el în piei de capră neagră, și-a pus în cap coarne și-o coadă de fuior de cînepă, întocmai ca necuratul. A dat năvală-n casa văduvii. Ea a sfeclit-o când s-a pomenit cu ghiavolu-n casă. A rămas stană de piatră... „Mă trimise omu-tu să-mi dai banii să i-i duc pe lumea ailaltă, că mare trebuință are de ei acolo...“ Dară nici muierea nu era ea proastă, cât că-i tremurau ghinții-n gură de spăimîntă. Că bine zicea cine zicea că muierea-i făcută din coastă de drac. Și zice : „Bine,

ți-i dau, dară să vii mâine noapte, că nu-i am acuma la mine..." Și el s-a-nvoit și-a plecat. Dară ea cînd a rămas singură s-a gîndit, s-a răzgîndit, și-a doua zi s-a dus să-i ceară povață și unui cumnat de-al ei, dinspre răposatul. Țsta era om cinstit și drept la suflet. I-a spus ea ce și cum și-i zice cumnatul : „Tu să te duci acasă și să-ți cați de-ale tale, cumnată, că la noapte o să vin pe furiș și eu cu nește veri de-al noștri, să-l vedem pe ghiavol și să-l întrebăm cîte ceva despre frati-miu..." Zis și făcut ! A trecut ziua, s-a făcut noapte, văduva cu bieții copii s-au culcat într-o hodaie, iar în cealaltă s-a pitulat cumnatu-su și cu alte vreo trei-patru rude... Pe la miezul nopții, s-aude-n geam : cioc ! cioc ! Se scoală văduva și vine la fe-reastră. „Dă-mi banii, îi zise ghiavolul, că n-am vreme de zăbavă..." Dară ea de colo : „Apăi, mai vino-nlăuntru o țîră, să-ți dau și nește straie să i le dai la al meu, că i-o fi frig pe-acolo !" A intrat el în casă. Dară abia trecuse pragul, că rudele ei au și sărit cu cuțitele pe dinsul. El striga să-l ierte, ei — nimic ! L-au tăiat și l-au tîrit în drum, strigînd prin sat : „Veniți să vedeți pe dracul ! Săriți să vedeți pe dracul !" S-a sculat lumea și-alerga să vază ce nu mai văzuse. Zvîrleau cu pietre și se cruceau vîzîndu-l pe ucigă-l toaca. Harăngul bisericii bătea de ți se făcea părul măciucă. Iară a doua zi, pe lumină, a tras unul mai curajos pielea de capră de pe ghiavol și lumea a văzut cine era. Și nima nu l-a căit că murise, că fusese necinstit și ticălos...

Marin Cătea a tras către sine ulceaua cu răchiu. A privit încruntat într-însa, parcă nemulțumit că se lăsase înșelat de ea. A tușit Trandafir Albișoru și și-a mîngîiat mustățile negre, țăpure. Apoi a zis :

— Multe se mai petrec în lumea asta, fraților. Se năruie munții și s-astupă văile, sacă apele și plesnesc pietrele. Da' tot țărîină rămîn. Și nu știu ce-i aia dureră și năcazul. Numai omu-i o gînganie blăstămată să petreacă viața cu jele, că știe c-odată și-odată tot o să-l ia aia cu coasă, care nu se uită la tine dacă ești tînăr sau bătrîn, bogat ori sărac, fricos sau viteaz. Și-odată nu mai vezi flori și iarbă verde... De-aia eu

zic că-i bine să petreacă omul și să-și facă pohtele, că nu se știe, vorba cîntecului :

*Cîntă-mi cuce numai mie,
Că la vară nu se știe —
Ori mai sînt ori nu mai sînt,
Ori oi putrezi-n pămînt...*

Pe moșia de la Șișești, a boierului Simboteanu, trăia un vâtaf pe nume Gherghină Vîjaică. Și-l cheamă într-o zi boierul de-i dă o hîrtie s-o ducă la un neguțător, în tîrgul Cerneților. Vâtaful avea de lucru pe moșie în ziua aia și-l trimise pe fiu-su Nicolae Vîjaică la tîrg. Că era și el flăcăiantru de vreo paispe ani și-ncepuse a-i da mustața și-a se uita și el după fete. Îi spune vâtaful ce să facă și cum să se descurce, și-a pornit-o Nicolae la drum într-o sfîntă dimineată. Și-a mers, el, a mers, iară pe la amiază ajunge la Cerneți. Mai fusese el cu ta-su prin tîrg, așa că l-a găsit îndată pe neguțătorul cu pricina, i-a dat hîrtia și s-a-ntors către casă. Dară pe drum s-a rătăcit. Tot mergînd așa, naznaura, s-a-noptat. Și-ajunge el lîngă-un bunar și scoate-o ciutură de apă. Și-odată vede el că s-apropie o babă de pe drum și-i zice să-i dea și ei apă să bea. Și-i dă el apă, iară ea-l întreabă de unde-i și-al cui este? Și-i spune el toată tărășenia. Și zice baba : „Lasă, muică, nu-ți mai face inimă rea din pricina asta, că te iau să dormi la mine, iară mîine ți-arăt eu drumul ăl bun, s-ajungi la ai tăi. Dară să știi că eu am acasă un uncheș cam într-o ureche. Dacă nu faci ce zice el, îi de rău. Da-ncolo-i om bun și-i cu frica Domnului...” „Nu mi-i mie de-asta, măicuță, zice el, oi face ce-o zice uncheșul, numai să știu că-s într-o casă de om, nu să stau ciine pe sub garduri.” Se ce se mai bucura el că găsise unde să tragă peste noapte ! Ajută el babei să ducă o oală mare cu zară și-ajung acasă, la uncheș. Îi spune baba ce și cum. Și zice uncheșul. „Bine, flăcăule. Dormi și mîinici și tu cu noi din ce ne-a dat al de sus”. Și-a zis către babă să pună masa. Mîincă ei și beau pe săturate, iară la urmă, aduce baba oala cu zară. Nicolae se săturase și s-a rădicat de la masă,

mulțămind bătrînilor pentru cină și pentru vorbă bună. Dară tocmai atunci s-a nimerit să-i vină năbădăile uncheșului care se cam cherschelise de beutură. Și zice uncheșul : „Mă, scăieciorulule, ori bei oala asta de zară, toată, ori ți-ai găsit-o cu mine“... A cercat ea baba să-i zică, da' o dată s-a zdropsit uncheșul la ea de-a băgat-o-n răcorile morții. Bietul Nicolae — ce să facă ? — începu el să mănince zara cu lingura. Cînd se uita uncheșul, băga lingura-n gură, cînd nu se uita, băga zara-n sîn. Că era încins cu tei peste mijloc. Nu terminase el bine cu zara, că uncheșului îi vine alta pe chelie și-l pune să joace. Și-ncepe moșul să-i zică dintr-un cimpoi o bă-tută. Și-ncepe Nicolae să joace. El sărea-n sus, zara-l trăgea-n jos... Și-odată plesnește teiul cu care era-ncins și-a umplut toată casa de zară... Baba a chirăit, iară uncheșul a lăsat cimpoiul și-a pus mîna pe topor. Văzînd una ca asta, a sărit Nicolae pe ușe-afară și dă-i ! și fugi ! Moșul după el cu toporul, să-l taie și mai multe nu ! Și-a tot fugit el păn-a ajuns într-o poiană-n mijlocul unei păduri cu copacii groși cît roata carului. Și vede el în poiană un conac. S-apropie și bate-n ușe, nu-i răspunde nima. Mai bate-o dată, iar nimica. Atunci, se ia și el de colțul grinzilor și se suie-n pod și dac-a găsit acolo fin, s-a-ntins, frînt de drum lung și-a adormit. Dară n-a apucat bine s-adoarmă că aude prin pădure tu-fărînd. El a crezut că-i uncheșul cu toporul și s-a făcut mazgugură-ntr-un colț, de frică. A venit cineva și-a intrat în conac. Pe urmă a pus scara la pod și-a suit-o. Și-aude Nicolae chiar lângă el o muiere tinărară că-l întrebă : „Venși ?“ El — ce să mai zică ? „Venii...“ zice. „Na astea“, zice ea și-i dă un coș astrucat cu un ștergar. Pe urmă ea s-a dat jos, aprinse un opaiț și-a-nceput să lucre nu știu ce, iar Nicolae — neavînd ce face — a luat coșul. Găsește-acolo un pui fript, o azimă caldă și-un urcior cu vin. Și cît era de sătul, s-apucă el și-i face puiului de hac și bea și vin din urcior. În vreme ce ospăta el așa și se-ntreba ce noroc dăduse peste el, iaca, aude el pe altcineva venind și intrînd în conac. „Gata ?“ a întreat femeia. „Îhî“, i-a răspuns cel ce venise. „Mîncăși ?“ „Ce să fac ?“ „Mîncăși ce-ți dădai eu ?“ „Păi

ce-mi dăduși ?“ „Păi nu-ți dădai ție coșul cu friptură, cu azimă și cu vin ?“ „Mie ?“ s-a mirat omul. Nicolae asculta din pod și lesne a priceput că acolo se-ntîlniseră ibovnicul cu ibovnica lui. S-a dat binișor jos din pod și-a croit-o tot înainte, pe unde-l duceau picioarele... Și-a tot fugit el, până s-a-mpiedicat de-un ciot și-a căzut. Iar cînd s-a uitat el împrejur i s-a făcut frică. Că era o noapte neagră de-ți dădeai cu degetele-n ochi și fiarele erau pe-aproape. S-a suit într-un fag bătrîn și scorbuos, s-a-ntins pe-o creacă și-a adormit... L-au trezit nește chiote. Un fumărai care-i tăia suflarea se ridica dintr-un foc mare, făcut sub fagul în care dormea el. Cînd se uită el mai bine, vede zece hoți de codru care frigeau un berbec. Beau vin și chicoteau, de se zguduia pădurea. Nicolae răbdă el cît răbdă, dară lotrii puseseră ardei iute pe frigări, să aibe carnea gust. Și-odată-i scăpă un strănut de rămaseră cei zece cu gurile căscate, întrebîndu-se-ntre dinșii care strănutase. Ala că nu, ăllalt că nu, așa că toți ziseră că li s-a fi părut și s-apucară iar de cheuit... Dară nu trece multă vreme și iar dă Nicolae un strănut de sar hoții în picioare. „Mă, zice unul, ia vedeți cine e-n fagul ăsta“... „Care ești mă, acolo ?“ strigă altul. „Zi-i, mă, că de nu te facem ciur de plumbi...“ „Eu sint...“, a îngăimat Nicolae. „Care eu, mă ? Dă-te jos de-acolo.“ Se dă el jos din fag, mai mult mort decît viu. „Ce cați aci, mă ?“ îl iau hoții-ntre cuțite și pistoale. Și le spune el cîte i se-ntîmplaseră și cum de nimerise acolo. Și-au rîs ei... Capul hoților a zis : „Mă, tu ești poteră...“ „Nu-s eu de-alea, oameni buni...“ Și-a-nceput el a plînge și-a se jura că până la urmă a muiat inima tălharilor, cît erau ei de tălhari. L-au luat ei și l-au pus cu ei în rînd să mănînce și să bea. Așa au cheuit ei pînă-n vărsatul zorilor. Și-atunci, s-a sculat hoțu-al mai mare și-a zis : „Ajunge pentru noaptea asta ! Plecăm, că dă potera peste noi...“ „Da' cu copilul ăsta ce facem ? a-ntrebat unul. „Așa-i, zice acela. Voi ce-ați face cu el ?“ S-au sfătuit ei cît s-au sfătuit și zic : „Mă, țică, noi nu vrem să te-omorîm, că noi n-avem nimic de-mpărțanie cu copiii. Dară ca să nu ne spui la poteră, te-om băga-n butoiul ăsta din care golirăm vinul și ți-om face

vînt pe coastă la vale, să te ducă la drumul de cară. De acolo, te descurci tu...” Și nici una, nici două, îl și bagă-n butoi, prind bine doagele să nu sară și-i dau drumul pe coastă la vale : hodoronctronc ! hodoronctronc !, mai într-un copac, mai într-un bolovan ! Și tot ducîndu-se la vale, a ajuns de s-a oprit tocmai în marginea drumului care venea dinspre Cernețu. Înlăuntru, Nicolae, de-atîtea lovituri și învîrtituri, mai-mai să-și dea duhul. Cînd își mai vine el în fire, aude nește căruțe troncănind pe drum și căruțașii vorbind : „Mă Gheorghe, zice unul, uite, mă, ce noroc pe capul meu !” „Ce, mă Dumitre ?” „Găsiu un butoi gol, mă ! Tot n-aveam eu acasă decît unul !” „Mare pomina, mă !” se miră celălalt. Se dau ei jos din căruțe și iau butoiul de-l suie-n căruța din urmă. Și-o pornesc ei iar la drum, minunîndu-se de-așa noroc... Dară drumul era plin de hîrtoape, căruțele trosneau din toate-ncheieturile, și-odată sare-o doagă la butoi. Cînd vede Nicolae, mai trage și el două și iese-afară. De căruța era legat un cîrlan, să fie deprins cu umbletul și cu călăritul la drum lung. Sare Nicolae în spinarea lui, îl dezleagă și dîndu-i pîteni, trece ca vîntul pe lîngă căruțe. „Mă Gheorghe, da' al dracului călăreț și ăsta mă, prinde pasărea din zbor !” „Da, mă, Dumitre, dară ce mai seamănă calul cu-al tău !” Se uită Dumitru-napoi și nu vede cîrlanul. Mai vede și butoiul cu doagele sparte și-ncepe să strige : „Hoții ! Puneți mîna pe el !” Ce să-l mai prinzi pe Nicolae ! Că scăpase ca din praștie ! Se ducea-ntîns ca vîntul și ca gîndul... Iară cînd a ajuns el în lunca satului, a descălecat și-a legat calul de-o salcă din marginea drumului, să-l găsească stăpînul cînd o să treacă pe acolo, iară el, ajungînd acasă, a zăcut trei zile și trei nopți, de bolesniță. După aia — cînd povestea ce pățise și prin cîte trecuse — nima nu-l credea.

În vreme ce Trandafir Albișoru povestea, în bătătura hanului intrase un călăreț. Purta straie de dimie, iar în picioare cizme de piele. Se scutură de praf și-i întinse lui Firan frîul.

Străinul pofti vreme bună mesenilor, așezându-se lângă dinșii și-i ceru gazdei vin și pastramă, dându-se-n vorbă cu vecinii :

— Tare se bucură sufletul meu când găsesc oameni la veselie. Și când bag samă că-s frați de-ai mei. Că suflote multe are lumea asta, numai că unora li-i cu silă binele și omenia. Dară mai e-n lume și-o dreptate și geaba pohtesc unii s-o dea la fund, că ea iese mai lutoare la vederea tuturor...

— Apăi, domnia ta vorbești ca la cărțile cele sfinte, zise Dîrliuș, iscodindu-l cu privirile. Iară eu socot în prostia mea că ești neguțător, nu popă..

— Așa este, adeveri dînsul rîzînd. Neguțător sint. Și Firan mă cunoaște, că de ani de zile bat drumurile astea, cu marfă...

Îndată s-a arătat Firan cu Raia lui și-au așternut ștergar curat călărețului, punîndu-i dinainte pastramă cu pîine și vin :

— Firan bun vin aveam. Om bun bine primeam Firan...

— Bine-mi pare că te văd sănătos, jupîne ! grăi acesta. Și-mi pare bine și pentru soață că-i în putere și tot așa de frumoasă cum o știam... Ei, da' mi se pare mie, oameni buni, că ați cam muiat-o cu cheful. Eu închin cu noroc și sănătate la-ntreaga adunare.

Au ciocnit și-au băut. Și-n vreme ce neguțătorul încerca gustul cărnii, a grăit Ilie Baci :

— Apăi, domnia ta, bine ne pare că ne faci cîntea să stai cu noi la masă. Că drept ziseși : oamenii-s mulți, da-i puțină omenie. Eu aveam pe taica de-mi zicea de multe ori : „Mă, Ioane, a fi om îi lucru mare — a fi porc îi orișicare...” Iaca stam și noi și grăiam despre ne-cazurile noastre și-ale altora. Că noi dacă sîntem mici, ne suflă vîntul și ne-ndoaie cum vrea, dară și dacă se prea-ntetește, apăi și noi ne strînge ciopor și-i musai să dea-ndărăt vijulia...

— Ai limba ascuțită, omule, rîse negustorul.

— Vijuliile mi-au ascuțit-o, domnia ta. Că era gata să rămîn și fără ea, dară și fără de cap, de multe ori. Nu-i place la aia cu coasa de mine c-auzi că-s știrb și

bătrîn. Acuma ea cată numai os tînăr, neciocoiesc. Îi cată cu plăieşii domniei şi cu arnăuţii ori cu potera. Că tocmai vorbiserăm şi despre-un lotru pe nume Măruntu, despre care multe zice lumea...

— Şi ce zice lumea de hoţul ăsta ? C-am auzit şi eu că mare prăpădenie face pe plaiurile astea ale voastre, zise negustorul.

— Apăi, răspunse Ilie Baci, privindu-l chioriş, face mare prăpăd, da' noi ţi-om spune-o pe-a dreaptă, cît că te-ai supăra domnia ta : hoţului ăstuia-i cam stau în gît şi bogaţi şi necinstiţi. Şi ţi-oi mai spune eu una domniei tale : părintele lotrului ăstuia fost-a om cu mare dragoste pentru sărmani. Şi fost-a cel mai cu credinţă căpitan al slugerului Tudor...

— Ehei ! Multe potere-au cercat să-l prindă şi să-l pună-n fiare, da' Măruntu fu mai înţelept ca dînşii, zise Cîtă Dîrliuş. Odată, au pus boierii din Cerneţi o pungă de galbeni pe capul lui. Şi-a pornit potera să-i afle urmele şi să-l aducă viu ori mort. În fruntea poteraşilor era un ceauş, duşman de moarte al lui Măruntu, unul Cîrstei. ăsta se jurase-n faţa ispravnicului c-o să-i vină de hac lotrului. Dară şi Măruntu prinsese de veste. Şi s-a-mbrăcat el în straie popeşti şi-a intrat în biserică, la Bobaiţa. N-a trăcut vreme lungă şi iaca şi ceauşul Cîrstei cu poteraşii intră-n sat. Îl ia la-ntrebări pe popă: „N-ai auzit, popo, de-un hoţ de-l cheamă Măruntu ?“ „Ba da, taică, uite acuma-l văzui cum intra-n bordeiul ăla, la o lele cu care se ţine“. „Duceţi-vă şi să mi-l aduceţi viu sau mort ! a strigat Cîrstei la poteraşi. Că eu rămîn să-l păzesc pe popă, că ăsta ştie multe...“ Au dat năvală poteraşii într-un bordei din marginea satului. Au rămas în biserică ceauşul cu popa. Şi-odată se dezbracă popa de straiele cele sfinte şi-n faţa ochilor ceauşului s-arată-un tînăr chipuş şi voinic. „Tu vrei să mă legi pe mine şi să mă dai pe mîna ciocoilor, mă ?“ Şi mi ţi-l pocneşte odată pe ceauş de-l culcă la pămînt. Şi-i mai dă încă una, de-l adoarme. Pe urmă îl dezbracă şi-i ia el straiele, iar pe Cîrstei îl îmbracă-ntr-ale sale şi se suie cu el pe-un cal. Dă el pinteni şi-o porneşte către Cerneţi. Acolo se-opreşte direct la ispravnicie. Îi iese-na-

inte ispravnicul și când aude că Măruntu-i prins, a sărit în sus de bucurie. A luat o pungă cu galbeni și o dă călărețului lăudându-l pentru fapta sa. Și fără să bănuiască nimica, îl ia pe sârmanul ceauș și-l aruncă legat cobză în fundul temniții. Măruntu cel adevărat a luat pun-ga și dus a fost. Nu trece multă vreme și vin poterașii de i se plîng ispravnicului de rușinea ce le-o făcuse ceaușul, trimițîndu-i într-un bordei unde ei așteptau să-l găsească pe Măruntu cu ibovnica lui. Dară-n bordei dăduseră peste-o vrăjitoare care trăia singură. Se umplu-seră de pureci și de păduchi, cotrobăind prin magherniță, dar de urma hoțului nu dăduseră. Ba — colac peste pu-pază! — mai dispăruseră și popa și ceaușul. S-a luat de mirare ispravnicul și trimite să-l aducă înainte-i pe în-temnițat. Când se uită mai bine poterașii, îl cunosc pe ceauș. „Ce pățiși, nenorocitul?“ îl ia ispravnicul de piept. Se dezmeticește ăla și-i spune stăpînului său ce pățise. Și-ncepe ispravnicul să-l lovească și să-l ocăras-că, dar mai ales să se tîngue că pierduse o pungă cu galbeni, tras pe sfoară de lotru. Mai-mai să-i ia gitul ceaușului. Iară Măruntu s-a dus de-a-mpărțit galbenii la săraci și-a intrat iară-n codru unde stă și-acuma, fără frică...

S-a mirat negustorul, a făcut semn lui Firan să toar-ne vin mesenilor, iar după ce-au băut, și-a șters mustă-țile castanii și a grăit :

— Oameni buni, am auzit și eu de-o ispravă a lui Măruntu ăsta. Se zice că mult năcaz și multă obidă i-a frînt lui inima. Că părintele său, Ghiță Cuțui, a pierit la monastirea Topolniței. Fusese căpitan slugerului Tu-dor, cum bine grăia și gospodarul acesta, iară după moartea Vladimirescului, a voit a rădica iar norodul în-tru libertate și slobozenie. S-a sfătuit cu căpitanul Si-mion și cu alte căpetenii pandurești și s-au înțeles să se-mpreune la Cerneți cu cetele și de-acolo să plece-n țară. Numai că-n toamna aia fu plointe mare și aga Bra-niște — trimis de domn și de turci — le luă urma și-i goni până-i duse-n monastirea Topolniței. Și-acolo i-a coprins cu plăieșime și arnăuțime multă și i-a biruit.

Pe Ghiță Cuțui și pe alte căpetenii i-a săltat în funii, iar pe alții i-a băgat la ocnă, să nu mai cuteze a lovi stăpînii. Acuma trebuie să știți că unul dintre ocnași, de-i ziceau ei vâtaful Bîntură, scăpatu-le-a slujitorilor domnești și-a jurat moarte cruntă pentru aga Braniște care-i săltase pe panduri în funii. N-a trecut multă vreme și-a auzit vâtaful de isprăvile lui Măruntu. Știa din-sul că acela-i copil din sîngele căpitanului Cuțui și l-a cătat. Și găsindu-l, s-au sfătuit ei ce s-au sfătuit și-au pus la cale moartea ticălosului de agă. Se-mbracă ei în straie turcești și-n cetatea Bucureștilor s-au dus. Acolo au tras la un han și-au cerut hangiului să le dea o slugă care să-i ducă la casa lui aga Braniște. Că ajunsese om mare și-n mare cinste la Vodă sta. I-a dus sluga și le-arătat un palat frumos, spunîndu-le că acolo sălășluiește aga. Măruntu i-a dat un galben și i-a spus c-o să mai capete încă unul dac-o să-i aștepte prin apropiere, cu caii-nșeuăți. Iară ei doi s-au apropiat de palat. Era seara, tirziu, iar la poartă i-au oprit străjile. Și s-a prefăcut Măruntu a vorbi turcește și-au înțeles străjile că vine tocmai din partea sultanului. Unul s-a dus de l-a vestit pe aga care, auzind, numaidecît a poruncit să i se înfățișeze solii. L-au găsit tăifăsuind cu doi boieri. Și-a rădicat privirile asupra trimișilor sultanului și i-a-ntrebat în turcește ce pohtesc. Măruntu i-a răspuns într-o românească pocită că nu poate grăi de față cu alți boieri. Și i-a rugat aga pe cei doi boieri să treacă-ntr-o odaie de alături. Cînd s-a-nchis ușa după dinșii, vâtaful Bîntură l-a și cuprins de beregăți pe aga, de n-a mai putut zice cîrc! „Ticălosule, ți-a venit rîndul și ție!“ a scrișnit vâtaful. Aga l-a cunoscut și făcînd ochii mari de spaimă, a dat să strige straja. Dar l-au cuprins între cuțite și l-au pălit de moarte cei doi. L-au tăiat și l-au aruncat cu scîrbă pe jos. Vâtaful Bîntură a grăit: „Ghinte pentru ghinte, ochi pentru ochi, grangurul tău de tîlhar!“ Au ieșit fără grabă, să nu bată la ochi, iară sluga-i aștepta afară cu caii. Măruntu i-a dat galbenul promis și i-a spus să fugă cît l-or ține picioarele, că după ei vine prăpădul. Iar ei au dat pinteni cailor și duși au fost...

Zicînd acestea, negustorul s-a ridicat. A-nchinat cu cei de față și golînd vinul ce-i mai rămăsese în ulcică, a grăit :

— Bine-mi pare c-am găsit oameni de omenie cu care să ciocnesc o ulcică de beutură. Dară bine-a zis cine-a zis : călătorului îi șede bine cu drumul. Așa și eu, oameni buni, voiesc s-ajung în noaptea asta la tîrgul Cerneților. Vă las sănătoși și s-auzim de bine...

Cîrciumarul i-a făcut semn slugii să vină cu calul. El însuși l-a ținut de friu pînă ce negustorul a-ncălecat.

— Ia te uită la jupînul ce se mai apleacă, grăi Ion Brumaru.

— Vrea să mai stoarcă niște firfirici din punga negustorului, zise Dumitru Fluierașu.

Călărețul își îndemnă armăsarul care porni în galop ieșînd din ogradă. Mușteriii au rămas muți : străinul nu-i plătitese hangiului nimic ! Dar și mai mare le fu mirarea cînd Nasulea se apropie vesel de masă, frecîndu-și miinile, mulțumit.

— Om bun eram... Firan la el mulțumeam...

— Cum, jupîne, a zis Cîță Dîrliuș, arătîndu-se mîniat, o fi fiind dînsul bun, cum — nimic de zis — văzurăm cu toții, dară cum rămîne cu plata ? Că ori eu am orbul găinilor și nu văzui, ori el nu-ți dete nici un șfanț...

A rîs Firan Nasulea, dezvelindu-și gura știrbă :

— He-he ! Firan la el mulțumeam... Om bun Măruntu eram...

Meselnicii amuțiră, trăgînd cu urechea la vorbele lui.

— Ascultă, jupîne, grăi Ilie Baci, om fi noi nește sărântoci, ori mai știi eu cum om fi, dară să nu-ți rîzi de noi, că n-are să-ți meargă nici ție bine ! Adicătelea, voiești a spune că noi stăturăm la masă cu Măruntu ? Cu lotru-ăl mare ?...

Hangiul rîse și dădu din cap, adevărînd vorbele Baciului. Atunci, de pe culmea Bracevii se lăsă o adiere de vînt, mișcînd flăcările opaițelor. Și, odată cu ea, veni

un tropot de cal și-un zvon de cînteț ce înfioară liniștea nopții.

*Foaie verde bob năut,
de cînd muica m-a făcut
soarele nu l-am văzut.
Nici luna, nici soarele,
numai căprioarele...*

Trecuse de miezul nopții. Se auziră cocoșii trîmbi-
țînd prin satele vecine.

ARĂTAREA

*Păsărică de pe lac,
Nu mă blăstăma să zac
Că n-am pe nima cu drag
Să-mi pună mina sub cap,
Să mă-ntrebe de ce zac ;
De boala care zac eu
Știe doar sufletul meu —*

Singur mi-am făcut-o eu...

Frunzișul zăvoiului tremura de zvîrcoliri slabe de vînt. Călare, Nicolae Ungureanu cînta, legănîndu-se în șa. Dinspre luncă venea Tănase Marin, cu sapa pe umăr.

— Să trăiești, neică Nicolae ! îi strigă acesta călărețului. Încotro, acuma, la asfințitul soarelui ?

— Noroc, Tănase ! Mă duc să priponesc armăsarul ăsta, să mai pască și el cîte ceva, măcar noaptea, că nu vezi tu — ziua-i crăpet, nu alta ! Isprăvirăți cu-ngropatul în Ogașul lui Carandă ?

— Ba. Mai avem și mine-o postată...

— Tat-tu Truț i-acolo ?

— Rămase cu mama și cu soru-mea. Vin cu carul. Eu o luai mai înainte-o țără, să mă gătesc de horă...

Ungureanu se lovi cu palma peste frunte.

— Așa-i, mă, uitasem că-n sara asta-i horă ! Ce mă mai omoram și eu după joc, cînd eram ca tine ! Plecam de cu sara, cu tat-tu, cu Costică Bîrlan și cu Ion Pilaș și veneam acasă tocmai pe la cîntători, cînd trecea lumea la sapă ! Acuma, mă ține muierea legat de furca bordeiului...

Marin rîse și-și văzu de drum.

— Tănase, îi strigă Ungureanu, ai grijă să nu te ciupă vreuna, mă !

...Șirul se rupse. Se învălmăși. Cel cu hora-nainte se repezi și-l luă de piept pe făptaș. Îl izbi cu pumnul în față. Îl doborî la pămînt. Sări asupra-i. Amindoi se rostogoliră printre picioarele oamenilor, în țărînă. Femeile țipară, ferindu-se din încăierare. Săriră și alții la bătaie. Cimpoierii se traseră într-o margine a poienii și așteptară înfricoșați.

Din învălmășeală, ieșiră cîțiva care alergară de rupseră pari dintr-un gard. Dar nu mai apucară să vină cu ei, căci un strigăt le curmă pornirea :

— Vine vâtaful cu gonacii !

Bătăușii se desfăcură și-o rupseră la fugă pe uliți. Prin grădini. Călări, în frunte cu vâtaful Ciolacu, gonacii boierului Sîmboteanu se repeziră după dinșii. Dar se făcuse noapte, ulițele erau întortocheate și fugarilor li se pierdu urma.

În poiană, cîntăreții își umflaseră cimpoaiele. Hora începuse iar. Într-o margine, fu aprins un foc de coceni, în jurul căruia roiau copiii.

— Că nu se mai stîmpără și dracii ăștia ! mormăi bătrînul Anghel Bălașa. Mă, nepoate, cînd eram eu în putere, nu-mi sta nime-nainte, dară nu spărgeam horile, că-i păcat de lumea care vine să se veselească, nu să vadă draci bălțați !

— Da' cine se bătu, moș Anghel ? îl întrebă Tănase Marin, care tocmai atunci picase acolo.

— Păi cine altul decît Pătru Burcheșin, cu hoaga de Nae-al lu' Bocanc ? Pe-ăștia, să-i lege vâtaful Ciolacu și să-i de-a pe apă la vale cînd o veni puhoiul, să se tot ducă — nouă ! și c-o brînză zăce !

— He-he ! îi curmă vorba Mirtu lui Chică. Cine poate, oase roade, cine nu — nici carne moale ! Nu mai tot hondrăni tu aci, Anghel ! Știu eu că ticăie inima-n tine că nu te mai țin curelele. Ce mai pui de lele mi-erai și tu în tinereță ! Ori nu ești tu ăla care-ai ținut calea logofătului Partenie, cu Gheorghe Mogoșanu și cu Ion Pi-

laș, și l-ați bătut de l-ați lăsat lat, su' Podul Morii ? Iar acu' n-ai loc de dănaci, hoască bătrână ce-mi ești !

Tănase Marin se prinse în horă. Cîmpoierii își desumflară cimpoaiele-ntr-o sîrbă și pămîntul se cutremura de pași. Praful se ridica spre tării, învăluind în cețuri frunzișul iaguzilor lui Vasile Drugă.

Marin trase cu ochiul către fata lingă care juca. Ea îl simți, și-și plecă fruntea, ferindu-și privirile. Obrajii i se rumeniseră, pe buze îi rămăsese un zîmbet. Era Gena, fata lui Savu Pariș, pe care Tănase pusese ochii din noaptea de Joimari, cînd jucase prima oară lingă dînsul. Îi luase batista și nu i-o mai dăduse, iar ea tivise alta și mai frumoasă și i-o dăruise. S-a bucurat flăcăul și cînd fusese-n tirgul Broștenilor, cu oale, îi cumpărase de la un negustor o oglindă cum n-avea-n sat decît Manoleasa, fata boierului din luncă. Se mai întîlniseră la horă, dar își vorbiseră numai din priviri.

Cînd hora se rupse, Gena se ascunse între fete. Marin se trase și el lingă cioporul de flăcăi, dar ochii lui o căutau plini de neliniște pe Gena.

— Bă, Tănase, zise Ilie Fugășin, pe unde dracului umbiași pîn-acuma ? Să fi văzut bătaie, mă ! Pătru Burcheșin cu Nae-al lu' Bocanc !

— Lasă-l, mă ! rînji Ion Cleafătă. Nu vezi că parche-i plecat cu oale la bilci ? Beli ochii pe muierile helea, de parcă n-ar mai fi văzut nas de muiere pîn-acuma !

— Și ce te bagi tu, mă ? făcu Fugășin pe supăratul. Să se uite, că de-aia-i purcel cu ochi ! Tănase flăcău', saltă baba să ié ou' !...

— Ia, mai dați-vă dracului ! îi îmbrînci el.

— Tănase ! îi strigă State Răducan. Îmi ții o horă ?

— Țin, mă !

— Hai, vino-ncoa' !

La început jucară numai ei doi. Apoi între dinșii se prinseseră alții. Intrară și fetele. Veniră și de-ai mai bătrîni care nu voiau să ruginească pe de lături. Răducan trăgea hora și striga :

*Sus, opincă de purcică,
Că te-ajunge-a de junîncă !*

Îi răspunse din horă Ion Cleafătă :

*Nu te uita la opinci,
Că te fac de le măninci —
Și te uită la obiele
Cum cură dracii din ele !*

Gheorghe Trașcă :

*De frumoasă mîndra ce-i,
În casă ține purcei !
Su' război —
Numa' gunoi ;
După ușe —
Tot cenușe ;
Pe su' pat —
Nemăturat ;
Pusă! boii la tinjeală
Ca să-i scot gunoiu-afară !*

Pătru Daia :

*Hăi, ha ! Și iar, ha !
Ține-o-așa, Mărio, fa !*

Lumea rîdea. Se-mbulzea să-i asculte. Să-i vadă. Tănase simți deodată o mîna pe umăr. Era Gena cu Floarea lui Vulpoi și Ana lui Lupu. Se prinseră lingă dînsul.

Se înfierbîntase State Răducan. Ceru cimpoierilor să-i zică o frunză, iar cînd ei începură, parcă turbase. Izbea pămîntul cu cizmele și chiotea de răsuna poiana. Lingă dînsul juca o țărăncuță gătită cu opreg crăt, iar pe cap cu boștea roșie.

— Iote, fă, la Stanca lui Gheorghe-al Cichii lui Vamvu ! Săre ca o iadă ! Se ține cu-al lu' Răducan ! șopti o babă de pe lături, cu mîna capac la gură.

— 'Uz acuma na ! făcu alta. Păi trăce, fă, Dochio, vremea și rămîne piatră-n casa Fursinii ! Că frumoasă nu-i, avere n-are, măcar de picior să fie bună !

— Așa-i, fă, Stanco !

Cu Gena alături, lui Tănase parcă-i fierbea singele-n trup. Ar fi vrut să chiotească și dînsul ca State Răducan. Să se zguduie pămîntul sub dînsul. Dar simțea pe umăr mina ei stîmpărîndu-i arsura din piept. O sorbea din priviri și-ar fi vrut s-o strîngă lingă dînsul, dar se ferea de Stanca și Dochia.

Tîrziu, după miezul nopții, hora se sparse. Cîntau cocoșii a doua oară. Din poiană, se scurseră cete gălăgioase pe ulițele pustii. Marin se amestecă și dînsul cu șuvoiul, lăsîndu-se purtat în urma Genei, care mergea de mină cu soră-sa Leana și cu Măria lui Murgu Staicu. Vorbeau tare și rideau. Gena își întorcea din cînd în cînd capul, privind în urmă.

Satul se trezi din somnul ce-l cuprinsese. Flăcăii chioteau, întăritau ciinii care țălăiau ca după lup. Niște gospodari se treziră și punînd mina pe topoare, ieșiră în ogrăzi, căci cîțiva glumeți se apucaseră să rupă stobori din garduri.

Cînd au cotit-o către cimitir, Gena rămăsese numai cu Leana. Își luă inima-n dinți și se apropie :

— Geno, nu i-i frică lui nea Savu că te mînîncă lupii noaptea ?

— Ba i-i frică, zise ea, da' mi-a dat paznic pe Leana, să mă apere de ei !

Leana, de vreo nouă anișori, îi arătă obrazul scobit de rîs :

— Neică Tănase, pe-asta n-o mînîncă lupii, c-a zis muica ieri că are carne de drac într-însa...

Și fugi, ferindu-se, căci Gena ridicase palma, s-o lovească. Tănase îi strînsese brațul ridicat. Ea rămase nemîșcată. Mina îi tremura caldă. Ochii mari și mirați scli-piră în întuneric. O trase hotărît către sine și-o strînsese la piept, sărutînd-o apăsător pe gură.

— Nebunule ! șopti ea, împingîndu-l și desprinzîndu-se din încheștare. Ne vede Leana și mă spune mui-chii...

Tremura. Ochii-i ardeau, neastîmpărați.

— Nu ne vede, că-i întuneric.

Apoi tare, către Leana :

— Hai, Leano, c-o țîn eu să nu te bată !

Fetița se opri. Marin viri mîna în buzunarul nădragilor. Scoase un cățel de zahăr și i-l dădu. Leana îl luă și porni înaintea lor, ronțaind bucuroasă.

Mergeau alături, mină-n mină, învăluiți de noapte. Așa trecură pe sub bolți negre de salcîmi înfipti în gardul cimitirului, pe lingă cocioaba părăsită a groparului Dilă — care murise cu cinci ani în urmă —, pe puntea de peste apă.

Într-un tîrziu ajunseră la căsuța lui Savu Pariș. Un cîine sări lătrînd, asupră-le, dar Leana îl mîngîie și dulăul se potoli...

Pe neașteptate, Gena se săltă pe vîrfuri și-l sărută pe obraz. Flăcăul întinse brațele s-o cuprindă, dar ea îi alunecă printre ele și fugi în ogradă, rîzînd.

În luncă se lăsase răcoare. Ceață. Cîntau răcăneii. Dinspre zăvoaie venea cîntec lung de privighetori. Savu Pariș ieșise afară și dădea gură. Îi răspundea cîinele, întăritat, răpînd. Acolo, într-un ciob de fereastră, pîlpîia lumina unui opaiț. Fetele se găteau de culcare.

...Porni de-a lungul apei, ascultîndu-i graiul necurmat. Pe obraz ducea încă arsura buzelor Genei. Cînd ajunse la punte, se opri. Auzise pași apropiindu-se din urmă. Întorcîndu-și capul, zări venind asupră-i năluca uriașă. Porni în goană pe puntea ce se îndoaia sub pașii săi. Auzi apa plescăind. Apoi duruit greu de copite prin prundiș.

Ajuns pe celălalt mal, Tănase își făcu vînt și sări gardul de mărăcin, într-un ogor cu varză. O creangă țepoasă de salcîm îi croi obrazul. Tăie locul în două. Se trezi într-un colț al cimitirului. O clipă șovăi. Dar din spate venea mereu zvon de pași. Porni înfricoșat printre liliicii gropiștii, poticnindu-se la tot pasul de cruci de lemn căzute, de movilele înierbate. Printre tufe licăreau ochi de gîngăanii. Într-un par se legăna o coroană de flori, useată.

Deodată, din apropiere, țîșni peste morminte arătarea. Îi tăiasă drumul. Tănase dădu înapoi. Piciorul i se prinse de un ciot. Se rostogoli în iarba unei măguri, izbindu-se cu șoldul de lemnul unei cruci. Îndată simți

asupra-i suflarea fierbinte a matahalei. Ochi sticloși îl săgetară amenințător. Vru să strige dar graiul îi pierise.

Se ridică și fugi. Arătarea îi dădea ocoale, sforăind și sfredelindu-l cu găvanele arzătoare ale ochilor. Două cucuvele speriate își luară zborul dintr-un tufiș, țipînd...

În față-i se ridică, neagră și pustie, cocioaba lui Dilă, groparul. Abia izbuti să ajungă lângă pereții de lemn, coșcoviți. Deschise ușa la perete, în afară, ascunzîndu-se după ea. Năluca se apropie. Adulmecă o clipă prada, apoi se repezi înlăuntrul. Tănase trînti ușa, încuind-o cu drugul. O izbitură năprasnică cutremură cocioaba. Se auzi un nechezat cumplit. Apoi sforăituri și tropote venite de undeva, din adînc.

Tănase o rupse la goană printre salcîmii din margine.

Istovit, clătinîndu-se, cu mințile tulburi, ieși într-o vreme pe ulițele satului, luînd-o către casă. Cînd ajunse în poiana unde fusese horă, se lăsă pe un petic de iarbă în care căzuse roua nopții. Își trase suflarea, dar bătăile inimii nu se domoliră.

Îl treziră glasuri de flăcăi care se-ntorceau ca și din-sul acasă. Se ridică, așteptîndu-i. Erau doi prieteni de-ai lui : Barbu lu' Bucă și Bistra Stuparu.

— Ce pui la cale, fîrtate ? îl luă Barbu.

— Vrea să mai ia o horă-nainte ! rîse Stuparu. Hai, bă, Tănase, ia-o tu, c-o țin eu !

Nu le răspunse. Mergea alături de dînșii. Nu scoase un grai tot drumul.

— Mă, zise Bistra Stuparu, ăsta ori mîncă pe undeva vreo tupangeală zdrăvănă și-i e rușine să spună, ori se certă cu vreo cutră !

Dar Tănase intră în bătătura casei fără să-i răspundă. Văzîndu-l așa posac, ridicară din umeri și plecară și dînșii pe la casele lor.

A doua zi, Marineștii se aflau la îngropatul porumbului, în Ogașul lui Carandă. Tănase era galben ca șofranul. Nu scoase o vorbă toată dimineța. Truț Marin îi spuse rîzînd muierii :

— Fă, Chiajno, fiu-tu văzu lupu' azi-noapte...

La prînz, Chiajna întinse masa la umbră de păr pădureț. Sora lui Tănase fusese cu ulciorul la știubei, după apă. Cînd se întoarse, le spuse :

— Auziți că lui Nicolae Ungureanu i-au furat azi-noapte calul din luncă. Îl priponise în Zăvoiul Morii și cînd se duse azi-dimineață după el, găsi numai priponul...

Tănase sări în picioare. Aruncă lingura. O croi către sat.

— Tănase, ce-ai, mă ? Un' se duce, Chiajno ?

— Nu știu, omule. Parche nu-i în toate mințile !

...Sufîind greu, Tănase ajunse lingă cimitir. Se apropiе de cocioaba groparului Dîlă, trase drugul și deschise ușa. Un sforăit speriat : în pragul strîmt se ivi calul lui Nicolae Ungureanu.

Se crăpa de ziuă. Erau friguroase zorile în munți. Huiiau către apus Cazanele Dunării, rupînd cu dinții stîncilor, carne din pieptul apei. Printre cețuri mișcătoare, bulboanele înspumate se tirau istovite, la vale.

— *Gospodi pomiluie!* se cruci bătrînul Costain Bilbără, mutindu-și privirile din vîltoare. Cîte suflete nevinovate n-a-nghițit mitocosita asta de Dunăre! Cînd eram copil, veneam ca acuma, cu oile. Veneau ciobani bătrîni și tilvuri de copii. Și ne-nhăitam noi, dracii ai mai mici, lăsam oile pe capul alor bătrîni și ne duceam de ne băgam în Dunăre. Cîți nu s-au înecat, săracii! Te uital la cîte unul, cum îl lua ochiul de apă. N-apuca să caște gura, că-l și tira la fund! Îl găseau buhăit, peste două-trei zile, către Cerneți, la vale, ori rămînea de mîncare peștilor, pe fundul apii...

Dintre cețuri răzbătu lătrat de cîine. Bilbără tresări. Își duse mîinile pîlnie la gură și dădu un chiot prelung. Strigătul bîntui o vreme pe culme, pierzîndu-se în pustietăți.

— Apăi, pe-o vreme ca asta lupii-și fac mendrele cu turmele noaște dacă n-ai cîne bun...

Lătrătorii mai răbufniră de cîteva ori, parcă pentru a întări vorbele bătrînului, tulburînd tihna munților. Cînd tăcerea se așternu iarăși împrejur, Crăciunel se întoarse către uncheș:

— Îs lupi mulți prin munți, moșule?

— Mulți, bată-i pustia! Acu' destui ani în urmă, înghetase Dunărea către Cerneți, la vale. Au trecut haite-ntregi pe gheață, de la sirbi, la noi. Au făcut prăpădie prin sate. Și prin Vîrciorova noastră-au fost. Făcuse

lumea focuri pe uliți și pe la răscruci. Da' tot au năprătit fiarele pe la unii...

Frigul se înăspri. Bătrînul își îndesă căciula pe cap și strînse mai mult cojocul sub care își adăpostise nepotul.

— Vine iarna, oftă. Ca mine auzi vuva pe colnic..

— Ce-i aia vuvă, moșule ? îl iscodi Crăciunel.

Rîse Costain Bîlbără, dezvelindu-și gura știrbă.

— D-apăi tu unde-mi trăiești, mînzocule ? Ori te pomini c-ai fi neguțător de la Sibii ! Păi așa se cheamă vîntu' ăla, al tăios, de iarnă, al de-ți intră până-n măduva oaselor, dacă n-ai balbarac ca draga de lume pe tine, ori lemne de cerui pe vatră...

Deodată, amîndoi își ridicară privirile. Bătrînul tăcu. O pală neașteptată de vînt gonise vîlul de ceață de pe creasta muntelui, dezvelind un vîrf colțuros de piatră. Părea a fi animal, ori mai degrabă un om ghebos pus străjer acelor ținuturi de piatră.

— Moșule, de ce stă piatra aia, așa ?

— Așa a fost ea orînduită...

— Și nu cade-n Dunăre ?

— Nu cade, că-i blăstămată s-o bată toate vînturile și ploile...

— Da' cine-a blăstămat-o ?

Bîlbără trase cu urechea la clinchetul unui clopot și părăind mulțumit, zise :

— Odată, trăia prin locurile astea o babă care avea un flăcău. O chema Dochia și era muiere ră', cum nu se mai pomenise pe fața pămîntului. Într-o zi i se nsură flăcăul c-o fată din sat. Era ca o zîină de frumoasă și mai harnică decît albina. Dară nu era ea făcută să fie pe placul otrăvii de soacră-sa, care-i căta mereu nod în papură. Iară netotul de fiu-su, nici că se uita la năcazurile fetei. Baba — a dracului — băga mereu bîtul și pînă la urmă, fiu-su începu să-și omoare soția-n bătăi. Răbda sărmana fată și-i sîngera inima de-atîta amar și jele. Și azi așa, mine așa, pînă-ntr-o iarnă de pomînă, cînd bătea vuva prin munți și trosneau lămnele-n pădure de ger. Văzînd vijulia de-afară, soacra — ce se gîndi, ce

se socoti ea — o trimise pe noru-sa la rîu, desculță, să spele lîna. Neavînd încotro, a plecat biata fată și intrînd în apă pînă la genunchi, a-nceput să spele lîna. Dară apa era prea răce și sărmana nevestică n-a mai putut : a căzut acolo și-a murit. Iară pe mal, din lîna spălată, au răsărit toporași și viorele, cum nu mai văzuse nima pe pămînt așa frumuseață... Ei, așteptă Dochia ce-așteptă, și văzînd că nu-i mai vine nora, îl trimise pe nătingul de fiu-su după ea. S-a dus el și-a cătat-o, da-n locul ei a găsit mîndrețea de flori. A adunat el o chită și-a dus-o acasă mumă-si, spunîndu-i c-a venit primăvara. Dochia n-a crezut. S-a dus și ea, să vadă cu ochii ei. Și văzînd minune mare, n-a mai zăbovit nici un dram. Și-a pus nouă cojoace-n spinare și luîndu-și flăcăul, a pornit-o cu turma-n munți, crezînd că s-a isprăvit cu iarna. Se crucea lumea văzîndu-i, ba cîte unii le mai și strigau că-s nebuni de pleacă pe-o vreme ca aia cu oile-n munte, da' parcă aveai cu cine te-nțalege ? Babrî făcea pe surda și rîdea-n sinea ei, gîndindu-se că ea-i mai deșteaptă ca dinșii. Ei, dară ăl de sus nu doar-me ! Și-a dat mai întîi trei zile de vară, de-ncepuseră zăpezile să se topească și apele să curgă la vale. Pe urmă, a dat o ploaie de-a muiat toate cojoacele babii, făcîndu-le grele de nu le mai putea duce și le-a lăpădat unul cîte unul, iară cînd a ajuns în creierii munților, nu mai avea pe ea decît cămașa. Și-atunci s-a lăsat un ger de crăpau pietrele. Pe urmă a-nceput să bată amar-nic vuva, cum nu se mai pomenise. Și-au rebegit de ger și Dochia, și fiu-su. S-au făcut stane de piatră, cu turmă cu tot, de se mai vād și-acuma...

Către răsărit, cerul devenise sîngeriu. Se destrămase ceața, lumina zilei năvălise peste pămîntul amorțit. S-au ridicat deasupra Dunării, pietrele acelea blăstămate, săgetînd cerul.

A șoptit bătrînul, clătînîndu-și pletele :

— Dreaptă judecată pentru omul fără suflet...

Apoi, coborîndu-și fruntea, a cătat împrejur, cu luare aminte. A fluierat într-un anume fel, strigînd :

— Na, Ocheșică !

I-a răspuns behăitul unei mioare. Bilbără a oftat, liniștit, și-a zis :

— Și animalu-i tot ca omu'. Iote, oaia asta, Ocheșica, are vreo zăce miei. I-am pus clopot la gît de cînd era mie-lușică. Mi-a plăcut mie de ea că are un obicei : cînd simte fiara că s-apropie de turmă, începe să zbiere și nu mai are stare-ntr-însa. Ehe, de cîte ori nu mi-a spus ea mie cînd vine babaul !

Mai pilpîiau desupra Dunării mici zdrențe de ceață. Iscodind depărtările, privirile lui Crăciunel se-nfipseră într-un petic de pămînt din mijlocul apei. Se zărea acolo o turlă ascuțită, cu acoperiș de țiglă verde ieșind dintre pomi încercănați de răsufierea nopții. Ziduri cenușii stăteau stavilă involburării apelor.

— Ce-i colo-șa, moșule ? întrebă Crăciunel, scoțînd mina de sub cojocul uncheșului și întinzînd-o către apus. Dus pe gînduri, a șoptit bătrînul :

— Apăi și-acela-i tot un loc blăstămat...

— De ce-i blăstămat, moșule ?

A oftat bătrînul :

— Acolo-i pămînt turcesc. Și-acuma-s acolo mulțime de turci și oameni răi care vin și pradă cășile românilor noști...

— Și nu-i oprește nima ?

— Ehe, cine să cuteze să se pună cu turcul ? Are oaste cîtă-i frunza și iarba. Și arme bune. Și cai iuți ca fulgerul. Dară tot s-au mai găsit ei români care să dea piept cu turcii și să-i bată. Că nu demult a fost el unul, Tudor din Vladimiri, care-a rădicat toți românii la bătaie și-ar fi izbîndit să-i fărîme pe turci, dară l-au omorît boierii cei răi...

— Da' turcii ce fac acolo ?

— Ce să facă ?! Apăi ăștia nu-s oameni în rînd cu lumea. Au căși pe sub pămînt. Căși lungi și multe, să-nchepe toți. Și stau acolo și pufăie tutun și beau cafe'. Iară cînd nu mai au, vin corăbiile mari ale sultanului și le aduce...

— Și sultanul nu vine pe la ei ?

— Nu vine, că locul ăsta-i blăstămat să moară orice sultan o călca pe el...

— A mai murit vreunul ?

— A murit unul. Unul mare și mai puternic decît toți. Îl chema Kaleh. Dară ca orice om, Kaleh sultanul avea două metehne ; îi plăceau războaiele, dară și mai amarnic — femeile. Fusesse el în multe bătălii și pe toate le câștigasă, de se-ntinsese-mpărăția lui de la un cap la altul al lumii, cît nici el nu mai știa. Și-avea el împrejurii multe femei, care de care mai frumoasă. Într-una din bătăliile ăstea, într-o țară de la capătul lumii, oștenii i-au adus sultanului Kaleh o minunăție de fată cum nu mai văzuse nima vreodată pe pămînt. Și a luat-o sultanul și pe aceea, de soție. O chema Ada și era pe zi ce trecea tot mai frumoasă. Geaba turci-i aduceau aminte sultanului de bătălii, ori de trebile împărăției, 'geaba-ncercau alte femei să-l amăgească : el n-avea ochi și urechi decît pentru Ada care nici nu se uita la dînsul. El făcea tot ce dorea dînsa, i se tîra la picioare, doar o îmbuna-o. Dară ea tot stană de piatră rămînea. Și pentru că ea-i ceruse să fie dusă într-un loc departe de lume, Kaleh i-a împlinit dorința și-a adus-o într-un loc minunat, împrejmuit de ape. A înălțat acolo ziduri mărețe, care de care mai împodobite și mai minunate. Și-a poruncit să fie făcute grădini ca-n rai, iară păsări de tot felul veneau de cîntau prin acele grădini. Toată lumea sta și se minuna, numai Ada rămînea mereu pe gînduri... Într-una din zile, nemaiputînd răbda, Kaleh a-n-trebat-o care-i pricina de-i așa posomorîtă. Ada a oftat din băierile inimii și i-a răspuns că-i este dor de părinți, de frați și de locul unde s-a născut. Și s-a rugat ea în brînci de sultan s-o lase să-și mai vadă o dată țara... S-a gîndit sultanul și-a poruncit oștirii să se gătească de drum lung și cu primejdii. Au ales cea mai frumoasă corabie și-ntr-o zi au pornit la drum. Dară abia ajunsese corabia la mijlocul Dunării, că Ada s-a și aruncat unde era apa mai adîncă. Înnebunit de durere, sultanul Kaleh s-a azvîrlit și el în valuri. Un vîrtej de apă i-a tîrît însă pe amîndoi în afunduri și i-a-necat. Toți oștenii cu credință către sultan, care-au sărit să-i scăpe, au fost și ei tîrîți de vîrtejuri și înecați... Și de-atunci locul ăla, că de el era vorba, poartă numele acelor : Ada-Kaleh...

Spun pescarii de prin împrejurimi că noaptea, cînd îi lună plină, sultanul vine și s-așează pe-o piatră, pe mal. O cheamă mereu pe Ada. Nu-i răspunde nima, dară la lumina lunii, unii zic c-au văzut trecînd peste ape o fată cu părul de aur, cu veșmînt împărătesc și cu fața cernită de jele...

Costain a tăcut. Ca după un vis, Crăciunel și-a frecat ochii și a oftat. Sub dînșii, Dunărea izbea stîncile, nemulțumită că bătrînul îi mai dezvăluisese o taină...

Cioburi de lună sticleau între cețuri de ape. Din ne-
gurimea pilcurilor de pădure venea cîntec lung de pri-
vighetori. Noaptea era răcoroasă, sub pătura norilor sfo-
răiau stelele. Bătrînul Amza Piroi își îndemnă caii la
drum, cătînd pe furiș la Făniță Rădoi cu care sta alături,
pe capra trăsorii.

— Conașule, bine că veniși acasă. Că noi credeam
c-ai fi uitat de noi de cînd plecași la școlile ale mari...

— Da' bine, moș Amza, ce-am vorbit noi doi anul
trecut, cînd m-ai dus în cetatea Craiovii, tot cu căruța
asta ?

— He-he ! făcu uncheșul. Trăce vremea, vorba zboa-
ră... Uite, baba me', Safta, uită de la mînă pîn' la gură.
Una zice, alta face. Și-apăi vorba vorbii : găina care cîr-
cîie sara, dimineața n-are ou. Ochii care nu se vād se
uită, conașule...

— Eu nu uit, moșule. Abia aștept s-ajungem acasă...

— Așa-i drept, conașule. Că românul-i făcut să-i fie
dor de țărușul lîngă care-a crăpat ochii...

O pală de vînt rostogoli piclele de cețuri, împingî-
du-le către codrii cei mari dinspre miazănoapte. Făniță
își pironise privirile pe o luminîță care pîlpîia pe celăl-
alt mal al Dunării.

— Acolo-i Moara de Foc ! grăi bătrînul, ghicindu-i
gîndurile.

— Știu, moșule ! se rușină Făniță.

— N-ai uitat-o ?

— Nu...

— Ehe, ce mai făină se macină pe-acolo !

Ochii lui Făniță sticliră. Întorcîndu-și fața, îl întrebă

deodată pe uncheș :

— Moșule, morarul Milan Socol cum o mai duce ?

— Bine, conașule. Cu moara. Cu gospodăria. Cu năcazurile lui de om văduv. Dară are-o fată ca o zână... O știi 'netale : Liuba... Acuma două săptămîni am fost cu un sac de boabe la moară. M-a trimes baba, că nu mai era făină-n casă. Am trăcut dincolo, cu lotca. M-am dus eu, am măcinat — morarul, cumsecade, nemica nu mi-a luat, că știe că-s slujitor cu credință dumilorvoastră — iară cîn' să plec, iaca m-oprește fata lui Milan Socol...

Amza Piroi dădu o biciușcă unuia dintre cai, făcîndu-l mîrtoagă, că n-o să mai treacă mult și-o să-l vîndă-n tîrg, că-i bun numai de mîncat grăunțe și de hoinit...

— Și ce ți-a spus Liuba, moș Amza ? șopti Făniță.

— Așa... Păi eu coboram la Dunăre și ea-mi zice : „Moș Amza, știi tu cînd vine Făniță ?” „Știu, domniță,” zic. „Cînd ?” „Săptămînile eștia...” „Nu vine mai răpide ?” „Da' de ce să se grăbească așa, domniță, zic eu, că doară n-or fi intrat zilele-n sac ?” „Să-i spui cînd vine, moș Amza, să treacă și pe la noi. Că și eu am terminat cu școala și stau numai cu tata.” „Bine, domniță,” zic. „Să nu uiți, moș Amza !” „Nu uit, domniță !”

Uncheșul își vîntură iarăși biciușca pe deasupra animalului care i se părise lui că lenevește în hamuri.

— Hai, moș Amzo, nu mă mai perpeli ! Spune-mi ce-a mai fost !

— Da' să mă bată grindina, conașule, că nu te perpelesc ! Apăi n-a mai fost nemica...

— Cum nemica ?

— Păi, bine... Eu mi-am luat traista cu făină și-am dat drumu' lotcii pe Dunăre, ea s-a-ntors la moară. M-am uitat la ea, conașule... Era frumoasă, bat-o norocul ! Frumoasă ca o milostivă !

Către asfințit, o stea se desprinsese din țării și, lunecînd către pămînt, se stinsese. Bătrînul oftă și-și clătină capul :

— Cum se duce omul ! Acuma ești tînăr și voinic, mîne pune țărînă pe tine...

— Moşule, îi curmă Făniţă vorba, cînd te mai duci la moară ?

— Apăi, baba me' furşi traista cu făină, conaşule, aşa că mîne-poimîne trăbuie să mă duc iară la Moara de Foc.

Flăcăul oftă. Îl sfredeli cu privirea pe uncheş :

— Moş Amza, am şi eu o rugă la matale !

— Şi-n foc săr, conaşule !

— Dară jură-mi că n-ai să spui nimănuia taina asta !

— *Gospodi pomiluie !* Nu-mi băga sufletu-n păcate, conaşule ! Că te-am legănat şi te-am ferit de răle de cînd ereai cît nuca !

— Ştiu, moşule. Şi-ntr-o zi o să te răsplătesc împărăteşte. Dară ce ți-oi spune eu acum, e-o taină mare !

Maiche, aşa de mare-i, conaşule ?

— Aşa, moşule !

— Ei, iaca mă jur că n-o să spun la nima, nimic !

— Nici Saftii ?

— Nici.

— Nici tatii ?

— Nici.

— Bine... Uite ce-i. Cînd mai treci matale la moară cu lotca, să-i spui ceva din partea mea fetei lui Milan Socol...

— Îi spun, conaşule.

— Să-i spui să m-aştepte la moară în noaptea de Sîntămărie...

Piroi săltă mîna cu biciul. Smuci hăţurile.

— O să-i spun, conaşule. Numai să n-audă părintele 'netale, că mă face bucături. Şi-ar fi mare păcat, c-o viaţă-ntreagă i-am fost cu credinţă !

→ Să n-ai teamă, moşule !

Cînd au coborît în Topolniţă, uncheşul a slobozit hăţurile. A lăsat caii să bea apă. Făniţă s-a răsucit către dînsul :

— Da' ce-are tata cu Milan Socol, moşule ? I-a făcut morarul vreun rău ? Ori morarului i s-a năzărit ceva ?

Se scărpină după ceafă uncheşul. Plescăi nemulţumit din buze :

— Apăi de, conașule ! Milan Socol nu i-a făcut nici un rău. Dară nu-ș' cum s-a-ntîmplat !... Era o vreme cînd ei erau ai mai buni pretini din cîți s-au văzut vreodată pe pămînt. În tinereată fuseseră amîndoi cătane în oastea muscălească, iară stăpînul nost' îl scăpase odată pe sîrb de la moarte. Iară cînd s-au întors ei acasă, cu bănet mult de la muscali, unu-a deschis prăvălia-n Cerneți, altu' — Moara de Foc. Au trăit ei multă vreme ca frații. Pe urmă, mama domniei tale a murit de friguri. Fie-i țărîna ușoară, sărmana !... Nu multă vreme după aia — ereai 'netale mic — într-o noapte de pomină, au dat năvală tîlharii-n Moara de Foc. I-au pus morarului cuțitele-n gît și-au cerut la el aur. Morărița a țipat. A strigat după ajutor. Da' cine să te-audă prin hale pustietăți ? Cladova era departe, primprejur — nici țipenie de om. Lotrii și-au slobozit într-însa umplelele pistoalelor și l-au strîns cu ușa pe morar să le dea galbeni. Dară cineva tot auzise țipătul morăriței. Ăla era părintele 'netale. Și-a luat flinta și-a sărit într-o lotcă. După dînsul s-au luat și alții din Cerneți. Și eu am fost. Așa de tare strigam și ne slobozeam plumbii, că tîlharii l-au lăsat pe morar în plata Domnului și-au croit-o la sănătoasa, să-și scape pielea. Cînd am ajuns noi la moară, l-am găsit pe Socol zăcînd pe jos, cu capul spart și veșmintele sfîșiate. Dară n-a murit. Morărița și-a dat duhu-n brațele părintelui 'netale. Am văzut-o și eu : doi plumbi îi intraseră-ntre spete și curgea sîngele șuvoi. Fusesse muiere tinărară și frumoasă morărița. A rămas de pe urma ei o fată — domnița Liuba — la care morarul ține ca la ochii din cap... Numai lumea — cum îi lumea, ră' — vorbește că părintelui 'netale i-ar fi fost tare dragă morărița aia, din care pricină s-ar și fi gîlcevit cu Milan Socol...

Tirgul i se păruse mai vesel și mai frumos ca oricînd. Casa lor se-ncălzise dintr-o dată. Barbu Rădoi începuse să îmbătrînească. Cinaseră împreună cu Amza Piroi și cu baba Safta.

— Mîncă-l-ar mama, da' tare frumos te mai făcuși ! izbucnise bătrîna. Așa era și stăpînul nost' cînd era

tinăr... Uite, Amzo, pe cine crescurem noi, nește prăpădiți...

— Prăpădită ești tu, babo — șaguisse Piroi — nu te uiți la mine, ce mai mîndrețe de voinic ! Cînd trăc prin tîrg, iote-așa-ntorc mîndrile capul după mine, să mă vadă !

— Ptiu, spurcatule ! făcuse Safta. Tot sucite ți-s mințile, hojmălău bătrîn ce ești ! Că și caprile lui Cacărăte se sparie de tine, mondoiocule !

— Tu trebuie să te-nsori. Să-ți ridici casă nouă, îi spusese Barbu Rădoi cînd rămăseseră singuri. Că doară ai douăzeci de ani și-aș vrea să te mai ajut și eu cu cîte ceva, cît mi-o mai sta-n putere...

A doua zi, uncheșul îl luase cu el la pescuit, pe Topolniță. Așa cum făcea și altădată, Amza Piroi pusese cu o zi mai înainte oloage cu momeală prin rădini.

— Moș Amza, tata-mi tot zice să mă-nsor. A pus el ochii pe careva de prin Cerneți ?

— O fi pus, conașule. Că doară-i neguțător bun. Știe el să cate bine vaca de ghinți...

— Dar matale n-ai nici-o bănuială ?

— Nu, păcatile mele. Că eu dacă-s bătrîn, abia-mi tîrîi turul nădragilor de colo până colo. Darămite să-mi mai arză mie de alte helea...

Oloagele erau pline cu pește. Ca un copil s-a bucurat Făniță. Uncheșul îi spunea :

— Apăi, momeală ca baba me', mai rar să faci altu' ! Întîi o fierbe păsat, pe urmă o lasă de se-ntărește și-o frige pe sobă, o unge cu nește unsoare de-i lasă peștelui gura apă...

O vulpe tăiasse matca și scurta calea către viile dinspre răsărit. Dădură amîndoi gură, rîzînd de spaima roșcatei care dispăruse într-un hățiș de mărăcini din capătul unui ogaș.

— Afurisita, vrea să calce pe oase de turc. Intră-n Vizuina Turcului.

— Unde ?

— În vizuina Turcului. Ce, conașule, nu știi unde-i asta ?

— Nu.

— Și nici de pățania turcilor cu slugerul Tudor ?

— Nu, moșule, căl nu mi-ai spus...

— Apăi, stăi să vezi cum fu... Acuma mulți ani în urmă, la casa aia mare din capătul ogașului, sta slugerul Tudor din Vladimirii Gorjului, ăl de-a sculat țara-n capul boierilor și-al turcilor. Făcuse el casa asta — se povestește — de putea să te-omoare fără să miște nici mîna, dacă-i erai dușman. Te poțtea-n cerdacul casii, iară de-acolo-ntr-o hodaie-ntunecoasă. Și care călca în hodaia asta era mort, că pe jos nu era podea, ci era gol. La vreo cinci stînjeni în pămînt erau înfipte țapi de fier ascuțite, îndreptate cu virfu-n sus. Cine intra, cădea-n ele. Pe urmă Tudor punea slugile de cărau hoiturile în ogașul ăla-n care intră vulpea.

— Matale-l știi pe Tudor, moșule ?

— Apăi, ce și ce, conașule... Că era om sanchiu. Să nu-l fi zgîndărit, că șerpe de dudău se făcea. Și n-avea frică de boierii cei mari, de-aia țineam noi la el... Odată, veniseră turcii din împărăția de la Adacălé, să-l prindă și să-l omoare, că fusese-n armata muscălească și mare prăpădenie făcuse printre păgini, că se mirase toată oștirea muscalilor. Chiar împăratul lor i-a dat carte de vitejie... Și cum spuneam, au dat năvală vreo zece turci, să-l omoare, în casa asta. Au împresurat ei casa și i-au strigat slugerului să se dea prins. Era noapte. Tudor a ieșit în cerdac și le-a zis să vină la el, să-l ia. Atîta au așteptat păgini. S-au repezit buluc pe scări, să-l lege. El a intrat în hodaia asta și s-a dat după ușe. Turcii — după el ! Și-au căzut toți în groapa cu țapi. Numai unu-a scăpat, că nimerise printre țapi. A ieșit noaptea din vizuină și, mai mult mort decît viu, s-a dus și i-a spus pașei din Adacălé tărășenia cu soții săi. I-a pierit pofta pașei și de-atunci n-a mai călcat picior de turc pe-aici, de frica țapilor. Iară vizuinii ăleia, de la pățania lor, i-a rămas numele de Vizuina Turcului...

În amiaza zilei următoare, Amza Piroi umpluse traista cu grăunțe. Plecase la Moara de Foc. Făniță îl însoțise pînă la mal.

— Să nu uiți, moșule !

— N-ai grijă, conașule !

— Și să nu zăbovești !

— Numai să nu fie năloagă !

Cînd Făniță intrase în ogradă, Barbu Rădoi îl aștepta :

— Ce tot șușoteai cu boșorogul ?

Își ferise privirea :

— Nimic, tată... Așa, de-ale noastre...

L-a răscolit cu căutătura bănuitoare negustorul :

— Boșorogul are cîteodată urechile lungi și limba ascuțită...

— Nu vorbi cu păcat, tată. Am pus la cale să... să mergem mîine după pește, pe Topolniță-n sus. Că el știe cum să pună momeala...

— Mda... Numai el știe, afurisitul ! bombăni Barbu Rădoi, intrînd în casă. Bagă de samă că-i cam pui de lele !

Uncheșul se întoarce către amiază. Rădoi trebuie să luia prin ogradă.

— Fuseși la moară, Amzo ?

— Fusei, boierule.

— Fu năloagă ?

— Năloagă...

— Și ce mai vești-povești pe la casele domnești, pe la curțile împărătești ale lui Socol ?

— Ia, mai nemica... Mă dusei, pusăi în coș și mă-ntrebă Milan Socol : „Mai veniși la moară, Amzo ?“ „Mai venii, jupîne“ zic. „Ce mai e pe la voi ?“ „Bine“. „Atuncea-i bine dacă-i bine“, zice Milan Socol.

— Și-altceva ?

— Atîta, boierule, că era lume multă, iară eu nu m-am băgat în vorbă ca măraru-n ciorbă. Vorba multă-i sărăcia omului...

— Nu mai trîncăniși tu cu nima ?

— Cu nima, boierule, afară de nu mi-o fi dat vreunul ziua bună și i-oi fi răspuns. Dară era numai lume strină...

Barbu Rădoi îl privi cu îndoială. Dar uncheșul păru că nu ia în seamă îndoiala negustorului. Își luă traista și-o duse acasă. Toată ziua bătrînul meșteri la căruță, dar Făniță nu cuteză să se apropie de dînsul.

— Eu mă reped pînă la Moise Bacalu, să-i cer niscai săpun, că nu mai avem, zise Barbu Rădoi spre seară. Tu, Făniță, ia-l pe boșorog și închideți prăvălia. Spuneți-i Saftii să facă de cină pînă vin eu...

— Bine, tată.

Făniță îl urmări cu coada ochiului pînă dispăru la un cot al uliței. Atunci se-ntoarse către bătrîn. Ochii-i ardeau și gura-i tremura :

— Te-ntilniși cu ea, moșule ?

— Mă-ntilnii, conașule. Ea mă văzu de cînd coborîi din lotcă și-mi făcu sămn s-o iau prin dosul morii, să nu ne vadă morarul...

— Și ?

— Și făcui eu ce făcui și-ajunsăi acolo. „A venit Făniță ?“ mă-ntrebă ea. „Venit, domniță“, zic. Și-i spun eu toată tărășenia, să te-aștepte-n noaptea de Sîntămărie...

— Și ea ce zise ?

— Că da. Numai s-aștepți pe malu' nost' până-ți face ea sămn cu luminața, să nu dai cumva nas cu alți români care vin de la moară. Și să adoarmă Socol. Pe urmă mi-a dat inelul ăsta să ți-l dau, să n-o uiți. Și-i licăreau ochii de bucurie mare. M-a pupat pe obraz și nu mai știa ce să-mi zică... Și era frumoasă, conașule, frumoasă ca o zînă. Cînd am plecat, am găsit un ulcior cu răchiu. Mi-l pusese-n barcă pe ascuns, să n-o vadă morarul...

— Moșule, ia trei zloți și de la mîne, să-i bei sănătos la crîșma lu' Cocîrje, iară poimîne noapte să lași lumtrea pe apă, lingă pluțile din zăvoiul lui Beștelei, știu matala unde. Că poimîne-i Sîntămărie...

Bătrînul rise. Dădu din cap. Apoi, luîndu-și seama :

— Ei, hai să-nchidem prăvălia, conașule, că se-ntoarce stăpînul și ne găsește stînd la taclale. Ne mai zice vre-una...

...În zăvoi era răcoare. Țărîna era însă caldă. Pluteau împrejur miresme de sunătoare și sulfînă. Pufuri de cicori rățăceau prin întuneric. Făniță găsi lotca uncheșului. Trăgînd lopețile către sine, rămase nemișcat, cu privirile pironite pe celălalt mal. Era noapte tîrzie și liliecii săge-tau văzduhul cu țipete ascuțite. Printre mlădițele de sălcii mișunau țințarii.

Inima îi înecă suflarea cu bățai puternice : către Moara de Foc zărise o lumină pîlpîind. Cu mîini tremurătoare prinse lopețile și ieși în larg. Vislea cu putere. Simțea apa sub el zvîrcolindu-se, clipocind în vârtejuri. Aburi cenușii se ridicau din valuri.

Ocoli un ostrov. Tăie coama apei, către moară. Aco-perind cerul, brațe noduroase de pluți se arătară către miazăzi. În nări simți mirosul amar al mugurilor. Fiorul unei adieri de vînt învăluisese lotca. Păși pe mal și ascultă înfrigorat. Desluși un zgomot. Cineva își croia drum prin răchitișuri. Pașii mocneau prin frunzișul uscat. De-odată tufele se dădură în lături și două șoapte înfiorară zăvoiul :

— Făniță !

— Liuba !

Flăcăul întinse brațele. Se încheștă de dînsul. O săl-tă și o duse în lotcă. Îi sărută pătimaș gura, ochii și mîinile prinse de gîtul lui.

— Credeam tu uitat, murmură ea.

— Tu nu poți fi uitată...

Ochii umezi, cu priviri tulburi, se căutau prin întu-neric.

— Mi-a fost dor de tine, Liuba...

— Eu fost dor...

Erau departe de țarm. În Cerneți și Cladova cîntau cocoșii.

— E miezul nopții...

— Miez nopții...

Își culcase capul în poala ei și o privea cu nesaț. Ea îi respira pletele și-l strîngea la sînul ei. Aplecîndu-se să-l sărute, îi șopti :

— Tu găsit românca...

— Niciodată, Liuba! Tu ești cea mai frumoasă! Tata și Milan Socol nu prea vor să ne luăm... S-au cerțat... Dar ce ne pasă nouă de dinșii? S-or domoli ei pînă la urmă, că n-au încotro. Vin într-o noapte și te fur. Fugim la Craiova, unde am prieteni...

Zise hotărîtă :

— Fugim !

Apoi chipul i se întunecă :

— Tata singur lasam. Bătrîni amîndoi...

— Or să se-mpace, Liuba. Lumea i-a învrăjbit...

— Împace...

— Mai ții minte cum ne jucam cînd eram copii și ei nu erau în ceartă ?

— Da...

— Apoi am plecat la școli... Tu la Niș, eu la Craiova...

— Moș Amza om bun...

Un tunet se rostogoli în depărtări și un fulger despica bolta. Făniță se ridică și prinse lopețile :

— Vine furtuna...

— Furtuna, murmură ea speriată.

Pale de vînt izbiră solzii Dunării, înfiorîndu-i. Nori negri năvăliseră pe cîmpia cerului, întunecînd forfota stelelor.

— Mergem la moară, îl rugă ea.

— Mergem ! hotărî el și începu să vislească.

— Tata trezit. Nu găsit Liuba...

— Nu-ți fie teamă, Liuba. Merg să te cer la Milan Socol. El e mai înțelegător ca tata...

Năluca furtunii alunecă pe deasupra Dunării, întăritîndu-i valurile ce se zvîrcoliră furioase. Iviți dintre bolovănișurile norilor, șerpi iuți mușcară din ceafa pămîntului.

Vîntul se întețise dintr-o dată. Apa fierbăa ca-ntr-un cazan. Clocotea, săltînd și coborînd luntrea. Trăznete zguduiră temeliile pămîntului, huind prelung, sfișind

mantia nopții. Prin sita spartă a cerului prinseră a curge suvoaie.

Liuba se ghemuise înfricoșată lângă dinsul. Plîngea. Încordat ca un arc, Făniță trăgea cu putere lopețile. Valuri uriașe se spărgeau în apropiere, matca era un iad. La lumina unui fulger zări deodată altă lotcă apropiindu-se. Scrută întunericul. Liuba îl cuprinse dez-nădăjduită cu brațele.

Cînd trăsnetele aprinseră din nou bolta, Făniță desluși în luntrea cealaltă chipul lui Barbu Rădoi.

— Nelegiuitorilor ! strigă negustorul. Păcătuiți frate cu soră !

Ploaia stinse fulgerele. Deodată, un val se abătu asupra negustorului, acoperindu-l.

— Tată ! strigă Făniță.

Un vârtej neașteptat roti luntrea și-o întoarse cu gura în jos. Spume vineții săltară peste talazuri țipătul Liubei. Vadul hui prelung...

A doua zi, cînd vremea se mai domolise și soarele străluci din nou peste pămînt, pescarii din Ostrov găsiră pe țărm trei leșuri aruncate de urgia nopții. Două dintre ele erau atît de încleștate, încît oamenii le frînseră oasele mîinilor, să-i despartă. Ochii celui de-al treilea se holbaseră crunt, ca după o cumplită pedeapsă.

Într-un asfințit de soare al lui Răpciune, pe drumul ce venea dinspre Cerneți, s-au arătat patru călări. Nu s-au abătut pe la hanul lui Pintilie Iorga din răscrucea Ciovîrnășanilor — cum s-ar fi convenit să facă orice drumeț creștin obosit de cale —, nici n-au descălecat să-și plece frunțile în țărină, cînd au trecut pe lângă Troița Maicii Domnului din marginea satului. S-au oprit lângă apa Coșuștii, iscodind împrejurimile. Unul dintr-înșii s-a înălțat în scări, măturînd dealul cu privirile. Apoi și-a întins brațul drept către apus. A slobozit poruncă. Smucind friiele cailor, soții s-au urnit îndată într-acolo.

Acela a mai zăbovit o vreme, luînd seama dealurilor. A cătat lung către han. Prin pluțile luncii găraiau ciourile. Dinspre finării venea cîntec de pitpalac și țîrîit de cosași. Străluceau în depărtare coperișurile de tablă ale unei curți boierești. Călărețul a pornit cu grăbire pe urmele celorlalți. I-a ajuns pe un dîmb înverzît sub care colcăiau mîrcuie de apă. Le-a făcut semn tainic. S-au oprit...

În fața lor șerpuia riul printre ticărișuri de arini și sălcii. Soarele roșu, cît o baniță, rumenise dealurile Gîrdoii, în piepturile cărora stihiile săpaseră brazde adînci. Jos, la poale, dintre grădini cu pruni și halîngi încărcate de rod, se iveau bordeiele, risipite de-a lungul apeii.

Satul părea pustiu. Da la izlaz se-ntorceau vitele. În urma lor, își tîrau umbrele copii desculți, cu creștetele goale, purtînd cămăși lungi, de cînepă. Pătrunse de arșița zilei, vitele se-oprîră în apa rîului. Își înfun-

dară boturile în crovurile de sub punte și zăboviră, dînd de umbră și răcoare, în vreme ce stăpînii lor se zbenguiau, improșcîndu-se cu apă.

Un țipăt neașteptat sparse liniștea văii. Harăngul bisericii prinse a bate într-o dungă. A primejdie.

— Turcii ! Vin turcii ! Fugiți !...

Satul se trezi din moleșeala ce-l cuprinsese. Muierile începură a boci, strigîndu-și cu disperare pruncii duși la joacă prin ogrăzile vecinilor. Oamenii alergau fără rost pe uliți. Se ciocneau în învălmășeală, aruncînd sudalme. Smulgeau în trecere toporul din tocător, ori spanga de la grindă. Unii scosese răboii din șopron și înjugîndu-i, aruncară în car ce li se părea mai de preț, apucînd-o spre codri. Cei rămași se mai vînzoliră o vreme pe lîngă bordeie, apoi se-ngrămădiră în hodăi, întinînd ușile cu drugul.

S-au ivit pîlcuri de călăreți sub sălciile din luncă. Se mișcau amenințător, cu multă luare-aminte, sfredelînd satul cu priviri bănuitoare. Copitele cailor împrôșcară apa. Stropi răzleți plesniră oblîncurile șeilor.

— Ieșiți, mă, că-s pandurii !

Capete neîncrezătoare se iviră în gîrliciurile bordeielor. Apoi, ușile se deschiseră larg și gospodarii ieșiră în bătătură.

Erau pandurii, oștenii zaverei Vladimirescului, cel care fusese tăiat cu șapte ani în urmă, la munteni.

Vadul Coșuștii forfotea de cetași. Soseau călări pe drumeagul zăvoiului. Sătenii îi priveau cu mîndrie, întîmpinîndu-i la porți și în uliți. Erau fiii ori frații lor, care aruncaseră sapa și luaseră sabia, să se bată cu turcul. Se zvoni că prin sat va trece însuși comandirul Gheorghe Magheru, căpetenia cetelor pandurești.

Nori de praf se ridicau în urma celor sosiți. Rînduri strînse, tăcute și semețe intrau în sat. Vălureau pe dealuri umbrele asfințitului.

Comandirul, însoțit de căpitanul sîrb Dragan Katanovici, purta o mantie neagră, brodată pe margini cu fire de matase aurită, de sub care se ivea o uniformă albastră, cu nasturi strălucitori. Brîul i-l încingea o

centură de piele, dezvelind minerele pistoalelor cu cremene. La șoldul drept atârna teaca unei săbii. Tăciunii pletelor se revărsau peste gulerul înalt al tunicii. O sineată cu patul de os era prinsă de șaua calului care călca liniștit, lăsat în buiestru. Un murmur de uimire fremătă gloatele din uliți. Oamenii se plecau în fața sa, luându-și căciulile. Muierile și copiii alergau să-l vadă. Comandirul părea însă neliniștit. Iscodea mereu crestele dealurilor de miazănoapte. Într-o vreme s-a întors către pandurul din stînga sa :

— Cum ziceai că-i spune satului, Ceșule ?

— Șișești, măria ta. Așa i-au zis ai din bătrîni...

Și adăugă :

— Locuitorii cunosc meșteșugul olăritului și-al albinăritului. Se duc cu carele cu oale și miere de le vînd în bilciul Broștenilor, ori prin părțile cîmpului, către Blahniță. Le dau pe grîu ori pe porumb, că roada-i săracă rău prin locurile astea...

Omul oftă.

— De unde știi, Ceșule ? îl întrebă comandirul.

— Păi... eu îs de-aci, din sat, măria ta...

— Din satul ăsta ? Și unde stai, Ceșule ?

Celălalt șovăi cu răspunsul. Privi încurcat împrejur, își inghiți un nod care-i tăia răsufierea și grăi abătut :

— Apăi, eu nu mai am nici casă, nici părinți, măria ta. I-am găsit într-o zi tăiați de lefegii păgîni din Ada-Kaleh... Au năvălit în sat după pradă. Taica n-a vrut să le dea vaca și-a sărit cu furca la ei cînd i-au luat-o. L-au tăiat cu iataganele... Pe muma și alți frați i-au dus în grădină și-acolo i-au omorît. Pe urmă au dat foc casii... Mi-a mai rămas pe lume num-un frate mai mic, cu care eram în ziua aceia după lemne în pădure. Nu l-am văzut de multă vreme, că eu dac-am plecat cătană, l-am lăsat în sama unui cumnat al tatii și nu știu de-o mai fi, ori nu, pe lume...

Își clătină pletele comandirul. Nu spuse nici un cuvînt. Tăcu și pandurul. Katanovici smuci friul armăsarului care răzbătuse printre șirurile slujitorilor care deschideau drumul. Armăsarul necheza, săltîndu-se pe picioarele din spate.

— Tare năvăleş ți-i murgul, căpitane ! grăi comandirul.

Surise sîrbul.

— Cal bun purtat la el inima de la stăpîn...

— Adevărat, zîmbi comandirul. Noi, românii, zicem altfel : Cum îi turcu-i și pistolul...

Dragan Katanovici rîse, dezvelindu-și dinții de aur. Treceau pe lîngă un morman de chirpici ce încă slobozeau fuioare de fum. Magheru se încruntă, întorcîndu-se către slujitorul său :

— Tot turcii au ars ieri și bordeiul ăsta ?

— Da, măria ta. De-aia-s oamenii așa-nfricoșați. Aici stătea unu' pe nume Gheorghe de la Mogoșoaia. N-au vrut să deschidă ușa cînd au venit turcii. I-au pus foc. Cînd a ieșit afară bietul om, din pricina fumului, cu muierea și copiii, au năprătit pe ei de i-au omorît. Au jefuit de prin sat ce-au mai găsit și-au trecut dealul...

— Au trecut dealul, repetă îngîndurat comandirul.

— Ce eram ? îl ispiti sîrbul.

Nu-i răspunse îndată. Privi mînerul săbiei, așteptînd parcă de acolo un răspuns. Își aținti ochii asupra bisericii de care se apropiau și zise :

— Mi se pare ciudat că iscoadele noastre nu s-au întors încă, deși le-am dat poruncă să mi se înfățișeze înaintea de asfințitul soarelui...

— Poate nu trimis om bun...

Îl fulgeră comandirul cu privirea. Katanovici se foi neliniștit în scări. Năvășul armăsar se încordă, gata să țîșnească, dar căpitanul îl struni la timp. Magheru zîmbi. Apoi, luîndu-și seama, cîntă cu luare-aminte spre curtea boierească de care se apropiau și unde hotărîseră a face popas.

Tropotele cailor se domoliseră. Se auzeau strigătele șefilor de cete chemîndu-și oamenii. Pandurii au pus dinaintea cailor fin cosit din luncă. I-au adăpat și i-au țesălat. Apoi și-au scos din trăiști merindea și s-au întins sub nucii din ogradă, să se ospăteze. Cîneva începu să cînte. I se alătură altul. Apoi alții...

*Murgule! cu părul sur,
m-a făcut muica pandur,
Între Cernă și Olteț
să fiu mîndru călăreț,
cu pistol de Veneție
și cal bun de călărie...*

Magheru cina. Asculta îngîndurat cîntecul cetașilor. I se aburiseră ochii. Poate din pricina mămăligii fierbinți de pe masă. Poate din altă pricină...

— Frumos chintă, rupse tăcerea Katanovici.

Oftă comandirul. Trase către sine ulciorul cu apă :

— A avut cine să-i învețe, căpitane !

Se auzi o bătaie în ușă. În prag se ivi Ceușu.

— Măria ta, iscoadele noastre nu s-au mai întors...

— Bănuiam, zise abătut comandirul. Ceva nu-i la locul lui. Ceușule, parcă ziceai că ești de prin părțile astea.

— Sînt.

— Și cunoști bine împrejurimile...

— Ca pe tatăl nostru, măria ta.

— Ia cîțiva oameni și iscodește drumul care trece peste deal. Ia aminte însă și nu te depărta prea mult.

Ceușu se înclină și ieși grăbit. Comandirul se îndreptă către Katanovici :

— Căpitane, cred că în noaptea asta nu vom putea pleca mai departe...

Sîrbul se opri din mestecat. Îl măsură cu privirea, să vadă nu cumva celălalt glumește. Înțelegîndu-i însă hotărîrea, izbucni :

— Eu nu primește ! Tu calcam porunca de la general rus Geissmar.

— Nu încalc nici o poruncă ! Înțelege numai că e curată nebulie să-ți duci noaptea trupele printr-o pădure necunoscută, în care — pe deasupra — au mai dispărut și iscoadele noastre. Și-apoi, oamenii-s oboșiți...

— Oamenii odihneam trei ceasuri și plecam, comandir !

— Nu numai de hodina oamenilor e vorba, căpitane. Dacă pornim așa, orbește, prin pădure, vom fi în primejdie. Îmi cunosc bine oamenii. Nu sînt dintre aceia care dau înapoi, dar ca să-i vîri cu mîna ta în gura lupului, ar fi o greșeală de neiertat...

— Noi așteptam aici — turc cîștigam timp! Trupe dușman pot atacam Craiova și general rus... Noi trebuie atacam la el. Trebuie folosim noaptea asta. La noi nu timp de popas...

— Dar acum nu-i vorba de timp! Plecînd în noaptea asta de aici, punem în joc soarta luptei ce-o vom da...

— Unde dam lupta?

— Acolo unde ne-o va cere împrejurarea! Tocmai de aceea să alegem *noi* locul și timpul potrivit, iară nu dușmanul...

— Nu înțelegeam comandir! La tine nu sosit iscoade, noapte este, frica este. La mine porunca de la general rus Geissmar! Cu general nu glumeam...

Magheru îl fulgeră cu privirea. Tăcu. Se-ntoarse apoi și-și aruncă privirile prin geamul deschis, în ogradă, unde armurierii aprinseseră focul. Cu două zile în urmă se despărțiseră de generalul Geissmar, care comanda o divizie de ruși la Craiova. Acesta aflase de la doi prinși osmanlii că turcii se pregătesc să treacă Jiul pe la Țințăreni, ca să învăluie trupele rusești. Erau cam la trei-patru mii de turci și fiindcă Magheru n-avea decît trei sute de panduri, Geissmar îi trimisese într-ajutor pe căpitanul sîrb Dragan Katanovici cu cinci sute de voluntiri și cîteva tunuri ușoare de cîmp, să-i întîmpine pe păgîni și să le răstoarne planul.

— Bine, căpitane, grăi într-un tîrziu comandirul. Pe răspunderea domniei tale! Dar să lăsăm cîteva ceasuri de hodină oamenilor și cailor...

Apoi Magheru și Katanovici, însoțiți de capii ceterelor, ieșiră să rînduiască așezarea oștirii. Puseră străji la intrarea și la ieșirea din sat. Trimiseră panduri la poalele dealurilor și peste apa Coșuștii. Tunurile fură așezate pe o colină din apropiere, să poată fi mînuite în orice vreme. La un ceas după miezul nopții oastea trebuia să se pună în mișcare...

Reîntorși în odaia lor, cele două căpetenii se întinseră pe paturi, lăsându-se pradă gândurilor. Noaptea căzuse liniștită și senină peste vale.

Tropotul unui cal s-a zvonit sub fereastră. Comandirul și-a pus tunica pe umeri și-a ieșit. Afară aștepta Ceușu cu frîul în mînă.

— Măria ta, n-am găsit nici urmă de iscoadă. Parc-au intrat în pămînt.

Nu-i răspunse, ca și cînd nu i-ar fi auzit vorbele. Își clăti ochii-n apele limpezi ale cerului. Așezîndu-se pe un butuc și prinzîndu-și capul în palme, rămase nemișcat.

Într-un tîrziu, se smulse din mrejele gândurilor ce-l cuprinseseră. Își ridică fruntea. Îl zări în preajmă-i pe slujitor.

— Du-te, omule și te hodină! Plecăm la un ceas după miezul nopții.

Pandurul șovăi.

— Ce-i cu tine, Ceușule? Parcă nu ești în joile tale.

— Aș vrea...

— Hai, zi-i ce ai pe suflet! Grăiește!

Omul își luă inima-n dinți:

— Măria ta, dacă nu ți-i cu supărare, fiindcă toate au fost rostuite, lasă-mă să-mi caut și eu fratele. Poate c-o mai fi pe-aici, prin sat... Poate n-o mai fi... Să-n-treb oamenii...

Comandirul rămase o clipă nemișcat. Părea că-l frămîntă ceva. Dar deodată își înalță fruntea și zise:

— Du-te, Ceușule! Să fii însă aici la miezul nopții.

— Am înțeles, măria ta!

Se înclină. Dintr-un salt fu în șaua calului care ieși în galop din curtea boierească.

Prin ogrăzi licăreau ochiurile bordeielor. Se ridica alene fumul de pe gunoaiile aprinse la răscruci. Din mircuiiele zăvoiuului răzbătea cîntecul gorgogelelor. Ardea luna pe bolta spuzită de stele.

Codin Ceușu trecea călare pe ulițele pustii. Legă-nîndu-se în șa, trăgea cu urechea la șaptele ce veneau

din bordeie. Oamenii mai zăboveau pe afară. Vitale culcate în bătătură suflau greu. Dintr-o ogradă se năpusti către ulucile gardului un dulău întăritat.

— Hodirr, afurisitul! se auzi glasul gospodarului care ieşise în ogradă.

— Noroc bun, neică Gheorghe! îi strigă Ceuşu.

— Mulţămesc 'netale, om bun! îi răspunse nedumerit ţăranul.

Codin deschise gura să-i mai spună ceva, dar vorbele i se opriră în gât. Îşi clătină cu amărăciune capul. Oftă. După o vreme privi în urmă. Rezemat de ulucile gardului, Gheorghe îşi lungise gîtul după el.

— Dracul m-o mai cunoaşte! izbucni cetaşul, scui-pînd inciudat.

Înfipse călcîile în burta animalului, care porni la trap mărunt. Sufletul îi era răvăşit. Cîinii-l petreceau ca pe lup, cu urlate şi lătrături, oamenii-l măsurau cu priviri reci, ca pe-un străin ce era. Dar el îi cunoştea. Îi ţinea bine minte pe fiecare şi-ar fi vrut să le strige: „Sînt eu, fraţilor, Codin a lu' Nicolae Ceuşu. M-am întors din pribegie!”

Se apropie de ograda părintească. Inima-i bătea să spargă coşul pieptului. Uliţa, gardul aplecat într-o rînă, porţiţa veche...

Descălecă. Intră în ogradă cu calul de friu. Îl legă de un prun. Mergea prin obor strîngînd mînerul săbiei, care-i lovea şoldul. Peste tot năvăliseră oştile bojiilor şi brustulanilor. Se trezi lîngă ruinele casei... Aici, totul era aşa cum îl lăsase la plecare. Crezuse că pribegia îl va face să uite. Bucăţile de bîrne arse îi răscoliră însă din nou amintirile. Scrişni şi-şi încleştă pumnii pe mînerile reci ale armelor, să nu-i dea la crimile.

Cu paşi şovăitori se îndreptă către grădină. Intră într-o porumbişte uscată. Trecu pe sub meri şi vişini, oprindu-se lîngă nişte moviţe de pămînt. Îşi scoase căciula, făcîndu-şi semnul crucii. Acolo erau îngropaţi părinţii şi fraţii săi...

O mîină harnică smulsese buruienile şi răsădise flori pe morminte. Într-un ciob de strachină erau cîţiva

cărbuni stinși. Mirosea a tămîie. Mucuri de luminări arse zăceau împrejurul movilelor de pămînt.

Căzu în genunchi. Pletele-i aspre, bătute de ploaie și vinturile pribegiei se revărsară bogat, acoperindu-i fața. Lacrimi îi șiroiră pe obraji.

Într-un târziu tresări. Auzise pași în spate. Își întoarse capul. Prin negurile ce izvorau împrejurul-i, zări o fată. Purta ciupag cu opreg și fistic. Părul și-l împlete-tise într-o coadă lungă care-i spînzura peste sinii tari. Era desculță.

Roșie de sfială, ea îngăimă cu ochii în pămînt :

— M-a trimis taica să te chem la noi, neicuță Codine...

— Da' a cui ești tu ? întrebă el, încă nedumerit.

— Eu îs Maria, fata lu' Ilie-al lu' Nițu, vecinul 'netale... Nu-ți mai aduci aminte de mine ?

— Aha ! făcu voinicul. Mi-aduc aminte... Tu ești aia care chirăiai cînd eu cu frati-miu Dumitru ne făceam că-ți furăm nucile costaive ?

— Eu sînt...

Și pe neașteptate se-ntoarse și o zbughi înapoi, printre ruinele casei. Se mistui în întuneric.

— Hei ! Stăi să vin și eu ! strigă în urmă-i cetașul și, îndesîndu-și căciula pe cap, porni hotărît către ograda vecinului.

Îi ieșiră înainte Ilie cu muierea lui, Ana. Gospodarul îl prinse în brațele-i vînjoase și-l sărută pe obraji. Glasul lui sugrumat de lacrimi îl duru pe pandur :

— Bine veniși în casa me', Codine, taică !

— Bine vă găsii sănătoși, neică Lie !

— Nu credeam să te mai întorci, dup-atîta vreme. C-atîția pleacă și duși rămîn...

Muierea începuse a plînge, dar omul o repezi :

— Ia mai ho, fă, muiere ! Ajunge-ți, că numai de plîns și de nacaroabe sînteți bune !

Și întorcîndu-se către pandur :

— Așa-s muierele, taică. Belea pe capul omului...

Ana deschise porțița de la tindă.

— Hai în casă, taică ! îl îndemnă vecinul. În sărăcia me' s-o mai găsi ea o ulcică cu niscai zamîrcă de

rachiu, pin-o da muierea un braț de fîn la cal și-o ciozmăți vreun pui de găină, să-l pună la raină...

— Neică Lie, mulțămesc 'netale de poftire, da' nu-i vreme, zău... Aș vrea să știu și eu dacă frati-miu Ion mai trăiește, ori s-a prăpădit și el...

— Trăiește, taică! S-a mutat la locu' vost' al de su' ripă și și-a rădicat acolo casa, că-i mai la fereală de turci, arză-i para focului și apese-i tămîia de păgîni fără de inimă! Și s-a-nsurat cu fata a mai mică a lu' Mitru Ciorbagiu, morariu' nost'... Au și-un copil. Îl văzui și azi-dimineată, că venise Ion pe-aci, pe la grădină, cu el și cu muierea. Zice Ion că ăl mic seamănă cu 'netale — așa sanchiu — și cîn' s-o face mare o s-ajungă și el pandur, ca 'netale...

Fata voinicului se luminează de bucurie mare. Prinse mîna vecinului și i-o strînse recunoscător:

— Mulțămesc, neică Lie, pentru vestea bună ce mi-ai dat-o. Pentru asta și apăi, dacă nici dumitale nu ți-o fi cu supărare, nu m-oi da-n lături de la o ulcică de rachiu din prunii 'netale din Udupu. Oi merge pe urmă să-l văd și pe frati-miu Ion la casa lui...

Și cetașul, plecînd-și fruntea sub pragul ușii scunde, intră în casă. Pe vatră, împrejurul focului, două fete jumuleau de zor o găină. Ceușu o recunoscuse pe Maria. Se opri în dreptul ei. Fata își plecă fruntea, rușinată.

— Țăstea-s fetele mele, taică: Măria și Floarea, zise Ilie. Am mai avut și doi copii, da' s-au prăpădit de mici...

Maria își ridică în treacăt privirea spre pandur. Ochii li se întîlniră. Ardeau luminile lor. Poate din pricina flăcărilor de pe vatră.

Intrară în încăperea de alături, unde fusese aprins un opaiț. Ceușu cunoștea bine odăița aceasta. Venea deseori aici, trimis de răposatul Nicolae Ceușu la vecinul Ilie după mahoarcă, ori mînat de răposata Dochia, după uina Ana, să le-ajute Ceușilor cînd făceau vreun praznic ori vreo pomană.

Se așezară pe paturile tari, acoperite cu rogojini. Ceușu își descinse armele și-și dezbracă mantia. Maria aduse un ulcior cu rachiu și niște ulcelușe de pămînt.

Puse apoi în mijlocul odăii o masă de lemn pe care aşternu un ştergar curat.

Ilie turnă rachiu în ulcele.

— Noroc, taică, sănătate şi să-ţi ajute Dumnezeu, că mare-i mila lui şi apără toate gîngăniile de pe pămînt !

— Noroc şi numai bucurii să vă dea ăl de sus, neică Lie !

Sorbi licoarea din ulcică şi simţi curgîndu-i prin vine şuvoi de foc. Era bun rachiul vecinului Ilie, mai ales că după o vreme veni Maria cu cina : mămăligă fierbinte şi pui fript în raină.

Ilie îi povesti apoi cîte se mai petrecuseră prin sat după zavera de la douăş' unu. Îi vorbi despre năcazurile lor, despre roada cîmpului, despre turci şi stăpînire.

Într-o vreme, pandurul se ridică şi mulţumi vecinilor pentru masă şi găzduire. Îşi îmbracă mantia, îşi încinse armele şi ieşi. Ilie cu Ana îl petrecură pînă în uliţă.

— Cîn' o să vii de la bătaie, taică, să tragi tot la noi. Te-om aştepta şi te-om omeni cu dragă inimă, că tare bine-am mai trăit cu cuscru' Nicolaie şi cu Dochia lui, fie-le ţărîna uşoară ! Iar de-o da ăl de sus — şi vecinul clipi cu înţeles — om udi tot împreună...

Simţise Ilie din privirile celor doi tineri că se petrecuse ceva în sufletele lor şi nu voia să le stea în cale. El se întoarse deodată către Ana :

— Da' un' e-s fetele, fă ?

— Nu ştiu, omule...

— Huidu, dracu ! pufni nemulţumit omul.

— Îm' par' mie că s-au dus la uina Safta, după neşte aţă...

— Ce tot hondrăni tu, acolo, muiere ? Tomna' acu-şi găsiră să se ducă după aţă ? Flăcăul pleacă la oaste şi ele umblă de-a brambura !...

— Lasă, neică Lie, nu-i nimic ! făcu pandurul.

— 'uz acuma na! Cum să nu fie, bre? Bem și mîncăm împreună și pe urmă, tandălă pe mandălă, fiecare cum îl taie capul! Așa-s muierile, taică, hobo-rocite rău! Draci beliți, nu alta!

— Apăi, eu mă duc, neică Lie și uină Ană...

— Noroc să-ți dea al sfînt, mumă! și Ana îl sărută pe frunte, cu ochii încercănați de lacrimi.

— Mergi sănătos și să te-ntorci cu bine, taică! Și bate-l bine pe turc unde-l prinzi, mînca-l-ar para focu-lui de păgîn! Că nu-i mai ajunge țara lui și ne taie și ne arde cum vrea el, că ne vede mișei și neputincioși!

— Lasă-l pe spesele voinicilor noștri, neică Lie! Știe el cine-s pandurii! strigă Ceșu care, încălecînd, por-nise în galop pe uliță.

— Doamne, ce nu mă mai fac eu tînăr o dată! mur-mură Ilie și-i tremurără mustățile încărunțite. Ho și tu, fă, muier, că doar nu murî, se răsti el la Ana, care plîngea.

Din întunerice se apropiară două mogildețe.

— Voi pe unde-mi umblați noaptea, mitocositelor? O să vă pun clopot de gît, să știu pe unde-mi hăimăniți!

Fetele și Ana intrară în casă. Ilie mai zăbovi o vreme pe afară, cătînd să fie toate rostuite. În liniștea nopții se auzeau privighetorile în luncă...

Lăsat în buiestru, calul călca liniștit, legănîndu-și că-lărețul. Ceșu își ridică fața spre cer. Acolo, vîntul se căznea să scuture nuci de aur din livada bolții albastre.

— E-aproape miezul nopții! șopti dinsul, zărînd luna plină alunecînd spre asfințit.

Trecu pe sub doi cireși uriași. Rîse, amintindu-și pe-semne ceva din copilărie. Copitele armăsarului țacăneau pe ulița uscată. Petice de nisip argintiu pîlpîiau în po-tecă.

Deodată, calul sforăi speriat. Aplecîndu-se pe coamă și strîngînd frîul, Ceșu duse mîna după pistol. Din huda unui gard de mărăcini se desprinsă o umbră. În raza lunii pline, fulgeră la brîul străinului fierul armelor.

— Stăi! strigă pandurul, scoțîndu-și pistolul și luîndu-l în cătare pe necunoscut.

Acesta se opri. Rămase nemișcat.

— Cine ești și care ți-i voia ? îl iscodi cetașul. Răspunde, dacă ții ca plumbii mei să nu te facă să muști țărîna !

Celălalt rîse :

— Pandurule, eu unul n-oi mușca țărîna asta, că ea mi-a dat viață și m-a crescut pe mine și pe alții care-s pribegi...

Ceușu tresări. Glasul i se păruse cunoscut.

— Și nu te mai face așa ghifor cu pistoalele tale, că tot Codin al lu' Nicolae Ceușu rămii ! Și tot o să te pun jos în luptă dreaptă, ca pe vremuri și-o să-ți trag o mamă de bătaie de-alea, știi tu, ca-n Gîrdoaia...

— Șelitrarele ! Frate Șelitrarele ! izbucni Ceușu și, îndesîndu-și pistolul la cingătoare, descălecă și se repezi să-l îmbrățișeze pe omul din poiană.

— Și cum, mă, fire-i alimănit, rîse acela, după ce se îmbrățișară și se sărutară, să tragi tu în mine ?

— Bine era. Scăpam lumea de un lotru...

Celălalt începu să cînte încet :

— *Zice lumea că sînt lotru,
c-am furat un lemn din codru...*

Îl întrerupse cetașul :

— *...și trei capete de turci,
că erau de bașbuzuci !*

Riseră. Se așezară pe o pală de fin uscat. Șelitraru scoase de la cingătoare o ploscă de lemn și, norocind, zise :

— O fi fost bun el răchiul lu' Ilie-al lu' Nițu, dară nici cu-al meu n-o să-ți fie rușine...

— Da' de un'e știi tu că vin de la casa lu' neica Lie ? îl întreabă Ceușu, ducînd plosca la gură și bînd.

— Frate Codine, a trăcut vremea și va să mai tracă, iară lumea va să uite de noi. Gînditu-te-ai v'odată prin ce coclauri ți-or rămîne oasele și cine va să ți le țămîie și ție, ca unui bun creștin ce ești ?...

— Fi-va timp și pentru asta, frate Ioane, că n-au intrat zilele-n traistă. Și-apăi ăl de sus, s-o milostivi și de hodina și de liniștea sufletului nost' sturît de năcazuri și de vreme ră. Păn-atunci mai avem de scărmanat

cite-o țiră spinarea spurcaților de turci, că tu știi ce rău mare mi-au pricinuit !

— Știu, frate, oftă Șelitraru. Mulți is ca tine, arși în suflet și voiesc să se răcorească. Că eu de ce crezi c-am luat calea codrilor, cu soții mei ? Că mai bine mă-nînc frunza codrului, decît pînea boierului și blăstămul turcului. C-așa ajunsăram, să fim strini acas' la noi... Haiducii vreme lungă, frate, nu-ș' dac-auziși... Și-acuma gînditu-m-am că mi-am făcut destul veacu'. Aș vrea să mă fac și eu om cu casă și masă, c-am durmit destul pe crengile pădurii și pe pămîntul gol...

— Adicătelea, vrei să te lași de haiducie ?

— De-aia tot stau pe su' gardurile lu' Ilie-al lu' Nițu, frate Codine...

Pandurul păli. Își înghiți un nod care-i tăia răsufarea și-l întrebă pe haiduc :

— Care dintre ele ți-i dragă, Ioane ?

— A mai mică... O cheamă Florica, da-i mai frumoasă decît toate florile pămîntului...

Se însenină fața cetașului.

— Și nunta ?

— Păi asta-i buba ! Că Ilie nu prea voiește să mi-o dea... Da' eu nu mă las și tot i-o fur într-o noapte...

— Da' fata vrea ?

— Vrea, frate, că de n-ar vrea, n-aș mai umbla teleleu prin sat, să pună potira mîna pe mine... Mi-am rădicat și casă-n Valea Cornului, să nu zică socrul că stau pe capu' lui. Și-am început și eu să le-adun pe toate, că multe se cer la casa omului...

Ceușu înțelese atunci unde dispăruseră fetele lui Ilie, cînd plecase el. Întinse brațul și cuprinzîndu-și prietenul de după grumaz, îi zise :

— Mai ai o țiră răbdare, cumnate Șelitrarule, c-o să facem două nunți, să se ducă pomina...

Haiducul îi trase un ghiont și pufni :

— Aha ! Cu lucruri necurate-n casa popii-mi umblai tu, mă ? Ptiu, drace ! Păi cum să nu te lovească năbădăile ? Doamne, ce mai nuntă o să fie !

În depărtare se auzi un corn sunînd. Cetașul sări în picioare :

— Frate Ioane, eu te las...

— Mergi cu bine, Codine, și să te-ntorci sănătos !
Tare-aș mai fi voit să fiu și eu alături de voi, la bătaie, ca pe vremea slugerului...

— Apăi, munte cu munte se-ntilnește, Ioane, dară-mite om cu om !

Se îmbrățișară. Ceușu sări în șa. Smuci friul. Valuri de ceață se lăsau pe vale.

Oastea se puse în mișcare către apus, la un ceas după miezul nopții. Se lăsase răcoare, cerul se întunecase dintr-odată de petice vinete de nori. În sat cîntau cocoșii. Săreau scînteii din pietrele lovite de copitele cailor.

Katanovici pornise primul, în fruntea volintirilor săi, fără a mai trimite iscoade.

— Comandir trebuie merge înainte. Comandir Măgheru frica purtam. Dacă mișcam fricos, turc ciștigam timp, spusese el.

La un cot al văii, oastea se abătu spre miazăzi, tăind firul apei. Vadul clocoti de tropote. În zăvoi, tufe de răchiți răsăreau ca niște pete din nisipul argintiu. Sticleau ochiuri de apă, oglindind într-însele bolta cerului învolburat. O moară lăsată într-o rînă își ridica spre înalături căciula neagră, de șindrila putrezită.

Pădurea îi primi dușmănoasă. Priviri nevăzute sfredeleau bănuitori cătanele de sub tufișurile dese de gorun ce străjuiau calea. Copaci uriași cu frunțile orbecăind prin ceață vegheau somnul codrului. Din cînd în cînd capii de cete își îndemnau cetașii, ai căror cai nu se grăbeau la drum. Cîte un animal mai năvălaș își mărturisea neliniștea printr-un nechezat întrebător. Roțile tunurilor scrișneau prin țărîna drumului. Săpată de apele ploilor, calea devenea tot mai anevoioasă.

Deasupra dealului, luna se ascunse în nori. Deodată, o gaită speriată tipă, țîșnind printre crengile gorunilor, către adîncurile pădurii. În aceeași clipă răsunară împușcături. Printre tufele încărcate de ceață și întuneric se iviră turcii.

Caii sforăriră speriați. Se ridicară în două picioare, doborîndu-și călăreții. La o comandă a lui Katanovici,

oștenii se strînseră într-un cerc, primindu-i pe osmanlii în piept. Turcii veneau însă de pretutindeni și în curînd volintirii se văzură impresurați. Abia atunci înțelese Dragan Katanovici înțeleapta împotrivire a comandirului Magheru.

Acesta se afla cu pandurii săi mai în urmă. El auzi larma luptei și înțelese că sîrbul căzuse în capcana propriei sale trufii. Cumpănind bine lucrurile, se hotărî să-și împartă oamenii în două : o parte o trimise să ocupe biserica, curtea boierească și satul Șișești, iar cu cealaltă hotărî să dea el însuși năvală asupra turcilor, încercînd să-l despresure pe Katanovici. Porunci tunarilor să așeze tunurile de cealaltă parte a văii și să ia aminte la poruncile sale.

De pe o colină din apropiere veniră tropote de cai. Magheru se ridică în scări, scrutînd întunericul. Cînd s-au arătat călăreții la marginea pădurii, comandirul înțelese că nu erau nici turci, dar nici panduri. Păreau mai degrabă niște localnici, dar aveau flinte și săbii, iar la briu purtau pistoale.

Magheru își întoarse fața către Ceușu :

— Cine sînt acești oameni și ce voiesc ?

Slujitorul părea că se dumirise cum stau lucrurile, căci un zîmbet îi împlînzise asprimea feței.

— Să așteptăm o clipă, măriia ta, căci oamenii aceștia ne pot fi de folos.

Îndemnîndu-și calul, el ieși într-o întîmpinare străinilor. Comandirul îl văzu descălecînd și îmbrățișîndu-se cu aceia. Cu toții s-au apropiat de comandir.

— Măriia ta, grăi Ceușu, oamenii aceștia ne sînt prieteni. Cu unul dintre dinșii am copilărit eu. Cînd am crescut, eu am luat sabia și am venit sub steagurile slugerului și ale domniei tale. El l-a ajutat pe sluger în bătaia de la Ciovrnășani. Pe urmă a intrat în codru. Avea și el nește socoteli cu turcii. Numai că are un obicei prost, de care i s-a dus buhu-n lume : taie turcii, le scoate mațele și le-nșiră pe mărăcini...

Unul dintre cei sosiți se înclină și zise :

— Sînt lotru, măriita ta, dară să nu mă judeci cu greșeală. Eu și soții mei nu facem rău la sârmani, că și

noi tot sărmani sîntem. Avem și noi datorii mai vechi la păgîni, cum drept grăit-a prietenul acesta al meu și slujitorul domniei tale, da' pîn-acu' n-am putut să le plătim cum se cuvine, că sîntem și noi nește proști și fără de puțință în fața puhoiului. Da' tot i-am mai lipsit de cap pe cîte unu', pe un'e s-a nemerit...

Comandirul surîse. Îl întrebă pe lotru :

— Care ți-i numele, omule ?

— Șelitraru, măria ta. Iară ei îs soții mei : Oache, Stoian, Birliga și Brăbete. Știu toți să se bată bine. I-a-nvățat slugerul Tudor.

— Șelitrarule, ia-ți soții și aține-te de noi ! Și să vă plătiți bine datoriile la turci, că alt praznic poate nu se mai ivește atît de repede !

Apoi, smulgîndu-și sabia de la șold, s-a ridicat în scări :

— La luptă, voinicii mei !

Au dat năvală asupra turcilor cu chiote și strigăte. Pădurea se cutremura de tropotul cailor. De răcnetele celor încheștați pe viață și pe moarte. Pandurii se țineau strîns în preajma comandirului. Iar el nu mai era omul potolit, cu căutătura ageră. Era trăsnet căzut peste păgîni. Cum se apleca și lovea împrejurii-i, părea de două ori mai lung, iar brațul său semăna spaima printre fustașii răsăriți în cale-i.

Pe neașteptate, în față-i se ivi o căpetenie vrăjmașă care-și slobozi pistolul asupra lui Magheru. Acesta smuci fulgerător frîul, ferindu-se într-o parte. Calul se săltă în două picioare. Necheză dureros și se prăbuși, trîntindu-și călărețul. Scrișnind de furie, comandirul dădu să se ridice, dar simți că picioru-i era prins în scară, sub cal. Se abătu în lături. Sabia turcului spintecă golul. Izbutind în cele din urmă să-și scoată piciorul, Magheru își aruncă mantia peste umeri, primindu-l în coastă pe păgîn care sărise, izbind a doua oară. Săbiile zăngăniră sec. Turcul se trase cu un pas înapoi. Magheru ridică sabia și lovi spre dreapta. Păgînul pară lovitura, dar cizma comandirului i se înfipse fulgerător în pîntec. Vrăjmașul icni, strîmbîndu-se de durere. Comandirul îl păli

cu latul săbiei în cap. Îndată săriră asupra turcului haiducii lui Șelitraru.

— Nu-l omoriți ! Legați-l și duceți-l în sat ! porunci Magheru.

Lotrii-l învăliră-n funii și, ridicându-l pe cal, se mistuiră cu el în întineric. Dintre cetele învălmășite, se ivi Ceșu cu capul gol, cu sabia plină de sânge. Descălecă și-i întinse friul comandirului care, încălecând, se repezi iarăși asupra vrăjmașilor. Aceștia erau însă mulți și bine înfiți în pădure și lui Magheru îi trebui destulă vreme pînă să poată face o spărtură în cercul lor, prin care Katanovici și volintirii săi să se strecoare. Se retraseră, urmăriți de săbiile și focurile dușmanilor, risipindu-se prin cătun.

Prevederea lui Magheru fusese înțeleaptă. Turcii, crezînd că pandurii s-au risipit, alergară fără griji după ei, să-i nimicească. Atunci i-au trăsînit plumbii trași din turla bisericii, din podurile caselor și din conacul boieresc, de către cealaltă jumătate a cetelor comandirului. La un semn al acestuia, tunurile începură a zvârli ghiulele în puhoiul turcesc ce curgea spre sat.

Plumbii șficuiau toată valea. Călăreți ciudat îmbrăcați izbeau pe neașteptate *buluk*-urile păgîne, mistuindu-se ca duhurile, mai înainte ca ofiterii pașei să li se poată împotrivi. Panica intră în rîndurile fustașilor. Se lăsase pe vale ceață apăsătoare...

Gheorghe Magheru se adăpostise de urgie în lăcașul bisericii, din turla căreia slobozea porunci, urmărind lup-ta. El îl chemă la sine pe Ceșu și-i zise :

— Iei două cete de panduri. Treci dealul fără să te vadă turcul. Ocolești pădurea și-i lovești din spate pe turci. Ia aminte însă la două lucruri : nu zăbovi, iar cînd lovești, să faci multă zarvă !

Pandurul se urni îndată să împlinească porunca. Îl urmau și haiducii lui Șelitraru. S-au infundat cu cetele prin locuri numai de ei cunoscute. Făcînd un scurt ocol, au trecut apa Coșuștii la ceas tîrziu de noapte. S-au oprit pe un colnic. Sub dinșii clocotea valea. Strigătele luptătorilor se amestecau cu gemetele răniților, cu ne-

chezatul cailor și răcnetele căpeteniilor ce nu-și mai puteau stăpîni oamenii, cu necurmatele pocnete de pistoale și flinte, cu grohăitul tunurilor și zăngănitul fiarelor celor încheștați în luptă, zălețiți prin ceață.

— Frate Ioane, îi zise Ceușu lotrului, e vremea să-i arătăm măriei sale cum ne bateam noi sub steagurile slugerului!

— Să fie-ntr-un ceas bun, Codine!

Deodată, din apropiere țîsniră flăcări orbitoare. Și tunete năprasnice cutremurară pămîntul. Căi fornăiră neliniștiți. La marginea pădurii, trei bombarde turcești abia rostuite începuseră să scuipe ghiulele asupra satului. Ceușu se sfătui cu soții. Apoi, făcînd semn oamenilor, s-au năpustit cu zarvă mare asupra vrăjmașilor. Au trecut prin săbii tunarii care, luați fără veste, nu s-au putut împotrivi. Au prăvălit bombardele în ripă. Au pus foc căruțelor cu pulbere. În iureș năvalnic, cetele Ceușului loviră spatele dușmanilor.

Crezîndu-se înconjurați de două oștiri, turcii încercară să-și scape pielea, fugind către pădurile dinspre miazănoapte. Înțelegînd ce se petrece, Magheru își adună cetele și-i izbi pe osmanlii din coastă. Fustașii începuseră să-și piardă cumpătul, devenind o pradă mai ușoară pentru panduri și volintiri. Au sărit atunci de prin case gospodarii cu furci și topoare. Și nimeni nu i-a mai putut opri.

Atît de puternică fusese izbitura, încît păgînii se împrăștiară peste noapte, lăsînd prin vîlcelele și rîpile satului cîteva sute de morți și răniți. Și pandurii avură pierderi mari. Cam la două sute de oameni rămăseseră prin codri. Unii mai trăiau. Alții înțepeniseră...

Către ziuă, Magheru porunci să se adune cetele. Era negru de fum și rănit la umărul stîng. Pe obraz i se prelingea un firicel roșu de sînge. Se surpase asupra-i turla bisericii lovită de bombardele turcești. Scăpase ca prin minune...

El își lăudă oștenii pentru isprăvile lor de arme. Îl muștră pe Katanovici pentru nesăbuinta sa, dar îl îmbrățișă pentru vitejie. Mulțumi sătenilor și haiducilor pentru ajutorul lor și porunci ca morții să fie îngropați

după datină. Își aduse aminte de slujitorul său, Ceușu, și, nezărindu-l prin preajmă, întrebă unde este. Un țăran — a cărui asemănare cu Codin Ceușu îl izbi puternic pe comandir — ieși din mulțime, îngenunchind :

— Măria ta, nu-ți fie cu supărare că vin să te țin cu vorba me' a proastă. Io-s Ion, fratele sârmanului Codin Ceușu... Nu-l văzusem de mult amar de vreme, da' acu-l văzui... Zăcea-ntr-o baltă de sînge și-și trăgea cu greu răsufllarea. M-am dus de-am îngenuncheat lângă el. M-a cunoscut. I-au dat lăcrămile... „Tu ești, bă, frate Ioane ?” „Io-s, frate”, i-am răspuns. „Apăi, frate Ioane, io o să mor. Mă duc după ăilalți ai noști, să le spun că le-am plătit turcilor cu vîrf și-ndesat... Da' tu să te duci la măria sa și să-i spui că-nchid ochii mulțămît în sufletu' meu că slugeru' Tudor are urmași de nădejde. Io mă duc după răsplata cerului, c-am tăiat prea mulți păgîni în noaptea asta...” Și io-i zic : „Frate Codine, nu vorovi așa. N-o să mori, că te-om lua acas' și te-om obloji și te-om înzdrăveni noi...” Și l-am rădicat, măria ta, de l-am dus la un vecin de-al nost' care-i zicem noi prin sat Ilie-al lu' Nițu. Și-acolo-i și-acuma, că io am vrut să-l duc la mine-acasă, da' s-a răpezit la noi ca o leoaică o fată de-a lui Ilie ăsta și ne-a strigat că ea nu-l mai dă nimăruia. Ea stă la capu' lui și-acuma, ce-l oblojește și-l mîngăie. Iar io am venit la măria ta să-ți spun, după cum mi-a fost vorba cu frati-miu Codin...

Țăranul se ridică. Obrazu-i era scăldat în lacrimi.

— Apăi, măria ta, l-om scăpa noi...

Se înclină. Și mai înainte ca Magheru să-i fi grăit ceva, omul se mistui printre șirurile de panduri și volintiri. Fusesse ca o vedenie pentru comandir...

O pală neașteptată de vînt porni să limpezească văduhul. Pe vale mai pîlpîiau limbi sîngerii de foc. Fuioare vinetii de fum se ridicau spre cer. Ardea biserica. Oamenii se căzneau s-o stingă, dar flăcările se prinseră bine de lemnul uscat al grinzilor. Sfinți ciunțiți se iveau dintre grămezi de moloz și pereți arși, printre sfesnice și policandre de nuc. Colțuri de icoane ieșeau dintre dărîmături.

Oastea se rînduise, pornind către Cerneți. Pină departe răzbătea cîntecul cetașilor :

*Codruleț cu frunza rară,
Domnul Tudor vine iară
Să mai strîngă din păduri
Cete mîndre de panduri,
Să ne-ntrebe de pistoale,
C-au buit turcii pe vale...*

Răsărea soarele pe culmea Girdoii. În iarba luncii străluceau boabe de rouă.

Lector : HERTA SPUHN
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar : 25.V.1981. Apărut 1981.
Comanda nr. 1845
Coli de tipar 10,5

Tiparul executat sub comanda nr. 5562
la Întreprinderea poligrafică Galați
str. George Coșbuc nr. 223 A Galați
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA